ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΤΟΣ ΚΓ΄.— ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ ΜΑΡΤΙΟΣ 1948-ΤΕΥΧ. 1-2-3

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Κ. ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ

† Ο ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΗΣΩΝ ΔΩΡΟΘΕΟΣ

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΤΗΝ ΠΑΡΟΔΙΚΟΤΗΤΑ

Ο ΚΑΘΕΝΑΣ μὲ διαφορετικὰ αἰσθήματα ἀτενίζει τὸ ἴδιο πρᾶγμα, διότι ὁ καθένας ἔχει τὸν ἰδικόν του κόσμον, ἀνάλογον μὲ τὴν ἡλικίαν του, τὴν ὑγείαν του, τὴν πνευματικότητά του. Εἰς τὰ γύρω μας πράγματα προβάλλονται ἰδικαί μας ἐσωτερικαὶ καταστάσεις. Ὁ ἕνας ἀκούει τὴν σιωπὴν τῶν ἀπείρων διαστημάτων, καὶ αἰσθάνεται τρόμον, καὶ ὁ ἄλλος ἀκούει τὴν ἰδίαν σιωπήν, καὶ αἰσθάνεται γαλήνην. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χωριζόμεθα ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ μένομεν μόνοι μας, μὲ τὴν ἐρημίαν μας, μὲ τὴν τραγικότητά μας, ὀλίγα πράγματα γνωρίζομεν, σχεδὸν τίποτε, καὶ ἴσως οὔτε θὰ μάθωμέν ποτε περισσότερα διὰ τὴν ἀληθινήν μας οὐσίαν καὶ τὸν ἀληθινόν μας προορισμόν, ἐὰν μείνωμεν μονάχα εἰς τὰς ἰδικάς μας ἀσθενεῖς δυνάμεις καὶ ἱκανότητας.

Ποῖος εἶναι ὁ προσανατολισμός μας ὁ ἀληθινός, διὰ νὰ ἔχωμεν τὴν ἀσφαλῆ κατεύθυνσιν πρὸς τὸν λιμένα τῆς σωτηρίας; Ποία εἶναι ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ταραχήν μας, εἰς τὸν φόβον μας; Δὲν ὑπάρχει τίποτε εἰς ἡμᾶς ποὺ νὰ μένῃ ἀπαραβίαστον ἀπὸ τὸν ἐχθρόν; Δὲν μᾶς ἔρχεται κανένα μήνυμα ἀπὸ πουθενά; Ἀπὸ τὸ βάθος μας δὲν ἀναβλύζει κανένα σάλπισμα ἀληθινῆς χαρᾶς; Ποῖος εἶναι ὁ βράχος ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον θὰ κτίσωμεν τὴν ὕπαρξίν μας, διὰ νὰ μὴ καταρρεύσῃ μὲ τὴν πρώτην θύελλαν; Εἰς τὴν νύκτα μας δὲν ὀρθρίζει κανένα φῶς μυστικόν; Πέραν ἀπὸ τὴν ἀκτήν μας δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἀκτή;

Εἰς ποίαν πηγὴν θὰ ξεδιψάσωμεν; Ποῖος θὰ μᾶς διδάξῃ τὴν βαθυτέραν γνῶσιν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας; Ἡ συνείδησίς μας ζητεῖ ἀπάντησιν εἰς τὰ ἀγωνιώδη αὐτὰ ἐρωτήματα.

* * *

Φεύγει ὁ χρόνος. Ἂς καθήσωμεν τώρα εἰς αὐτὴν τὴν χλόην, καὶ ἂς ρίψωμεν ἕνα βλέμμα γύρω. Ἡ ἡμέρα παρὰ τὸν χειμῶνα εἶναι καλοκαι-

ρινή. Οἱ ἄνθρωποι περνοῦν, ὁ καθένας μὲ τὸν ἰδικόν του ἐσωτερικὸν κόσμον. Πρὸ ἑκατόν, πρὸ διακοσίων ἐτῶν, ἄλλοι περνοῦσαν. Τὰ παιδιὰ ἐκεῖ ψάλλουν. Ἡ μεγάλη τέχνη τοῦ ἱστορικοῦ εἶναι εἰς τὸ παροδικὸν νὰ ἀνεύρῃ τὸ παραμόνιμον, κάτω ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον φεύγει, νὰ συλλάβῃ τὸν αἰώνιον ἄνθρωπον.

Ἐξελισσόμεθα, ἐκπολιτιζόμεθα, ἀλλὰ μὲ τὴν παρουσίαν τραγικῶν περιστάσεων ἐπανευρίσκομεν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον μὲ τὰ ἔνστικτα νὰ δολοφονήσῃ ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον μισεῖ. Ὡσὰν νὰ μὴ εἴμεθα πλασμένοι διὰ ζωὴν ἀνωτέραν, περισσότερον καθαρὰν ἀτμόσφαιραν. Μᾶς παρακολουθεῖ σοβαρὰ ἐσωτερικὴ κατάπτωσις. Ὁμοιάζομεν ἕνα εἶδος ψαριῶν τοῦ βυθοῦ, τὰ ὁποῖα ζοῦν εἰς μεγάλο βάθος, κάτω ἀπὸ πίεσιν κολοσσιαίαν, καὶ σκάνουν, ἐὰν ἀναβοῦν ὑψηλότερα.

* * *

Νέος χρόνος! Πόση μελαγχολία καὶ πόση χαρὰ ἐναλλάσσονται εἰς τὸ βάθος τοῦ ἀνθρώπου! Ἡ νύκτα διαδέχεται τὴν ἡμέραν, καὶ ἡ ἡμέρα στεφανώνει τὴν νύκτα. Ὁ πόνος καὶ ἡ χαρὰ τραγουδοῦν μαζύ. Ἡ δίψα μας εἶναι βαθειά, καὶ ἡ ζωὴ ἀνερμήνευτη, γεμάτη μυστήριο.

Ἡ ζωὴ ἔχει τοὺς ἰδικούς της νόμους, σεβαστοὺς καὶ μεγάλους. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραβιασθοῦν, καὶ αὐτὴ νὰ κρατήσῃ τὸ γόητρόν της, τὴν οὐσίαν της, τὴν μαγείαν της, τὴν δύναμίν της. Τοῦ ἀτόμου ἡ εὐτυχία εἶναι νὰ θυσιασθῇ διὰ τὸ σύνολον. Ἀλλοίμονον εἰς τὴν κυψέλην ὅπου αἱ μέλισσαι θὰ ἐσκέπτοντο τὸν ἑαυτόν των καὶ δὲν θὰ συνεμορφοῦντο πρὸς τοὺς νόμους της, πρὸς τὴν τάξιν της.

Φθάνει εἰς τὸ ἄτομον ἡ ὀλίγη του ζωή, καὶ ἡ θυσία του εἶναι γόνιμη. Ἡ στιγμὴ εἶναι ὡραία, καὶ ὑπάρχει εὐτυχία εἰς τὴν δρᾶσιν. Περισσότερον ἀληθινὴ εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ νίκη παρὰ ὁ θάνατος καὶ ἡ ἧττα. Δὲν ἀνήκει εἰς τὰ ἄτομα, ἀλλ' εἰς τὰ ἔτη καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας νὰ ἀποκαλύψουν τί ὑπάρχει τὸ παραμόνιμον καὶ τὸ αἰώνιον. Τοῦτο ἀποκαλύπτεται ἀκραιφνέστερον ἀπὸ τὴν πίστιν τῶν πατέρων μας.

* * *

Ἡ ζωὴ περνᾷ καὶ εἶναι τόσον βραχεῖα, δὲν πρέπει νὰ τὴν μικραίνωμεν. Δὲν ἔχομεν καιρὸν νὰ χάνωμεν, δὲν ἐπιτρέπεται, οὔτε παράπονα πολλὰ νὰ κάμνωμεν οὔτε σχόλια οὔτε ἐπικρίσεις, καὶ οὔτε νὰ λυπούμεθα πολὺ δι' ὅ,τι δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀλλάξῃ. Πρέπει νὰ τελειώνωμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἀρχίσῃ, νὰ ἀρχίζωμεν κἄτι μὲ σκέψιν, νὰ ἀγωνιζώμεθα, νὰ πολεμῶμεν, ἀλλ' ὄχι νὰ μισῶμεν, εἰς τὸν ἄλλον νὰ ζητῶμεν ὅ,τι ἔχει

καλύτερον, νὰ μὴ ἀκούωμεν τὰς φλυαρίας, τὰς συκοφαντίας, νὰ μὴ ἀποδίδωμεν ἐλατήρια κακὰ εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν ἄλλων, νὰ μὴ κάμνωμεν ὑπαινιγμοὺς διὰ κἄτι τὸ ὁποῖον δὲν τολμῶμεν νὰ εἴπωμεν καθαρά. Ἡ εὐθυκρισία μας δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀφήνῃ νὰ προσβαλλώμεθα ἀπὸ τὰς ὕβρεις τῶν ἄλλων, ἔχομεν τόσα νὰ κάμωμεν, ἔχομεν τόσην ἐργασίαν ὥστε δὲν ἔχομεν καιρὸν νὰ ἐνθυμώμεθα τὸ κακόν, δὲν εἴμεθα δοῦλοι, ἐλεύθεροι εἴμεθα. Πρέπει νὰ ἔχωμεν τὴν δύναμιν νὰ βλέπωμεν τὸ καλὸν καὶ νὰ θαυμάζωμεν. Τὸ κακὸν τὸ βλέπουν ὅλοι, καὶ οἱ μέτριοι καὶ οἱ ἠλίθιοι. Τὸ ζήτημα εἶναι τὸ καλὸν νὰ βλέπωμεν.

Πρέπει νὰ γίνωμεν καλοί, σοφοί, ὥριμοι, εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα μαθήματα τῆς παροδικότητος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ὅταν κάμνωμεν τὸ κακόν, ρίπτομεν σκιὰν εἰς τὴν ζωήν, τὴν ὠθοῦμεν εἰς τὴν μείωσιν, εἰς τὴν καταστροφήν, ὅταν κάμνωμεν τὸ καλόν, ἀναβαίνομεν ἀπὸ τὸ σκοτεινὸν εἰς τὸ φωτεινόν, ἀπὸ τὸ σαρκικὸν εἰς τὸ πνευματικόν, ἀπὸ τὸ παροδικὸν εἰς τὸ παραμόνιμον, εἰς τὸ τέλειον, εἰς τὸ αἰώνιον.

* * *

Δὲν εἶναι μονάχα τὰ παιδιὰ ποῦ ἔρχονται εἰς τὸν κόσμον ποὺ ἀνανεώνουν τὴν ζωήν, δὲν εἶναι μονάχα ἡ νέα γενεά, τὸ ζεστὸ καὶ καθαρὸ αἷμά της εἰς τὴν κυκλοφορίαν τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ θάνατος προσθέτει εἰς τὴν ἀναγέννησιν, διότι ἀποσύρει ἀπὸ τὴν ζωὴν τὸ ἐφθαρμένον καὶ ἀδύνατον.

Τί δραμα τὰ παιδιά, οἱ νέοι τί ὑπόσχεσις, τί ἐλπίδα! Μὲ αὐτοὺς ἡ ἀνθρωπότης ἀναζητεῖ νέους δρόμους, θέλει νὰ ἀντλήσῃ εἰς νέαν πηγήν. Ἀλλοίμονον, ἐὰν ἐμέναμεν πάντοτε ὅμοιοι, στάσιμοι. Ἀλλοίμονον, ἐὰν ἔμεναν ὅλοι οἱ παλαιοί! Ὁ θάνατος ἐλευθερώνει, ὁ θάνατος ἀνακαινίζει, κάμνει τὸ ἴδιον ἔργον ποὺ κάμνει ἡ ζωή. Θάνατος καὶ γέννησις εἶναι τὰ δύο στηρίγματα τῆς ζωῆς.

Τί; Θὰ μείνωμεν χωρὶς νέας ἀναζητήσεις, χωρὶς νέους δρόμους, χωρὶς νέας κατακτήσεις τοῦ πνεύματος, τῆς πίστεως, τοῦ πολιτισμοῦ; Τί; Θὰ ἐξακολουθήσουν οἱ ἄνθρωποι νὰ πεινοῦν, νὰ κατατρύχωνται ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν; Θὰ σπαρασσώμεθα μὲ πολέμους, ποὺ τοὺς ἑτοιμάζουν ἄνθρωποι κατώτεροι, αἱμοχαρεῖς, βάρβαροι, ὀπισθοδρομικοί; Ἔρχεται ὁ θάνατος, καὶ ἀπαλλάσσει τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ ὅλους αὐτούς.

* * *

Μὲ τὸν χρόνον ποὺ φεύγει ἕνα πρᾶγμα διδασκόμεθα καλά: τὴν τραγικὴν σημασίαν τῆς ζωῆς, τὴν τραγικὴν οὐσίαν της κοινωνοῦμεν. Ἡμεῖς

ἡ ἀνθρωπότης, πόσους πόνους καὶ μόχθους δὲν ἔχει πληρώση, διὰ νὰ καταλάβη κάπως τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ τί στοιχίζει ἡ παραμικροτέρα πρόοδός της. Ἡ πεῖρά μας ἀντισταθμίζεται μὲ τοὺς θησαυροὺς τῶν δακρύων μας.

Ἡ τραγικότης ὅμως τῆς ζωῆς δὲν πρέπει νὰ μᾶς ὁδηγήση εἰς τὴν ἀπαισιοδοξίαν οὔτε εἰς τὸν σκεπτικισμόν, πράγματα τὰ ὁποῖα θὰ ἀπετέλουν τὸν νεκροθάπτην τῆς ζωῆς. Μὲ τὰ δεινά μας πρέπει νὰ κυοφορηθῇ ὁ ἡρωϊσμός, διότι αὐτὸς παραμερίζει τὴν τραγικότητα, νὰ καταλάβωμεν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ λαοῦ. Τὸ νὰ ἀντικρύσωμεν τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν λαὸν ὑπὸ τὸ πρῖσμα αὐτὸ εἶναι μεγάλη πνευματικὴ κατάκτησις. Εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καὶ μὲ τὸν φόρον τῶν δεινῶν μας ἀναβαίνει ἡ στάθμη τοῦ τοιούτου πολιτισμοῦ μας. Πρέπει νὰ ἀπαλλαγῇ ἡ ἀνθρωπότης ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὸν φόβον καὶ τὴν πεῖναν καὶ τὴν δουλείαν.

Ὁ σκοπὸς τοῦ ἀληθινοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ὁ σεβασμὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ πίστις πρὸς αὐτόν, ἡ ἀλληλοσυμπλήρωσις τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν πολίτην, ἡ αὐτοκυριαρχία, ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ θανάτου μὲ χαμόγελο, ἡ πνευματικὴ μεταμόρφωσις καὶ ἀνύψωσις.

* * *

Ὁ χρόνος ποὺ περνᾷ καὶ ὁ χρόνος ποὺ ἔρχεται πρέπει νὰ διδάσκῃ εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς ἑνὸς λαοῦ νὰ γίνουν πηγὴ πρωτοβουλιῶν, νὰ πάρουν συνείδησιν τῆς προσωπικῆς των ἀξιοπρεπείας καὶ τῆς εὐθύνης των. Μὲ τὴν παροδικότητα τοῦ χρόνου οἱ ἐκλεκτοὶ πρέπει νὰ γίνωνται πειὸ ὥριμοι, νὰ ἔχουν τὴν συνείδησιν τοῦ συνόλου, νὰ κατευθύνουν τὴν κοινὴν προσπάθειαν, τὸ κοινὸν ἔργον, τὴν συνείδησιν καὶ τὴν ἐργασίαν τοῦ λαοῦ, νὰ προασπίζουν καὶ νὰ πολλαπλασιάζουν τὸ κοινὸν κεφάλαιον τῆς σοφίας τὴν ὁποίαν ἐκληρονομήσαμεν.

Ὁ λαὸς δίδει ἀδιάκοπα, ἀκούραστα, τὴν ἐργασίαν του καὶ τὸ αἷμά του. Οἱ ἐκλεκτοὶ πρέπει νὰ τὸν ἐμπνέωμεν, νὰ τὸν ὀργανώνωμεν καὶ νὰ εὑρισκώμεθα εἰς ἐσωτερικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ αὐτόν. Τὸ πρόβλημα τῆς ἀναμορφώσεως καὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως δὲν εἶναι πρόβλημα σχεδίων, ἀλλὰ πρόβλημα ἀνθρώπων, πρόβλημα ἐργασία. Μᾶς χρειάζεται πνευματικότης, πίστις καὶ ἡρωϊσμός.

Διὰ τὸ ἔργον μας αὐτὸ τὸ μεγάλο, ἀρχηγοὶ ἱκανοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ βλέπουν μὲ ἁπλότητα, ποὺ βλέπουν καθαρά, ποὺ αἰσθάνονται ἁπλᾶ, καὶ

πιστεύουν εἰς τὴν πρᾶξιν. Συνήθως δὲν λείπουν αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ ἰδέαι, ἀλλὰ ἡ πρᾶξις.

Μέσα ἀπὸ τὸν χρόνον ποὺ περνᾷ, πρέπει νὰ κτίσωμεν ἐκεῖνο ποὺ δὲν περνᾶ: τὴν ψυχήν μας. Εἶναι μεγάλο πρᾶγμα τὸ νὰ κτίσωμεν. Κτίζω ἕνα σπίτι σημαίνει ὅτι κάμνω ἕνα ἄσυλον διὰ νὰ προφυλαχθῶ ἀπὸ τὸν χειμῶνα καὶ ἀπὸ τὸν καύσωνα τοῦ θέρους καὶ ἀπὸ τὴν νύκτα. Τὴν ψυχήν μας θὰ τὴν κτίσωμεν μὲ τὰ μάρμαρα καὶ τὴν πέτραν τῆς ἀληθείας, καὶ τῆς ἀγάπης. Καὶ τὸ σπίτι μας πρέπει νὰ τὸ κτίσωμεν ἐπάνω εἰς τὸν βράχον, διὰ νὰ γίνῃ στερεό. Ὁ δὲ βράχος ὅπου κτίζεται ἡ ψυχή μας εἶναι ἡ πίστις τῶν πατέρων μας. Εἰς τὸ σπίτι θὰ ἔλθῃ ἡ γυναῖκα, διὰ νὰ γίνῃ μητέρα, νὰ μεγαλώσῃ τὰ παιδιά της, καὶ θὰ φιλοξενηθοῦν οἱ φίλοι, οἱ συγγενεῖς.

Ἀλλὰ πόση εὐθύνη, πόση σοφία, χρειάζεται διὰ νὰ οἰκοδομηθῇ ἕνα σπίτι. Δὲν φθάνουν οἱ πλίνθοι οὔτε οἱ λίθοι οὔτε τὸ ἀμμοκονίαμα. Σημασίαν ἔχουν αἱ γραμμαί, χρειάζεται ὁ ἀρχιτέκτων, τὸ σχέδιον

* * *

Ὁ ὕπατος σκοπὸς τῆς δημιουργίας εἶναι ἡ συνείδησις καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡ ὑπ᾽ αὐτοῦ ἀναζήτησις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀγάπη Αὐτοῦ. Ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς καὶ ἡ Πρόνοια Αὐτοῦ ἁπλώνεται ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀπὸ ὅλην τὴν κτίσιν. Τὰ σχέδιά του εἶναι θαυμάσια, καὶ γύρω μας βαθειὰ ἁρμονία. Ὁ πεσμένος ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀγαπήσῃ τὸν Θεὸν καὶ νὰ φελιασθῇ μὲ τὴν πίστιν του εἰς Αὐτόν, διὰ νὰ δύναται νὰ κάμνῃ τὸ θέλημά Του τὸ ἅγιον. «Ὁ κόσμος παρέρχεται... ἀλλ᾽ ἐκεῖνος ποὺ κάμνει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα».

Πρέπει νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὸν Θεόν, νὰ Τὸν ἀγαπήσωμεν, καὶ νὰ ἑνώσωμεν τὴν προσπάθειάν μας μὲ τὸ αἰώνιον ἔργον Του. Ἡ σωτηρία ἡ ἡ ἰδική μας εἶναι νὰ εὑρισκώμεθα εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τὴν ἰδικήν Του, καὶ εἰς τὴν προσπάθειαν νὰ κάμνωμεν τὸ θέλημά Του. Ὁ προσανατολισμός μας αὐτὸς εἶναι, αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι. Καὶ ἡ θέλησίς μας ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴν ἰδικήν Του θέλησιν. Νὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ κατανικήσωμεν τὰς κτηνώδεις ὀρέξεις μας, νὰ κατακτήσωμεν τὴν μεγάλην κατάκτησιν: τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν, νὰ ξεπεράσωμεν τὸν ἑαυτόν μας, καὶ νὰ μεταδώσωμεν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς παράδοσιν πλουσίαν καὶ ἐξηυγενισμένην.

† Ο ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΝΗΣΩΝ ΔΩΡΟΘΕΟΣ

ΤΣΕΧΟΣ ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΦΩΤΙΟΥ

ΔΕΝ ΕΙΝΕ ΑΝΑΓΚΗ νὰ ἐπαναλάβω εἰς τὸ μικρὸν αὐτὸ ἄρθρον διὰ μακρῶν πόσον παρεξηγήθη ὁ πατριάρχης Φώτιος († 891), τόσον διὰ τὸν χαρακτῆρά του καθόλου, ὅσον καὶ διὰ τὰς ἐνεργείας καὶ τὴν ἐν γένει πολιτείαν του ἐν τῷ ζητήματι τοῦ σχίσματος ἰδιαιτέρως. Καὶ αὐτὸς ὁ κατὰ πάντα ἄριστος ἡμέτερος Ἱστορικὸς Κ. Παπαρρηγόπουλος ψέγει αὐτὸν διὰ τὴν πρὸς τὸν Βασίλειον τὸν Μακεδόνα συμπεριφοράν του καὶ παραβάλλει αὐτὸν ἀπὸ ἀπόψεως τοῦ ἠθικοῦ του χαρακτῆρος πρὸς τὸν γωστὸν Θεμιστοκλέα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. «Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, γράφει ὁ Παπαρρηγόπουλος, παρεβίασε πλέον ἢ ἅπαξ τὸ **ἠθικὸν αἰσθητήριον**». Τερματίζων δὲ τὰ κατὰ τὸν Φώτιον, ὁ Ἕλλην Ἱστορικός, γράφει τὰ ἑξῆς· «τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔμελλε νὰ ἀντηχήσῃ ἐπὶ αἰῶνας αἰνούμενον καὶ βλασφημούμενον μέχρι τῆς εὐλογημένης ἐκείνης ἡμέρας καθ' ἣν ὁ Χριστιανικὸς κόσμος ἀποβάλλων ἀπηρχαιωμένας προλήψεις καὶ πάθη, ἀνάξια τῶν παρόντων καιρῶν, καὶ ἀποδίδων τελευταῖον δικαιοσύνην εἰς ἅπαντας ἀνεξαιρέτως τοὺς ἥρωας τῆς Ἐκκλησίας, εἴτε εἰς τὴν Δύσιν ἀνήκουσιν, εἴτε εἰς τὴν Ἀνατολήν, θέλει συγχωρήσει τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ χάριν τῆς μεγαλοφυΐας μεθ' ἧς ὑπερεμάχησεν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἀνατολικοῦ κόσμου» [1]).

Ἐὰν ὁ μέγας Φώτιος κατεκρίθη ὑπὸ τῶν ξένων, κυρίως τῶν καθολικῶν κληρικῶν, ὡς π. δ. χ. ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Χέργκενρότερ, καὶ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων, παρεξηγήθη δὲ ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ προμνησθέντος Ἕλληνος Ἱστορικοῦ, τὸ τοιοῦτον προέρχεται ἢ ἐκ πάθους καὶ φανατισμοῦ ἢ ἐκ πλάνης ὡς ἡ περίπτωσις τοῦ ἡμετέρου Ἱστορικοῦ.

Τὰ ἀνωτέρω ἔφερον κατὰ νοῦν ὅταν, ὄχι πρὸ πολλοῦ, ἀνέγνωσα εἰς τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς Καιροὺς τοῦ Λονδίνου (Church Times 16 Μαΐου 1947) μίαν περίληψιν διαλέξεως τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ μορφωμένος Τσέχος Ρωμαιοκαθολικὸς F. Dvornik εἰς τὸ βασιλικὸν κολλέγιον (King's College) τοῦ Λονδίνου. Ἡ ἐπιγραφὴ τῆς περιλήψεως ἦτο «εἷς πατριάρχης δικαιούμενος» [2]).

Ὁ σοφὸς Τσέχος ἀποκαθιστᾷ ἕνα σοφὸν καὶ συνάμα Ἅγιον Πατριάρχην τῆς Ἀνατολῆς, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Καισαρείας Προκόπιος — σύγχρονος τοῦ ἱεροῦ Φωτίου — ἔλεγε· «τοιοῦτον ἔπρεπεν ἐπ' ἀληθείας εἶναι

---

[1]) Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους· ἔκδ. Ἐλευθερουδάκη τόμ Δ. α. σ. 261, 271 κ. ἄ.

[2]) Περὶ ἄλλης διαλέξεως τοῦ αὐτοῦ Τσέχου γενομένης ἐν Ὀξφόρδῃ κατεχηρύθησαν ἐν μεταφράσῃ ἀρκετὰ ἐν τῇ «Ὀρθοδοξίᾳ» τοῦ 1946.

τὸν τοῦ σύμπαντος κόσμου τὴν ἐπιστασίαν λαχόντα», ἀποκαθιστᾷ κατόπιν ἐρεύνης τῶν ἱστορικῶν πηγῶν καὶ ἀποδίδει εἰς αὐτὸν τὴν πρέπουσαν θέσιν εἰς τὸ πάνθεον τῆς παγκοσμίου Ἱστορίας. «Ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως, διεκήρυξεν ὁ σοφὸς Τσέχος, φιλόσοφοι καὶ φιλόλογοι, ἐτίμησαν τὸν Φώτιον ὡς μεγαλοφυὲς ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου μετεδόθη εἰς τὰς κατόπιν γενεὰς ἡ ἑλληνικὴ κλασικὴ παιδεία. Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν τιμᾶται, λέγει, ὡς ἅγιος καὶ ὡς πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐνῷ ἡ Χριστιανικὴ Δύσις θεωρεῖ αὐτὸν ὡς διαστροφέα, ὁ ὁποῖος παρεποίησεν παπικὰς ἐπιστολὰς ἐξ ὑπερηφανίας διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δεσποτείαν, καὶ ὡς δημιουργὸν τοῦ σχίσματος». Ὁ Dvornik ἰσχυρίζεται ὅτι κατόπιν μελέτης τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Λατίνων συγγραφέων ἐπείσθη ὅτι ἐξ ἀγνοίας τῶν πραγματικῶν γεγονότων ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία δὲν ἐσχημάτισεν ὀρθὴν περὶ τοῦ Φωτίου γνώμην καὶ πρέπει νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ πίστις καὶ ὑπόληψις τοῦ ἀνθρώπου τούτου ἀδίκως κριθέντος ἐπὶ τόσον μακρὸν χρόνον.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου κατὰ τὸν Τσέχον σοφόν, τὸ κυριώτερον λάθος εἰς τὸ ὁποῖον ὑπέπεσαν οἱ τὸν Φώτιον μελετῶντες εἶνε τοῦτο, ὅτι τὸν ἐξήτασαν μόνον ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως καὶ δὲν ἀπέδωκαν προσήκουσαν προσοχὴν εἰς τὴν πολιτικὴν πλευράν. Ὑπέθεσαν ὅτι ὁ Φώτιος παρανόμως κατέλαβε τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατόπιν συνωμοσίας μετὰ τῆς Κυβερνήσεως, πρὸς ἔξωσιν τοῦ νομίμου κατόχου αὐτοῦ Ἰγνατίου. Πρὸς τούτοις ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Φώτιος περιεφρόνησε τὰς διαμαρτυρίας τοῦ πάπα κατὰ τῆς παραβιάσεως τῶν ἱερῶν κανόνων διὰ τῆς παραποιήσεως τῶν παπικῶν γραμμάτων ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ του καὶ συγκροτήσεως συνόδου πρὸς καθαίρεσιν τοῦ πάπα, ἀφ' οὗ προηγήθη ὁ δεκασμὸς τῶν παπικῶν ἀπεσταλμένων. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι διάφορος· ὁ Ἰγνάτιος ἑκουσίως παρητήθη, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ προαγάγῃ τὴν συμφιλίωσιν μεταξὺ τῶν δύο κυριωτέρων θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν ἐν Βυζαντίῳ μερίδων, τῶν ἀδιαλλάκτων καὶ τῶν μετριοπαθῶν. Ὁ κ. Dvornik κάμνει λόγον διὰ τὴν πολυμάθειαν τοῦ Φωτίου, καθηγητοῦ διασήμου τοῦ πανεπιστημίου τῆς πόλεως. Τὴν πολυμάθειαν, τὴν σοφίαν καὶ ἄλλα προσόντα του ἐκτιμῶσα ἡ Κυβέρνησις τοῦ Βυζαντίου ἀνέδειξεν αὐτὸν πατριάρχην. Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος κριτὴς τοῦ Φωτίου κρίνει τὸν μέγαν πατριάρχην ἄριστον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, θῦμα δὲ τῶν παρανοήσεων, τῶν προλήψεων καὶ τῆς ἀγνοίας τοῦ παρελθόντος.

Ἀναμφιβόλως ἡ ἀλήθεια θὰ λάμψῃ ἔτι φαεινότερον, ὁ πανδαμάτωρ χρόνος θὰ δημιουργήσῃ ἄλλον καθολικὸν Χέργκενρότερ ἀντιθέτων φρονημάτων καὶ ὄχι μόνον θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἄνω σημειωθεῖσα πρόρρησις τοῦ Παπαρρηγοπούλου, ἀλλὰ καὶ ἡ περὶ ἠθικοῦ αἰσθητηρίου τοῦ Φωτίου κρίσις τοῦ Ἕλληνος Ἱστορικοῦ θὰ ἀποδειχθῇ ἐσφαλμένη. Τί θὰ εἴπωσι τώρα οἱ ἐκδόται ἑνὸς ἑλληνοκαθολικοῦ φύλλου ἐν Ἑλλάδι «Ἡ Καθολική» εἰς τὸ ὁποῖον ἐπέκριναν μερικὰς γραμμὰς ἑνὸς ἄρθρου μου ἀφιερωθέντος εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν — δημοσιευθέντος εἰς τὴν ἐνταῦθα Ἀπογευματινὴν — καὶ ἐπεκαλοῦντο διὰ τὴν ἐπίκρισίν των καὶ γνώμας τοῦ μακαρίτου Παπαρρηγοπούλου ἀναφερομένας εἰς τὴν μεγάλην φυσιογνωμίαν τοῦ ἱεροῦ Φωτίου;

† Ο ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

ΠΑΝΑΓΙΟΛΑΤΡΕΙΑ

ΕΝ ΤΩι ΤΕΥΧΕΙ τοῦ Σεπτεμβρίου παρελθόντος ἔτους τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐκδιδομένου περιοδικοῦ «La Croix» ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης Κορυτσᾶς καὶ Σελασφόρου κ. Εὐλόγιος Κουρίλας, Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, δημοσιεύει μακροσκελέστατον ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον **«Ἄθως, Μοναχικὸς βίος καὶ Πολιτεία»**, ἐν ᾧ ἀσχολεῖται περὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ ἰδίᾳ περὶ τοὺς μοναχοὺς τοὺς ἀσκουμένους ἐν αὐτῷ· διότι λέγει· «Εἰς τὰ εὐαγῆ ἱδρύματα τὸ πᾶν εἶνε τὸ ἔμψυχον ὑλικόν, ὁ ἐσωτερικὸς μοναχικὸς βίος, ἤτοι ἡ γένεσις καὶ ἐξέλιξις αὐτοῦ». Καὶ κατόπιν εἰσέρχεται εἰς τὸν ἐποικισμὸν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, λέγων ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰκονομαχίας διαλυθέντων τῶν μοναχικῶν ταγμάτων καὶ καταστραφέντων ὑπὸ τῶν εἰκονομάχων τῶν ἐν Κων/πόλει καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Μοναστηρίων, οἱ Μοναχοὶ αὐτῶν κατέφυγον εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Καὶ ἐξακολουθῶν τὴν διήγησιν αὐτῶν εἰσέρχεται εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν Ἁγιορειτῶν Πατέρων, ὀνομάζων αὐτοὺς **«Παναγιολάτρας»**, Ἁγιορείτης ὢν καὶ αὐτὸς καὶ παρὰ τῶν Ἁγιορειτῶν Πατέρων διδαχθεὶς τὰς ὀρθοδόξους δοξασίας αὐτῶν καὶ τὰς Παραδόσεις τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἃς οἱ Ἁγιορεῖται Πατέρες ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐτήρησαν καθαρὰς καὶ ἀνοθεύτους. Καὶ ἕνεκα τούτου τὸ Ἅγιον Ὄρος θεωρεῖται καὶ παρὰ πάντων ὁμολογεῖται ὡς ἡ Ἀκρόπολις τῆς Ὀρθοδοξίας, διότι αὐτὸ ἀληθῶς ἐφύλαξε καὶ μέχρι σήμερον τηρεῖ ἀδιαφθόρους ὅλους τοὺς τύπους τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, καὶ λειτουργιῶν καὶ τῶν λοιπῶν μυστηριακῶν τελετῶν τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας.

Πόθεν λοιπὸν ὁρμώμενος ὁ Πανιερώτατος κ. Εὐλόγιος ἀποκαλεῖ τοὺς Ἁγιορείτας Πατέρας Παναγιολάτρας; Ἰδοὺ τί λέγει ἐν σελ. 13. «Ἡ πρὸς τὴν Θεομήτορα εὐλάβεια καὶ ἡ Παναγιολατρεία ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀποτελεῖ μέγα μέρος τῆς νυχθημέρου προσευχῆς καὶ ἀκολουθίας. «Καὶ ἔστιν ἡ Θεοτόκος ἐν ἅπασιν οἷον τὸ κεφάλαιον καὶ σφραγὶς τῶν ὕμνων», λέγει Μάρκος ὁ Εὐγενικὸς (Συμεὼν Θεσσαλονίκης ἐκδ. Ἰασίου 1583 σ. 383). Εἶνε τοῦτο ὁ ἰδιάζων χαρακτὴρ τῆς Ἁγιορειτικῆς ἀσκήσεως. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀσκηταῖς τῆς Αἰγύπτου π. χ. σπανία εἶνε ἡ πρὸς τὴν Θεοτόκον ἐπίκλησις καὶ σπανιώταται αἱ ἐμφανίσεις αὐτῆς εἰς ἁγίους Ἀσκητάς, ἐλάχιστοι δὲ μέχρι τῆς εἰκονομαχίας οἱ πρὸς αὐτὴν ὕμνοι. Παρ' ἡμῖν ἀπὸ τῆς ἀσκητικῆς ταύτης παραδόσεως ἤρχισεν ἡ διηνεκὴς ἐπισώρευσις καὶ κινδυνεύει διὰ τῶν συχνῶν ἐπικλήσεων καὶ τῶν διαφόρων παρακλητικῶν

κανόνων, τῶν οἴκων καὶ θεοτοκίων καὶ τῶν μυριωνύμων ἄλλων ποιημάτων νὰ μετατοπισθῇ τὸ κέντρον τῆς σωτηρίας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὴν Μητέρα αὐτοῦ. Δὲν ἀγνοῶ τὸ «Πολλὰ ἰσχύει δέησις Μητρὸς πρὸς εὐμένειαν Δεσπότου» καὶ ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἦν ἐν περιωπῇ ἡ γυναικολατρεία (Ἥρα Ἀθηνᾶ κ. τ. λ.), καὶ ὅτι ἡ μητρικὴ στοργὴ εἶνε ἐξαιρετικὴ καὶ ἡ υἱϊκή, ἑπομένως, τοιαύτη δέον νὰ ᾖ καὶ δὴ πρὸς τὴν Μητροπάρθενον καὶ αἰτίαν τῆς σωτηρίας ἡμῶν. Καὶ τίς δύναται νὰ μὴ διακηρύξῃ τὸ μεγαλεῖον τῶν θαυμάτων αὐτῆς ἐκ τῆς μεγάλης πρὸς τὸν Υἱὸν αὐτῆς καὶ Θεὸν παρρησίας, ὃν διηνεκῶς ἐκλιπαρεῖ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους; Ἀλλ' ἡ χρῆσις δὲν πρέπει νὰ ἀποβῇ εἰς κατάχρησιν, ἢ μᾶλλον δὲν πρέπει νὰ ἀνατρέπῃ τὰς βάσεις τῆς θρησκείας καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ δόγματος. Τοῦτο τείνει νὰ πιστεύῃ τις, ὅταν βλέπῃ εἰς μὲν πᾶσαν ἐπίκλησιν «Τῆς Παναγίας ἀχράντου» νὰ σταυροκοπεῖται ὁ μοναχός, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὸ «Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα». Καὶ τοῦτο ἔδει ποιεῖν, κἀκεῖνο μὴ ἀφιέναι, ὅπερ τὸ σπουδαιότερον.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος ὅλος ἀναπαρίσταται ἐν ταῖς τοιχογραφίαις τῶν Μονῶν, ὅπου καὶ ἂν στραφῇ τις, ἀντικρύζει τὴν Θεοτόκον, καὶ εἰς αὐτὰς ἔτι τὰς σφραγῖδας τῆς Ἁγιορειτικῆς πολιτείας (ἡ μεγάλη σφραγὶς ἔχει ἐν τῷ μέσῳ τὴν Πλατυτέραν)».

Ἐκ τούτων καὶ ἄλλων παρομοίων ἀναξίων λόγου παρατηρήσεων ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Κορυτσᾶς ἐξάγει τὸ σφαλερὸν συμπέρασμα, ὅτι οἱ Ἁγιορεῖται Πατέρες εἶναι Παναγιολάτραι.

Ἀσύστατος, ἄστοχος καὶ **ἐκσυρικτέα** ἡ τοιαύτη κατηγορία. Οἱ Ἁγιορεῖται Πατέρες δὲν ψάλλουσιν ἄλλους ὕμνους καὶ ἄλλα τροπάρια πρὸς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον. εἰμὴ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα περιέχουσι τὰ λειτουργικὰ βιβλία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τοῦ Ὡρολογίου, τῆς Παρακλητικῆς, τοῦ Τριῳδίου, τοῦ Πεντηκοσταρίου καὶ τῶν δώδεκα Μηναίων, τὰ ὁποῖα ψάλλει καὶ αὐτὸς ὁ ἅγιος Κορυτσᾶς, ὅταν χοροστατῇ ἢ λειτουργῇ, καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀποδίδῃ τὴν κακόηχον ταύτην κατηγορίαν εἰς τοὺς Ἁγιορείτας Πατέρας, διότι τὰ αὐτὰ ψάλλων εἶνε καὶ αὐτὸς Παναγιολάτρης. Αἱ ἡμαρτημέναι αὗται σκέψεις καὶ κρίσεις ὄζουσι προτεσταντισμοῦ, καὶ τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἀποβάλῃ καὶ ἀποτινάξῃ, διότι ἄλλως κινδυνεύει νὰ παρεξηγηθῇ.

Ἐὰν δὲ οἱ Ἁγιορεῖται Πατέρες, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν διδάσκαλοι αὐτοῦ, ψάλλωσι καὶ ἄλλα τινὰ τροπάρια καὶ ἐγκωμιαστικοὺς ὕμνους πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, τοῦτο συμφωνεῖ πλήρως πρὸς τοὺς προφητικοὺς λόγους αὐτῆς, λεγούσης «***Ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί, ὅτι ἐποίησέ μοι μεγαλεῖα ὁ δυνατός***». Καὶ σήμερον καὶ αὔριον καὶ μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων εἰς πάσας τὰς γενεὰς πᾶς εὐλαβὴς Ὀρ-

θόδοξος Χριστιανὸς δύναται ἀφόβως καὶ ἐλευθέρως νὰ συντάσσῃ καὶ ψάλλῃ παντοίους ἐγκωμιαστικοὺς ὕμνους πρὸς τιμὴν τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας, διότι αὐτὴ ὑπῆρξε τὸ ἅγιον ὄργανον τῆς σωτηρίας τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ Θεὸς αὐτῆς ἐτίμησεν αὐτὴν καὶ ὑπερύψωσεν ὑπεράνω τῶν Χερουβὶμ καὶ τῶν Σεραφίμ. Τοῦτο οὐδόλως ἀντίκειται εἰς τὸ δόγμα, ὡς ἐσφαλμένως διατείνεται ὁ ἅγιος Κορυτσᾶς. Διότι εἶνε ἀβάσιμοι καὶ ἀστήρικτοι οἱ συλλογισμοὶ αὐτοῦ ὅτι, ἐπειδὴ ἡ σφραγὶς τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ἔχει εἰς τὸ μέσον τὴν Πλατυτέραν, πάντες οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν εἴκοσιν ἱερῶν Μονῶν εἶνε Παναγιολάτραι. Ἐπειδὴ ὁ μοναχὸς σταυροκοπεῖται, ὅταν ἐν τῷ ναῷ ἀκούῃ τὰς λέξεις «Τῆς Παναγίας ἀχράντου» καὶ δὲν σταυροκοπεῖται εἰς τὰς λέξεις «Χριστῷ τῷ ἀθανάτῳ βασιλεῖ καὶ Θεῷ ἡμῶν παραθώμεθα», ἐξάγει τὸ συμπέρασμα ὅτι ὅλοι οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους εἶνε Παναγιολάτραι. Οἱ Ἁγιορεῖται Πατέρες γινώσκουσι κάλλιον αὐτοῦ ὅτι εὐλάβεια, τιμή, ἔπαινος καὶ σεβασμὸς ὀφείλεται εἰς τὴν ἁγίαν Θεοτόκον καὶ εἰς μόνον τὸν Θεὸν ἀνήκει ἡ ἀληθινὴ λατρεία καὶ δόξα. Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Κορυτσᾶς ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἀειμνήστου σοφοῦ καὶ πολυγραφωτάτου ἀρχιμ. Χριστοφόρου Κτενᾶ, κατηγορεῖ δὲ σήμερον τοὺς Ἁγιορείτας Πατέρας ὡς Παναγιολάτρας, μιμούμενος κατὰ τοῦτο τὸν ἀρχαιολόγον Σπυρίδωνα Λάμπρον, ὅστις τυχὼν θερμοτάτης δεξιώσεως καὶ ὑποδοχῆς παρὰ τῶν Ἁγιορειτῶν Πατέρων ἐξεστόμισε πρῶτος τὴν τοιαύτην ἀσέβειαν πρὸς αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦσι τὸ σέμνωμα, τὸ ἀγλάϊσμα καὶ τὸ προπύργιον τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, καὶ ἔπρεπεν ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Κορυτσᾶς κ. Εὐλόγιος Κουρίλας νὰ τρέφῃ ὀλίγον σεβασμὸν πρὸς τοὺς Ὀρθοδοξοτάτους Ἁγιορείτας Πατέρας, ἐὰν ἦνε τίμιος καὶ πιστὸς Ἀρχιερεύς.

Ἐν Πέραν Σταμποὺλ τῇ 18ῃ Φεβρουαρίου 1948.

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΓΑΝΟΥ ΚΑΙ ΧΩΡΑΣ
ΠΑΓΚΡΑΤΙΟΣ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΣ

Ο ΑΓΙΟΣ ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΕΝΟΤΗΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

'Απάντησις εἰς τὴν 'Εγκύκλιον
«ORIENTALIS ECCLESIAE»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

'Ο Κύριλλος ὡς ἡγέτης τῆς 'Ορθοδοξίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΩΔΗ ἱστορικὰ γεγονότα τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν παρέρχονται ἀπαρατήρητα ὑπὸ τῆς Δυτικῆς 'Εκκλησίας. 'Επωφελεῖται αὕτη τῆς ἀναμνήσεως τούτων, ὅπως ἀναζωογονήσῃ σελίδας ἱστορικῆς δόξης τοῦ παρελθόντος, προσαρμόσῃ ταύτας πρὸς τὰς ἀπόψεις τοῦ λατινισμοῦ, ἐξάρῃ ἰδίᾳ τὸ «θείῳ δικαίῳ» πρωτεῖον τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης καὶ ἐν τέλει ἐπισυνάψῃ τὴν συνήθη ἐπῳδὸν τῆς ἐπιστροφῆς τῶν 'Εκκλησιῶν τῆς 'Ανατολῆς εἰς τὴν «μόνην 'Εκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ».

Τοιαύτην εὐκαιρίαν εἶχε δώσει πρό τινων ἐτῶν ἡ ἐπέτειος τῆς 15ης ἑκατονταετηρίδος τῆς ἐν 'Εφέσῳ τρίτης οἰκουμενικῆς Συνόδου. 'Η Α. 'Α. ὁ Πάπας τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης Πῖος XI, τῷ 1931, διὰ τῆς ἐγκυκλίου του «Lux veritatis» ἐκάλει τοὺς «ἀνατολικοὺς» εἰς ὑποταγήν. 'Η ἀπάντησις ἐδόθη ὑπὸ ἡμετέρων, οἵτινες ἀνεσκεύασαν τοὺς ἀσυστάτους ἰσχυρισμοὺς τῆς ἐγκυκλίου ἐκείνης [1]).

«ORIENTALIS ECCLESIAE»

'Η ἐπέτειος τῆς 15ης ἑκατονταετηρίδος τοῦ θανάτου τοῦ πρωτεργάτου καὶ ἐμψυχωτοῦ τῆς τρίτης οἰκουμενικῆς Συνόδου, τοῦ ἁγίου Κυρίλλου 'Αλεξανδρείας (444), παρέσχε νέαν ἀφορμὴν καὶ εἰς τὸν νῦν 'Αγιώτατον Πάπαν Πῖον XII, ὅπως ἐπαναληφθῶσι τὰ ἐπιχειρήματα καὶ αἱ προσκλήσεις, τὰ διατυπωθέντα καί προηγουμένως. 'Η νέα αὕτη ἐγκύκλιος «Orientalis ecclesiae» (9 'Απριλίου 1944) δὲν προσάγει νέον τι [2]). Τὸ περιεχόμενον δὲ αὐτῆς εἶνε τὸ ἑξῆς.

---

[1]) 'Αρχιεπ. 'Αθηνῶν Χρυσόστομος, ἐν τῷ περιοδικῷ «'Εκκλησία», 2 'Ιουλίου 1932. 'Ηλιουπόλεως Γεννάδιος, ἐν «'Ορθοδοξίᾳ» Κ/πόλεως 1932, σ. 329.

[2]) Acta Apostolicae sedis, τ. 36 (1944), σ. 129—144. 'Εδημοσιεύθη καὶ ἐν τῷ πανηγυρικῷ τόμῳ τῷ ἐκδοθέντι ὑπὸ τοῦ Βατικανοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου Κυρίλλου.

Ὁ Κύριλλος, ἐξέχουσα ἱστορικὴ φυσιογνωμία τῆς Ἐκκλησίας, γεραίρεται μεταξὺ τῶν ἁγίων διὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς πίστεως εἰς Χριστὸν καὶ ὑπὲρ τῆς θείας μητρότητος τῆς Θεοτόκου Μαρίας, ἀνεκηρύχθη δὲ ὑπὸ τοῦ Βατικανοῦ (12 Ἰουνίου 1932) διδάσκαλος οἰκουμενικός. Ὡς τοιοῦτος ὁ ἱερὸς ἀνὴρ προβάλλεται ὑπόδειγμα διὰ τὴν ἑνότητα ἐν τῇ πίστει, ἐν τῇ ἀγάπῃ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἐν τῇ ὑπακοῇ δὲ καὶ τῇ ὑποταγῇ αὐτοῦ εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης.

Διὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν «κεχωρισμένων»—ὅπως εὐφήμως ἀποκαλοῦνται οἱ «σχισματικοὶ» – εἰς τὴν «αὐθεντικὴν καὶ γνησίαν ἑνότητα», δὲν ἀρκεῖ ἡ συμφωνία εἰς τὰς θεμελιώδεις ἀληθείας: Διὰ τὴν ὁμοψυχίαν τῶν πιστῶν ἀπαιτεῖται πλήρης ἀποδοχὴ τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυφθεισῶν ἀληθειῶν ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν. Μεταξὺ δὲ τῶν ἀληθειῶν τούτων προέχει ἡ περὶ τοῦ «πρωτείου» τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης. Οὐχὶ ἀποστροφή, ἀλλὰ συμπάθεια πρὸς τοὺς πλανωμένους—κατὰ τὴν παπικὴν ἐγκύκλιον—εὐπροσηγορία δὲ πρὸς τοὺς διϊσταμένους καὶ τάσις ἀμοιβαίας γνωριμίας πρέπει νὰ δεικνύηται. Δέον νὰ ἐκτιμηθῶσιν ἐν τῇ πραγματικῇ των ἀξίᾳ τὰ ὑπὸ τῶν προγόνων τῶν «διϊσταμένων» παραδοθέντα καθεστῶτα, οἱ λειτουργικοὶ τύποι, αἱ ἐκδηλώσεις τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, ἡ ἱστορία, τὸ πνεῦμα, ὁ χαρακτὴρ αὐτῶν. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα θὰ «ἐχώλαινον» καὶ θὰ ἦσαν πλήρως ἄνευ ἀποτελέσματος, ἐὰν δὲν στηριχθῶσιν «ἐπὶ τῆς ἀκλονήτου πέτρας, ἥτις εἶνε τὸ θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ τῆς ὑπάτης ἐξουσίας τοῦ Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ». Τὴν «ἐπάνοδον» δὲ τῶν «διϊσταμένων ἀνατολικῶν» εἰς τὴν «μόνην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν» τῆς Ρώμης, εὔχεται ἡ παπικὴ ἐγκύκλιος ἐν τέλει.

*

Πνεῦμα οἴκτου πρὸς τοὺς «πλανωμένους» διαπνέει τὴν ἐγκύκλιον ταύτην. Ἀλλὰ κυρίως ἡ ἐμφάνισις τοῦ Κυρίλλου ὡς ὑπακούοντος καὶ ὑποτασσομένου εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης καὶ ὡς ἐνεργοῦντος μόνον κατὰ τὰ κελεύσματα αὐτοῦ, ἀποτελεῖ προφανῆ διαστροφὴν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων. Ἐπίσκοπος ἐκτάκτου θεολογικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς μορφώσεως, θαυμαστῆς εὐρύτητος πνεύματος, ἐπιγνώσεως τῆς θέσεώς του ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, διδάσκαλος οἰκουμενικός [3]), ὁ Κύριλλος ἐγνώριζεν ὁποίαν στάσιν ὤφειλε νὰ τηρήσῃ ἔναντι τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν καὶ νὰ μὴ μετασαλεύσῃ τὰς ἱστορικὰς βάσεις τῆς θέσεως αὐτῶν ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ. Ἡ πορεία τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ἀγωνισθέντος διὰ θεμελιῶδες δογματικὸν ζήτημα, δὲν δύναται νὰ κριθῇ ἔκ τινων μεμονωμένων λέξεων καὶ

---

[3]) Λίαν ὀψίμως τὸ Βατικανὸν ἀνεγνώρισεν ὡς τοιοῦτον τὸν Κύριλλον.

φράσεων κακῶς ἑρμηνευομένων ἢ καὶ ἐν ἐπιγνώσει διαστρεφομένων. Ἡ μέθοδος αὕτη οὐδαμῶς προάγει τὴν ἐπιζητουμένην ὑπὸ τῆς παπικῆς ἐγκυκλίου «ἀμοιβαίαν γνωριμίαν» τῶν Ἐκκλησιῶν. Θὰ καταδειχθῇ δὲ ἐκ τῆς ἀναλύσεως τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ὁποῖον πραγματικὸν χάσμα διαχωρίζει τὴν στάσιν καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου ἀφ' ἑνός, καὶ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῆς παπικῆς ἐγκυκλίου τοῦ 1944 ἀφ' ἑτέρου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐγκύκλιος αὕτη προβαίνει εἰς παραχωρήσεις δῆθεν πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς ἐν σχέσει πρὸς τὰς λειτουργικὰς καὶ κανονικὰς τούτων παραδόσεις, κρίνομεν πρέπον νὰ προβῶμεν εἰς ἀνάλυσιν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς ἀρχικῆς μορφῆς αὐτῶν, ὅπως καταδειχθῇ, ὅτι ἡ συγκατάβασις καὶ ἀνοχὴ ἐκείνη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης στερεῖται σημασίας. Διότι οὔτε ὁ εὐαγγελισμὸς τοῦ κόσμου ὀφείλεται εἰς τὴν Ρώμην, οὔτε καὶ οἱ τύποι τῆς λατρείας καὶ εἰδικώτερον οἱ λειτουργικοὶ τύποι παρεδόθησαν ὑπὸ τῆς Ρώμης.

§ 1. ΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΝΕΣΤΟΡΙΑΚΗΣ ΑΙΡΕΣΕΩΣ

Οἱ πρωταγωνισταὶ τοῦ δράματος.

Ὅτε ὁ ἐπίσκοπος ΚΠόλεως Νεστόριος ἤρχισε νὰ κηρύττῃ τὰς αἱρετικὰς χριστολογικὰς αὐτοῦ θεωρίας καὶ νὰ μὴ ἀποκαλῇ Θεοτόκον τὴν Παρθένον Μαρίαν, ἀρχηγὸς τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐκκλησίας ἦτο ὁ Κύριλλος. Ἀνεψιὸς τοῦ Θεοφίλου, τοῦ καταλιπόντος θλιβερὰν μνήμην ἕνεκα τοῦ ἀδυσωπήτου μίσους του κατὰ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, εἶχε φαίνεται μετάσχει τοῦ διαβοήτου ἐπὶ Δρῦν συνεδρίου (403). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοφίλου, ὁ ἀγὼν διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἐπισκοπῆς ὑπῆρξε λίαν ὀξύς, στάσις δὲ εἶχε προκληθῇ καὶ μεταξὺ τοῦ ὄχλου Ἀλεξανδρείας. Παρὰ ταῦτα, τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Θεοφίλου, ὁ Κύριλλος ἐνεθρονίσθη ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας.

Ἔχων μόρφωσιν εὐρεῖαν, γνῶσιν βαθεῖαν τῆς ἁγίας Γραφῆς, τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ φιλολογίας, χειριζόμενος τὸν ἕλληνα λόγον μετὰ θαυμαστῆς εὐχερείας, οὐχὶ ὅμως καὶ μετὰ κλασικῆς κομψότητος καὶ ἁπλότητος, εἶχε προφανῶς ἐντραφῇ ἐν τοῖς συγγράμμασιν Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου, ἐμποτισθῇ δὲ ἐκ τοῦ πνεύματος τῆς ἀλεξανδρινῆς σχολῆς καὶ τῶν πατέρων τῆς Νικαίας. Ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης [4]) δὲν εἶδεν εὐμενῶς

[4]) Ἐκκλ. ἱστορ. VII, ΙΓ' — ΙΕ'.

τὸν χαρακτῆρα τοῦ Κυρίλλου. Ἐπίσης δὲ καὶ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης [5]), ὀξὺς παρατηρητής, ἐθεώρει τοῦτον βίαιον κλπ. Ὁ Πηλουσιώτης δὲν ἐλησμόνει τὰ παθήματα τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

Τὸ ἀληθὲς εἶνε, ὅτι ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ἦτο λίαν ταραχώδης, αἱ διαιρέσεις καὶ αἱ στάσεις τῶν ὄχλων ἦσαν νόσοι ἐνδημικαί, αἱ θεολογικαὶ ἔριδες ἄγαν ἐμπαθεῖς· ἀπῃτεῖτο λοιπὸν χαρακτὴρ ὄντως ἰσχυρὸς καὶ χεὶρ στιβαρὰ διὰ τὴν πηδαλιουχίαν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σκάφους. Ὁ Κύριλλος ἦτο προωρισμένος νὰ διαδραματίσῃ σπουδαῖον πρόσωπον εἰς τὴν ἀποκληθεῖσαν «τραγῳδίαν» τοῦ Νεστορίου.

*

Ὁ Νεστόριος, προερχόμενος ἐξ Ἀντιοχείας, ἔχων ὑποστῆ προφανῆ τὴν ἐπίδρασιν τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς θεολογικῆς ὁμολογίας Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, εἶχεν ἀρχίσει ὡς ἐπίσκοπος ΚΠόλεως (428) νὰ κηρύσσῃ ἀναφανδὸν κατὰ τῶν χριστολογικῶν δοξασιῶν τῶν πρεσβευομένων ὑπὸ συμπάσης τῆς Ἐκκλησίας καὶ κατὰ τῆς θείας μητρότητος τῆς Παρθένου Μαρίας, θεωρῶν τὴν λέξιν ***Θεοτόκος*** μῦθον εἰδωλολατρικόν. Ἐπηγγέλλετο δὲ τὸν καθαρισμὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ ἄγους τοῦ Ἀρείου καὶ τοῦ Ἀπολλιναρίου.

Ἡ ἐντύπωσις ἡ προκληθεῖσα ἐκ τῶν αἱρετικῶν τούτων λόγων ἦτο μεγίστη, ἕνεκα τῆς ἐπισήμου ἰδιότητος τοῦ κηρύσσοντος αὐτούς. Φαίνεται δ' ὅτι ὁ Νεστόριος ἐξ ἀρχῆς ἐσκέφθη νὰ προσοικειωθῇ τοὺς ἐπισκόπους τῆς Δύσεως. Ἦλθεν εἰς ἐπικοινωνίαν καὶ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης Κελεστῖνον, πρὸς ὃν ἀπέστειλε τὰ συγγράμματα αὐτοῦ.

*

Ὁ Κελεστῖνος δὲν ἐστερεῖτο μὲν ἐκκλησιαστικῆς μορφώσεως καὶ γνώσεως τῶν Γραφῶν, ἀλλ' ἦτο ἄμοιρος λεπτῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως καὶ δυνάμεως διαλεκτικῆς, ὅπως δυνηθῇ καὶ ἀντιμετωπίσῃ θεωρητικῶς καὶ θεολογικῶς τὸ ἀναφυὲν πρόβλημα.

Τίς εἶχε τὸ ἀνάστημα ν' ἀντιμετρηθῇ πρὸς τὸν πανίσχυρον ἐπίσκοπον ΚΠόλεως, ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου Β'; Καὶ τίς εἶχε τὴν γνῶσιν τῶν περιπλόκων ζητημάτων, τὸν ἅγιον ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν στερρότητα τῶν ἀρχῶν, ὅπως ἀποκαλύψῃ ἐνώπιον τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου τὸν κίνδυνον τῆς πλάνης καὶ τὴν ἀλήθειαν τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας;

---

5) Migne, τ. 78, στ. 197, 369, 565.

Γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Κυρίλλου.

Εἶχεν ἤδη πολὺ πρότερον συντάξει ὁ Κύριλλος πραγματείαν περὶ ἁγίας Τριάδος καὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου, στρεφομένην κατὰ θεολογικῶν τάσεων, αἵτινες ἀργότερον θὰ εὕρισκον διερμηνέα τὸν Νεστόριον. Ὅτε δὲ αἱ αἱρετικαὶ συγγραφαὶ τούτου ἤρχισαν κυκλοφοροῦσαι μεταξὺ τῶν μοναστῶν τῆς Αἰγύπτου, ὁ Κύριλλος διαγράφει τὴν πορείαν του συνετῶς ἅμα καὶ ἀποφασιστικῶς. Εἶνε γνωστόν, ὁποίαν ἠθικὴν δύναμιν ἀπετέλουν οἱ μοναχοὶ ἐκεῖνοι καὶ ὁποίαν ἐπίδρασιν ἤσκουν ἐπὶ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ νὰ προφυλαχθῇ ἀλύμαντος ἡ δύναμις αὕτη, ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἀπηύθυνε μακρὰν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν πρὸς πάντας τοὺς ἀσκοῦντας τὸν μονήρη βίον ἐν Αἰγύπτῳ, ἀναπτύξας διατί ἡ Παρθένος Μαρία ὁμολογεῖται Θεοτόκος. Ἐνῷ δὲ ἀντίγραφα τοῦ γράμματος τούτου κυκλοφοροῦσιν ἐν ΚΠόλει, μακροσκελὴς τόμος περὶ ὀρθῆς πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐπιδίδεται πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιον, προσφωνητικὸς δὲ λόγος πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν καὶ ἕτερος πρὸς τὴν ἀδελφὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Διὰ τῶν πραγματειῶν τούτων ἀναιρεῖται ἡ πλάνη, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ Νεστορίου ἀποσιωπᾶται ἐπιμελῶς.

Πλὴν ἡ εἰρήνη τῆς Ἐκκλησίας ἔχει ἤδη σαλευθῇ σοβαρῶς. Ἐξηγήσεις καὶ λόγοι τοῦ Νεστορίου διαδίδονται πανταχοῦ καὶ κυκλοφοροῦσι καὶ εἰς ἄλλα κέντρα καὶ ἐν Ρώμῃ. Προσπάθεια καταβάλλεται, ὅπως παρασυρθῶσιν εἰς τὴν πλάνην οἱ ἐπίσκοποι τῆς Δύσεως. Ἀλλ᾽ ὁ Κύριλλος εἶχεν ἐπιμελῶς ἀποφύγει νὰ γράψῃ τι κατὰ τοῦ Νεστορίου καὶ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης, ὅτε οὗτος εἶχε ζητήσει παρ᾽ αὐτοῦ τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας περὶ τῶν γεγονότων [6]) καὶ πρὸς ἄλλον τινὰ τῶν συλλειτουργῶν, ἵνα μὴ κριθῇ ὡς προπετής [7]).

Ὅτε ὅμως ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Νεστορίου «χρειοκόλαξ» τις ἐπίσκοπος ἀνεθεμάτισε φανερῶς τοὺς ὁμολογοῦντας Θεοτόκον τὴν Μητέρα τοῦ Κυρίου, ὁ Κύριλλος δὲν ἠδυνήθη ἐπὶ πλέον νὰ σιωπᾷ «πίστεως ἀδικουμένης» [8]) καὶ ἀναθεματιζομένων πάντων τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν πατέρων τῶν δοξαζόντων ὀρθῶς.

---

6) Ἐπιστ. XIII. Migne, 77, 96· «Ἐπειδὴ δὲ ἀνάγκη με, γραψάσης τῆς αὐτοῦ εὐλαβείας ἐκεῖσε, ταῦτα τὰ γεγονότα εἰπεῖν ἅπαντα...».

7) Migne, 77, 80.

8) Migne, 77, 41.

*

Ἐπὶ δύο θεμελιωδῶν ἀρχῶν ἐστήριξεν ὁ Κύριλλος τὸν περαιτέρω ἀγῶνά του.

α) Τὸ ἀνακινηθὲν ζήτημα ἀφεώρα εἰς τὴν πίστιν τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας καὶ

β) Ὁμοψύχως καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἡ οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία ὤφειλε νὰ δώσῃ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος, οὐχὶ δὲ μερική τις καὶ τοπικὴ Ἐκκλησία.

Ἐντεῦθεν δὲν ἠδύνατο ὁ Κύριλλος, ἀναλαβὼν τοιοῦτον βαρὺν ἀγῶνα, νὰ ἀγνοήσῃ μήτε τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοὺς ἡγέτας αὐτῶν, μήτε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς. Ἡ ἔννοια τῆς **κοινωνίας** τῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας ἀπῄτει τὴν λῆψιν ἀποφάσεων συμφώνων πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς καθ' ὅλου Ἐκκλησίας ὁμολογουμένην πίστιν. Ὁ Κύριλλος ἦτο συνεπὴς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς «**κοινωνίας**» ταύτης, ὅτε ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Κελεστῖνον, ἐξιστόρει τὰ διατρέχοντα καὶ ἐζήτει νὰ μάθῃ ὄχι μόνον τὴν περὶ τούτων γνώμην του, ἀλλὰ καὶ ἐν γένει τὴν πίστιν αὐτοῦ. Φαίνεται, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὁ Ἀντιοχείας Ἰωάννης δὲν ἠνείχοντο ἀνάμιξιν τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης ἐν τῷ ἀνακινηθέντι ζητήματι. Διὰ τοῦτο ὁ Κύριλλος ἐτόνισεν ἰδιαιτέρως, ὅτι ἡ «ἁγία Ρωμαίων σύνοδος» κατεδίκασε τὴν πλάνην, τὴν δ' ἀπόφασιν αὐτῆς ἀνεκοίνωσε πρὸς τοὺς συμψήφους ἐπισκόπους τῆς Μακεδονίας, ὡς καὶ πρὸς τὸν Ἱεροσολύμων Ἰουβενάλιον. Ἀπόρριψις τῆς ἀποφάσεως θὰ ἐσήμαινε διάρρηξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Μετὰ σπανίας δὲ δεξιότητος καὶ περισκέψεως ἐξέφρασε τὸ βάθος τῶν σκέψεών του καὶ διέγραψε τὴν πορείαν του, τερματίζων τὴν πρὸς τὸν Ἀντιοχείας ἐπιστολήν του διὰ τῶν ἑξῆς· «Ἡμεῖς γὰρ τοῖς παρ' αὐτοῦ ἀκολουθήσομεν κρίμασι, δεδιότες ἀπολισθαίνειν τῆς τοσούτων κοινωνίας, οὐχ ὑφ' ἑτέροις τισὶν ἠγανακτηκότων πράγμασιν, οὐδὲ ἐπὶ μικροῖς πεποιημένων τὴν κρίσιν καὶ κίνησιν· ***ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῆς τῆς πίστεως, καὶ τῶν πανταχοῦ κεκινημένων ἐκκλησιῶν, καὶ τῆς οἰκοδομῆς τῶν λαῶν*** » 9). Ὅθεν, οἱ λαβόντες παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἀποστολὴν νὰ κηρύξωσι «τὸν τοῦ μυστηρίου λόγον» 10), εἶχον καθῆκον νὰ στηρίξωσι τὸν ὀρθοδοξοῦντα λαόν, ὁσημέραι καταφθειρόμενον, προσδοκῶντα δὲ «τὴν παρὰ τῶν ὀρθοδόξων διδασκάλων ἐπικουρίαν» 11). Οὔτε περὶ «πρωτείου» τινὸς τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης καὶ μάλιστα πρωτείου διοικήσεως καὶ ἐξουσίας, οὔτε περὶ ἄλλου τινὸς ἰδιαιτέρου καὶ ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας ἀποστολικὰς Ἐκκλησίας προνομίου τῆς ἐπι-

9) Migne, 77, 96.
10) Migne, 77, 61.
11) Migne, 77, 84.

σκοπῆς Ρώμης θείῳ ἢ ἐκκλησιαστικῷ δικαίῳ, ὁμιλεῖ ὁ Κύριλλος. Εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς πίστεως δὲν ἠδύνατο νὰ ἀγνοῇ τὴν κρίσιν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως. Ἐπεδίωκε συντόνως τὴν διατήρησιν τῆς κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας, εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος τῆς πίστεως αὐτῶν. Καὶ κατὰ τοῦτο ἐξέφραζεν ἐπακριβῶς τὴν παράδοσιν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ τὴν διδασκαλίαν ἐπισήμων πατέρων [12]).

*

Ἠδύνατο ὁ Κύριλλος—καθὼς γράφει—ν' ἀναθεματίσῃ ἐξ ἴσου καὶ αὐτὸς τοὺς μὴ ὁμολογοῦντας Θεοτόκον τὴν Παρθένον Μαρίαν. Ἀλλ' ἡ μονομερὴς αὕτη ἀπόφασις θὰ διέσπα τὴν ἐπιδιωκομένην ὁμοψυχίαν καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ κῦρος γενικόν· «ἵνα μὴ λέγουσί τινες ὅτι ἀνεθεμάτισεν αὐτὸν ὁ Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, ἤτοι ἡ σύνοδος ἡ Αἰγυπτιακή» [13]). Καὶ ὁ ἐπισημότατος διὰ τὴν σπουδαιότητα τοῦ θρόνου του ἐπίσκοπος οὐδόλως εἶχε τὸ πρέπον κῦρος, ὅπως μονομερῶς καὶ ἀνεκκλήτως ἐξενέγκῃ ἀπόφασιν ἐπὶ τοιαύτης σημασίας ἀντικειμένου.

Σύνολον τὸ σῶμα τῶν ἐπισκόπων, συγκροτοῦν τὴν οἰκουμενικὴν Ἐκκλησίαν, εἶχε τὴν ἀποστολὴν «μιᾷ ψυχῇ καὶ μιᾷ γνώμῃ στῆναι καὶ ἐπαγωνίσασθαι τῇ ὀρθῇ πίστει πολεμουμένῃ» [14]), καὶ θέσῃ ἐκποδὼν «οἰκουμενικὸν σκάνδαλον» [15]).

Ὁ Κύριλλος ἔχει τὴν πρωτοβουλίαν καὶ διαγράφει τὰς προϋποθέσεις τῆς ταχείας καὶ ὀρθῆς λύσεως τοῦ ζητήματος, συμφώνους πρὸς τὰς ἀρχὰς τὰς διεπούσας τὴν ὅλην Ἐκκλησίαν.

Δὲν σπεύδει νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὸ γράμμα τοῦ Κελεστίνου. Ἐλπίζει εἰσέτι εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Νεστορίου ἐκ τῆς πλάνης. Ἐπιδιώκει τὴν

---

[12]) Ὁ Τερτυλλιανὸς τὴν μετὰ τῶν ἀποστολικῶν Ἐκκλησιῶν κοινωνίαν, τῶν ἐχουσῶν ἑνιαίαν πίστιν, ἐθεώρει ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας· «Communicamus cum ecclesiis apostolicis, quod nulli doctrina diversa: hoc est testimonium veritatis» (de Praescriptionibus, XXI, P. L. 2, 33). Καὶ ὁ Εἰρηναῖος· «Ἡ ἐκκλησία καίπερ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἕως περάτων τῆς γῆς διεσπαρμένη... τοῦτο τὸ κήρυγμα παρειληφεῖα, καὶ ταύτην τὴν πίστιν... ἐπιμελῶς φυλάσσει, ὡς ἕνα οἶκον οἰκοῦσα· καὶ ὁμοίως πιστεύει τούτοις (τοῖς ἀποστόλοις καὶ τοῖς ἐκείνων μαθηταῖς) ὡς μίαν ψυχὴν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσα καρδίαν, καὶ συμφώνως ταῦτα κηρύσσει, καὶ διδάσκει, καὶ παραδίδωσιν ὡς ἓν στόμα κεκτημένη...» (Ἔλεγχος ψευδων. γνώσεως, I, X, 1. Migne, 7, 549 — 52). Ἡ ὑπάτη αὐθεντία κατὰ ταῦτα ἀνήκει εἰς τὰς ἀποστολικὰς Ἐκκλησίας καὶ οὐχὶ εἰς μόνον τὸν «Πέτρον καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ», καθὼς νομίζει ἡ παπικὴ ἐγκύκλιος.

[13]) Migne, 77, 61.

[14]) Migne, 77, 84.

[15]) Migne, 77, 125. Mansi, IV, 885

μετ' αὐτοῦ σύσκεψιν πρὸς ἄρσιν τῆς σκανδαλώδους θεωρίας [16]. Ἀλλ' ὁ Νεστόριος μένει ἀμετάπειστος, ὁ δὲ Κύριλλος ἤδη ἀκάθεκτος προχωρεῖ εἰς τὴν καταγγελίαν αὐτοῦ ἐνώπιον συμπάσης τῆς Ἐκκλησίας. Γράμματα ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς προεστῶτας τῶν μεγάλων τοπικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ πρὸς ἐξέχοντας ἐπισκόπους· πρὸς τὸν Κελεστῖνον, τὸν Ἀντιοχείας Ἰωάννην, Βερροίας Ἀκάκιον καὶ Ἱεροσολύμων Ἰουβενάλιον.

Παρερμηνεῖαι ἀνακοινώσεων.

Οἱ λατῖνοι ἱστορικοὶ καὶ θεολόγοι σπεύδουσι μετ' ἰδιαιτέρας εὐχαριστήσεως νὰ χαρακτηρίσωσιν ὡς «ἔκκλησιν» τὸ πρὸς Κελεστῖνον γράμμα. Ἀλλὰ διατί μόνον τὸ γράμμα τοῦτο νὰ θεωρῆται «ἔκκλησις» οὐχὶ δὲ καὶ τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους; Θεολογικῶς ἡ Ρώμη δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀναιρέσῃ τὴν πλάνην. Θὰ ἀντέφασκε δὲ πρὸς ἑαυτὸν ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ἐὰν ἀπεδέχετο παρὰ μόνου τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης τὴν αὐθεντικὴν λύσιν ζητήματος πίστεως τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Κύριλλος ἐνεργεῖ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας. Ὁ Θεὸς—ἔγραφεν—ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν τὴν ἐπαγρύπνησιν, ὅπως μὴ παρασαλεύηται ἡ ὀρθότης τῆς πίστεως. Καὶ προσέθηκε· «καὶ τὰ μακρὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἔθη πείθουσιν ἀνακοινοῦσθαι τῇ σῇ ὁσιότητι» [17].

Ἡ φράσις αὕτη ὑφίσταται ἀληθῆ κακοποίησιν ὑπὸ τῶν μεταφραστῶν της λατίνων θεολόγων. Παρατίθεται πλειστάκις μεμονωμένη, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ἐκφράζῃ μᾶλλον τὴν σκέψιν τῶν μεταφραστῶν της. Ἄλλοι προσπαθοῦσι νὰ δίδωσι μετάφρασιν μᾶλλον διπλωματικήν. Ὁ G. Bardy [18] μεταφράζει· «ἡ μακρὰ συνήθεια τῶν ἐκκλησιῶν θέλει, ὅπως

---

[16] Migne, 77, 65.

[17] Ἐπιστ. XI. Migne, 77, 80.

[18] Ἐν A. Flich—V. Martin, Hist. de l'Eglise. Paris, 1939, t. IV, p. 172.— Εἶνε περιττὴ ἡ προσθήκη τῆς ὑπὸ τοῦ L. Duchesne μεταφράσεως, διότι οὗτος διαπρέπει εἰς τὴν παρανόησιν τῶν κειμένων, ἑλληνικῶν ἢ λατινικῶν. Πρβλ. S. W. Benson, Cyprien (1897), σ. 537. F. W. Puller, The Primitive Saints and the See of Rome, (1914), σ. 446. Ἡ τάσις τῆς παρερμηνείας εἶνε συνήθης. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ φράσις «προκαθημένη τῆς ἀγάπης», τὴν ὁποίαν μεταχειρίζεται ἡ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης ἐπιστολὴ ἡ ἀποδιδομένη εἰς Ἰγνάτιον τὸν θεοφόρον, μεταφράζεται ὑπὸ Ch. Poulet· «tête de tous les chrétieus unis entre eux par la charité» (Hist. de l'Eglise. Paris, 1943, t. I, p. 47). Ἐντεῦθεν ὁ «ἱστορικὸς» οὗτος ἐξάγει «τὸ ρωμαϊκὸν πρωτεῖον». Ἄλλος δέ τις (G. Bardy, L'église à la fin du premier siècle. Paris, 1932, σ. 95) τὴν φράσιν ἐκείνην ἑρμηνεύει· «ἡ ἐκκλησία τῆς Ρώμης προεδρεύει πασῶν τῶν Χριστιανικῶν κοινοτήτων, τῆς παγκοσμίου Ἐκκλησίας»! Κλήμης ὁ Ρώμης (Πρὸς Κορινθίους Α', XLVII) ἐξαίρει «τὸ σεμνὸν τῆς περιβοήτου φιλαδελφίας» τῆς ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου, ἀλλ' ἐντεῦθεν δὲν νομίζομεν, ὅτι προήδρευε καὶ τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας ὁ ἐπίσκοπος Κορίνθου

ἕκαστος ἐπίσκοπος συμμερίζεται μετὰ τῆς ἁγίας ἕδρας τὴν ἐπαγρύπνησίν του καὶ τὰς μερίμνας του». Ἡ δὲ παπικὴ ἐγκύκλιος· «τὸ ἔθος τῶν ἐκκλησιῶν προσκαλεῖ ἡμᾶς νὰ διαπραγματευώμεθα τὰ ζητήματα ταῦτα μετὰ τῆς σῆς ἁγιότητος». Ὁ μετὰ τῆς ἁγίας ἕδρας συμμερισμὸς τῶν μεριμνῶν δὲν δηλοῖ, ὅτι τὰ ζητήματα τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν εὑρίσκουσι τὴν λύσιν των μόνον κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴν τοπικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης. Ὁ συμμερισμὸς οὗτος μετά τε τῆς Ρώμης καὶ τῶν ἄλλων ἀποστολικῶν Ἐκκλησιῶν ἦτο ἔργον ἀγάπης καὶ ἀπόδειξις ὁμοψυχίας. Ἡ λύσις δὲ εἰδικῶς τῶν ζητημάτων τῆς πίστεως — κατὰ τὸν Κύριλλον — δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ κατ' ἄλλον τρόπον ἢ διὰ τῆς ὁμοφωνίας πασῶν τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Ἐν τῇ φρασεολογίᾳ τοῦ Κυρίλλου ἡ λέξις «ἀνακοινοῦσθαι», δὲν δηλοῖ συμμερισμὸν καὶ διαπραγμάτευσιν μετὰ τῆς ἁγίας ἕδρας, ὥστε ἡ ἕδρα Ἀλεξανδρείας ἢ ἄλλης Ἐκκλησίας νὰ φαίνηται ἐξάρτημα τῆς ρωμαϊκῆς ἕδρας. Ὁ Κύριλλος γνωστοποιεῖ, κοινοποιεῖ εἰς τὴν ἀδελφὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης τὰ διαταράσσοντα τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς ζητήματα, καθὼς ἐγνωστοποίει ταῦτα καὶ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Θεσσαλονίκης Ροῦφον πρὸς πρόληψιν πάσης διαστροφῆς τῶν γεγονότων [19]. Καὶ τοῦτο ἦτο σύμφωνον («ἀκόλουθον») πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας. Ὁ Κύριλλος ἠδύνατο δι' ἐγκυκλίου γράμματος ν' ἀπευθυνθῇ συνολικῶς πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Δύσεως καὶ τῆς Μακεδονίας, ἢ καὶ περιληπτικῶς πρὸς τὰς Ἐκκλησίας τῶν χωρῶν τούτων, κατ' ἀρχαιότατον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἔθος.

*

Κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὁ Ἰγνάτιος ἀπευθύνει τὰς ἐπιστολάς του ***πρὸς τὰς Ἐκκλησίας*** Ἐφέσου, Ρώμης κλπ. Ὁ Πολύκαρπος Σμύρνης, ***πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν*** τῶν Φιλίππων. Τὴν περίφημον δ' αὐτῆς ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου, ἡ Ἐκκλησία Σμύρνης ἀπηύθυνε πρὸς τὴν ἐν Φιλομηλίῳ Ἐκκλησίαν «καὶ πάσαις ταῖς κατὰ πάντα τόπον τῆς ἁγίας καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας παροικίαις» (155 157) [20]. Αἱ Ἐκκλησίαι Λουγδούνου καὶ Βιέννης τῆς Γαλ-

19) Ἐπ. XLII. Migne, 77, 221· «Ἀκόλουθον ἅπαντα τὰ ταῖς ἐκκλησίαις καὶ τὰ ἀνακύπτοντα καθ' ἡμέραν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀνακοινοῦσθαι τῇ σῇ ὁσιότητι (τῷ Θεσσαλονίκης Ρούφῳ), ἵνα μὴ θρῦλοί τινες ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων λέγοντες ἐκταράσσουσι τοὺς αὐτόθι θεοσεβεστάτους ἐπισκόπους».

20) Ἔκδ. A. Lelong. Paris, 1927, σ. 128.— Διονύσιος ὁ Κορίνθου «οὐ μόνον τοῖς ὑπ' αὐτόν, ἀλλ' ἤδη καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς ἀφθόνως ἐκοινώνει, χρησιμώτατον ἅπασιν ἑαυτὸν καθιστάς, ἐν αἷς ὑπετυποῦτο καθολικαῖς πρὸς τὰς ἐκκλησίας ἐπιστολαῖς» (Εὐσεβίου, Ἐκκλ. ἱστ., IV, ΚΓ'.— Παρθενίου Πολάκη, Ἐπίσκοποι τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου. «Ἱερὸς Σύνδεσμος», 1917).

λίας ἔγραψαν περὶ τῶν μαρτυρησάντων (177) πρὸς τὰς μητέρας των Ἐκκλησίας Ἀσίας καὶ Φρυγίας καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Ρώμης.

Βασίλειος δὲ ὁ μέγας ἀνακοινοῖ τὰ ζητήματα τὰ ἀπασχολοῦντα τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, πρὸς σύνολον τὸ σῶμα τῶν ἐπισκόπων τῆς Δύσεως καὶ οὐδέποτε προσωπικῶς πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης [21]). Πάντες οἱ μεγάλοι τῆς Ἐκκλησίας πατέρες ἀγνοοῦσι πλήρως τὴν ἐπισκοπὴν Ρώμης ὡς κυρίαρχον καὶ κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ὀρθῶς ἀναγνωρίζει καὶ αὐτὸς ὁ P. Batiffol [22]).

Τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς βεβαίως δὲν εἶνε τὸ αὐτό, ἐν τούτοις ὁ Κύριλλος ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν. Καθὼς ἔγραψε πρὸς τοὺς ἡγέτας τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀπηυθύνθη καὶ πρὸς τὸν κλῆρον, τοὺς ἀρχιμανδρίτας τῶν μονῶν καὶ τὸν λαὸν ΚΠόλεως. Ἡ μέριμνα αὐτοῦ δὲν ἵσταται εἰς μόνην τὴν Ἐκκλησίαν ΚΠόλεως. Ἐκτείνεται εἰς πάντας τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς καὶ πάσας τὰς Ἐκκλησίας· «οὐ γάρ ἐνυστάξαμεν θορυβουμένης οὕτω μεγάλης ἀγέλης, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν ἁπανταχόσε λαῶν καὶ Ἐκκλησιῶν» [23]). Ἀποβλέπει πάντοτε πρὸς τὸ σύνολον τῶν ἐπισκόπων. Διὸ ἄλλοτε ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἐν Ρώμῃ θεοσεβεστάτων ἐπισκόπων, περὶ «τῆς ἁγίας Ρωμαίων συνόδου», περὶ τῶν «κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐπισκόπων», καὶ ἄλλοτε περὶ τοῦ Κελεστίνου προεδρεύοντος τῆς ἐν Ρώμῃ συνειλεγμένης συνόδου τῶν δυτικῶν ἐπισκόπων. Διὰ τοῦ γράμματος ***Εἰ μὲν ἦν σιωπῆσαι***, ὁ Κύριλλος ἠθέλησε νὰ ἄρῃ πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς στάσεως τῶν δυτικῶν ἐπισκόπων ἔναντι τοῦ Νεστορίου. Καθοδηγεῖ λοιπὸν τὸν Κελεστῖνον, ὅπως οὗτος διατυπώσῃ τὸ «δοκοῦν» καὶ

---

[21]) Ἐπιστ. 69· «Τοῖς θεοφιλεστάτοις καὶ ὁσιωτάτοις ἀδελφοῖς συλλειτουργοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν...». Ἐπιστ. 70· «Τοῖς ὡς ἀληθῶς θεοφιλεστάτοις καὶ ποθεινοτάτοις ἀδελφοῖς καὶ ὁμοψύχοις συλλειτουργοῖς, τοῖς κατὰ τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν ἐπισκόποις» Ἐπιστ. 182. «Δυτικοῖς ἐπισκόποις ὥστε συνάρασθαι ταῖς ἐκκλησίαις ἀνατολῆς καμνούσαις τῷ ἀρειανικῷ διωγμῷ». Γράφει ὅμως «Πέτρῳ ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας, προτρεπτικὴν εἰς σύναρσιν τῶν ἐκκλησιῶν», καθὼς καὶ ἀπολογίαν πρὸς αὐτὸν «καθαψάμενον, διότι μὴ ἐσήμηνεν αὐτῷ τὰ κινούμενα» (Ἐπιστ. 320—321). «Καλῶς μου καθήψω—γράφει τῷ Ἀλεξανδρείας—καὶ πρεπόντως πνευματικῷ ἀδελφῷ, ἀληθινὴν ἀγάπην παρὰ τοῦ κυρίου δεδιδαγμένῳ, ὅτι σοὶ μὴ πάντα καὶ μικρὰ καὶ μείζω φανερὰ ποιοῦμεν τῶν τῆδε. ***καὶ γὰρ ἐπιβάλλει καὶ σοὶ φροντίζειν τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ ἡμῖν τῇ σῇ ἀγάπῃ ἀναφέρειν τὰ ἡμέτερα»***. Αὐτὸ ἀπῄτει ἡ ἀρχὴ τῆς ἀμοιβαιότητος τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ οὐχὶ «πρωτεῖόν» τι τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας.

[22]) Cathedra Petri. Paris, 1938, σ. 75.

[23]) Mansi, IV, 1096.

γνωστοποιήση τὸν «σκοπόν» του πρὸς κοινὴν ἐνέργειαν 24). Ὁ Κύριλλος ἔχει συμφρονοῦντας τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ἀπέφυγε ν' ἀποκόψη τὸν Νεστόριον τῆς κοινωνίας. Διότι κυρίως προεῖχεν ἡ ἐμπέδωσις τοῦ ἑνιαίου τῆς πίστεως διὰ τοῦ ὁμοψύχου πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν, ὥστε ὁ Νεστόριος ἀπομονούμενος νὰ πεισθῇ, ὅτι «οὐδεὶς κοινωνεῖ» αὐτῷ 25).

Ὁ Κύριλλος χειραγωγὸς τοῦ Κελεστίνου.

Ὁ Κελεστῖνος ἀκολουθεῖ ἁπλῶς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην τοῦ Κυρίλλου. Οὐδαμοῦ τῶν γραμμάτων του διϊσχυρίζεται, ὅτι μόνη ἡ Ρώμη, ἰδίᾳ αὐθεντίᾳ, ἦτο ἱκανὴ διὰ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. Τοὐναντίον· ἔχει ὑπ' ὄψει σύνολον τὴν Ἐκκλησίαν, ὅταν ἐπαναλαμβάνῃ ὅτι ὁ Νεστόριος ἐμμένων ἐν τῇ πλάνῃ του, ἀπεκλείετο «τοῦ ἡμετέρου σωματίου» 26) καὶ «ἀπὸ τῆς τοῦ συνεδρίου ἡμῶν καὶ τῆς τῶν χριστιανῶν συνόδου» 27). Ἐντεῦθεν, εἰς τὸ κῦρος καὶ τὴν αὐθεντίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριλλος εἶχεν ὡς ἐκ τῆς ἐπισημότητος τοῦ θρόνου του, ὁ Κελεστῖνος προσθέτει τὴν αὐθεντίαν τοῦ ἰδίου του θρόνου, «**συναφθείσης σοὶ** τοίνυν τῆς αὐθεντίας τοῦ ἡμετέρου θρόνου...» 28).

Καὶ ἡ μὲν σύνοδος τῶν ἐν Ρώμῃ ἐπισκόπων (Αὔγουστος 430) ἀπεδέχθη πλήρως τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίλλου 29). Ὁ δὲ Κελεστῖνος λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ διακηρύξῃ ἐν τῷ γράμματι ***Τῇ ὑμετέρᾳ*** τί ὤφειλεν εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας. Περιγράφει τὴν θλιβερὰν ψυχικὴν κατάστασιν, εἰς ἣν εὑρέθη ἕνεκα τῆς ἀναφανείσης αἱρέσεως. Ἡ Δύσις βεβαίως δὲν εἶχε τὸν Κύριλλον αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου ὑπῆρξε στήριγμα ἀσφαλές δι' αὐτόν· «***ὤφθη ἡμῖν εὐθὺς ἑτοιμοτάτη θεραπεία... φημὶ δὴ τὴν τῆς καθαρᾶς πηγῆς ἔκροιαν, τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου τῆς σῆς ἀγάπης ἐκρέουσαν***». Τὸ ἑνιαῖον τῆς πίστεως — ἐξακολουθεῖ ὁ Κελεστῖνος — συνεπήχθη ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου, ἀποκαλύψαντος τὸ δόλιον τῆς αἱρέσεως, ὀχυρώσαντος τὴν πίστιν καὶ διαφυλάξαντος τὴν καρ-

---

24) Ὁ G. Bardy (ἔνθ' ἀν. σ 173) παραθέτει περικεκομμένην τὴν παράγραφον ταύτην τοῦ γράμματος τοῦ Κυρίλλου, ὥστε νὰ ἐμφανίζηται οὗτος, ὅτι ἀπορῶν περὶ τοῦ πρακτέου, ὑπέκυπτεν εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης.

25) Mansi. IV, 1016.

26) Mansi, IV, 1021.

27) Mansi, IV, 1029.

28) Migne, 77, 92.

29) Fr. Loofs, Nestoriana. Halle a S. 1905, σ. 8. G. Morin, Etudes, textes, découvertes. Maredsous, 1913, τ. I, σ. 341.

δίαν τῶν πιστῶν ἀπὸ πάσης πλάνης. Ἔνθους ὁ ρωμαῖος ἐπίσκοπος ἀναφωνεῖ· «μέγας οὗτός ἐστι τῆς ἡμετέρας πίστεως ὁ θρίαμβος, τὸ ἀποδεῖξαι τὰ ἡμέτερα οὕτως ἰσχυρῶς» 30).

Ὁ Κύριλλος δὲν θὰ προέβαινεν εἰς τὸ πρὸς τὸν Νεστόριον διάβημά του οὔτε ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας καὶ αὐθεντίας, οὔτε ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ρώμης, ἀλλ' ἀπὸ συμφώνου μετὰ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Ὡς κοινὸς δὲ ἐκπρόσωπος πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν θὰ εἶχε τὸ πρέπον κῦρος νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Νεστορίου, ὅπως ὁμολογήσῃ τὴν πίστιν «ἣν καὶ ἡ Ρωμαίων, καὶ ἡ τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ ἡ καθόλου καθοσίωσις κατέχει 31). Ὁ Νεστόριος ἐκαλεῖτο νὰ ὀρθοτομήσῃ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ἐν ὀνόματι τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας καὶ οὐχὶ ἐν ὀνόματι τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης. Ἡ Ἀνατολὴ καὶ ἡ Δύσις συνηνοῦντο ἐν τῇ αὐτῇ πίστει. Διὸ καὶ γράφων ὁ Κύριλλος πρὸς τὸν Ἀντιοχείας Ἰωάννην, ὁμιλεῖ περὶ τῆς «ἁγίας Ρωμαίων συνόδου» τῆς κηρυχθείσης κατὰ τοῦ Νεστορίου καὶ συνιστᾷ νὰ πεισθῶσιν εἰς τὰ ἀποφασισθέντα «οἱ ἀντεχόμενοι τῆς πρὸς ἅπασαν τὴν Δύσιν κοινωνίας 32). Ἡ δὲ αἰγυπτιακὴ σύνοδος διὰ τοῦ γράμματος ***Τοῦ σωτῆρος***, τοῦ περιλαβόντος τὴν ὁμολογίαν πίστεως ἐν δώδεκα ἀναθεματισμοῖς, ἐκάλει τὸν Νεστόριον νὰ φρονήσῃ καὶ διδάξῃ ὅ,τι καὶ οἱ ἐπίσκοποι καὶ διδάσκαλοι Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως· νὰ ὁμολογήσῃ δηλαδὴ πίστιν περὶ τῆς ὁποίας ἦσαν σύμφωνοι «καὶ ἡ κατὰ Ρώμην ἁγία σύνοδος, ***καὶ ἡμεῖς ἅπαντες*** 33). Οὔτε ὁ Κελεστῖνος, ὁ ὁποῖος διεκήρυσσεν, ὅτι πρεσβεύει τὴν αὐτὴν καὶ ὁ Κύριλλος πίστιν καὶ ἠκολούθει πιστῶς τὰς ὁδηγίας αὐτοῦ, οὔτε ἡ ρωμαϊκὴ σύνοδος ἦτο ὑπερτέρα τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν. «Καὶ γοῦν Πέτρος τε καὶ Ἰωάννης ἰσότιμοι, καθὸ καὶ ἀπόστολοι καὶ ἅγιοι μαθηταί» 34). Ὁ Κύριλλος ἔχει τὴν πρωτοβουλίαν εἰς τὰς ἐνεργείας του ἕνεκα τῆς τάξεως τῆς ἐπισκοπικῆς του ἕδρας καὶ ἅμα τῆς ἐξαιρέτου θεολογικῆς του μορφώσεως. Εἶνε αὐτομάτως ὁ γνήσιος ἐκπρόσωπος τῆς πίστεως καὶ τοῦ ὁμοψύχου τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, καθὼς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς στάσεως ἐν τῇ συνελθούσῃ ἐν Ἐφέσῳ τρίτῃ οἰκουμενικῇ συνόδῳ.

---

30) Migne, 77, 92.
31) Mansi, IV, 1033.
32) Migne, 77, σ. 96, 104—5, ἐπιστ. XVI
33) Migne, 77, 128.
34) Migne, 77, 108.

§ 2. Ο ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΕΝ ΤΗι ΣΥΝΟΔΩι ΤΗΣ ΕΦΕΣΟΥ

Πίστις τῆς Νικαίας καὶ τοῦ Κυρίλλου.

Πάντα τὰ ἐξιστορηθέντα ἀνωτέρω ἦσαν διαβήματα προκαταρκτικά, ὅπως ἐκδηλωθῇ τὸ κοινὸν φρόνημα τῆς ὅλης Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς ἀναφανείσης αἱρέσεως. Κατὰ τὴν ἀρχὴν δέ, ὅτι εἰς τὰ θεολογικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα ἰσχύει μόνη «ἡ τῶν Ἁγίων Πατέρων καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου βουλή» 35), οἱ αὐτοκράτορες Θεοδόσιος καὶ Οὐαλεντινιανὸς ἔγραψαν πρὸς τὸν Κύριλλον καὶ πρὸς τοὺς ἐπισκόπους ὑπὲρ τῆς συγκλήσεως συνόδου· «... διὰ τὰ κατὰ καιρὸν συμπεσόντα ἀναγκαίαν τὴν τῶν ἁπανταχόθεν ἁγιωτάτων ἐπισκόπων θεοφιλῆ σύνοδον ἡγησάμεθα» 36).

Καίτοι ὁ Κύριλλος ἐξεπροσώπει τὸν Κελεστῖνον χάριν τῆς ταχυτέρας ἐνεργείας 37), ἐν τούτοις ἀπεστάλησαν εἰς Ἔφεσον ἀντιπρόσωποι τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης. Κατὰ τὰς ὁδηγίας τὰς ὁποίας οὗτοι ἔλαβον, ὤφειλον νὰ εἶνε ἐκτελεσταὶ τῶν ἀποφασισθέντων ὑπὸ τῆς ἐν Ρώμῃ συνόδου διὰ τὴν αἵρεσιν 38). Διετάσσοντο δὲ νὰ σεβασθῶσι τὴν αὐθεντίαν τῆς «ἀποστολικῆς ἕδρας», νὰ μὴ ἀναμιχθῶσιν εἰς τὰς συζητήσεις καὶ νὰ γνωμοδοτῶσιν ὡς κριταί 39).

Ἡ σύνοδος ὅμως συνῆλθε χωρὶς ν' ἀναμένῃ τὴν ἄφιξιν τῶν πρεσβευτῶν. Τὸ φρόνημα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἦτο λίαν γνωστόν. Ἤρκει ἡ ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου ἐκπροσώπησις τοῦ Κελεστίνου.

Ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς πρώτης συνεδρίας (22 Ἰουνίου 431) προτάσσονται τὰ ὀνόματα τῶν συνεδρευόντων πατέρων, πρώτου καταλεγομένου τοῦ Κυρίλλου «διέποντος **καὶ** τὸν τόπον τοῦ ἁγιωτάτου καὶ ὁσιωτάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς Ρωμαίων Ἐκκλησίας Κελεστίνου 40) Καθὼς καὶ ὁ Φιλίππων Φλαυιανὸς «ἐπεῖχε τὸν τόπον Ρούφου τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου τῆς Θεσσαλονίκης» 41). Ἑπομένως δὲν προεδρεύει τῆς συνόδου ὁ Κελεστῖνος διὰ τοῦ Κυρίλλου, ἀλλ' αὐτοδικαίως προΐσταται ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, κατὰ τὴν κανονικὴν τάξιν τῆς ἐπισκοπῆς του, ἀντιπροσωπεύων ἐπιπροσθέτως καὶ τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπι-

---

35) Mansi, IV, 1109.
36) Αὐτόθι, 1113.
37) Αὐτόθι, 1045
38) Λατ. Πατρ. 50,512. E. Schwartz, Acta Concilliorum œcumenica, I, vol. I, 3, 57, 18–22.
39) Λατ. Πατρ. 50, 503. E. Schwartz, I, 2, 25.
40) Mansi, IV, 1124.
41) Αὐτόθι.

κυροΐ τὰ πρακτικὰ διὰ τῆς ὑπογραφῆς του ὡς «ἐντολοδόχος» (mandataire), καθὼς ἀτόπως νομίζει ὁ L. Duchesne [42]), ἀλλὰ κυριαρχικῶς· «*Κύριλλος* ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας *ὑπέγραψα, ἀποφηνάμενος ἅμα τῇ* ἁγίᾳ συνόδῳ» [43]). Οὔτε ὁ Κύριλλος «ἀποφαίνεται» ὡς ἐπίτροπος ἢ ἐν ὀνόματι τοῦ Κελεστίνου, οὔτε ἡ σύνοδος δίδει εἰς τὸν τίτλον τοῦ «διέποντος τὸν τόπον» σημασίαν μεγαλυτέραν τῆς πρεπούσης. Διότι οὐδεὶς ἦτο ὑπέρτερος τῆς συνόδου.

*

Τὸ ἔργον δὲ ταύτης ἐχώρησεν ὡς ἑξῆς·

Ἐξητάσθη κατ' ἀρχὰς ἐὰν ἐτηρήθησαν αἱ διατάξεις τῶν κανόνων διὰ τὴν πρόσκλησιν τοῦ Νεστορίου ἐνώπιον τῆς συνόδου. Ἀκολούθως ἐξηρευνήθη ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος. Ἐν τέλει δὲ ἐξεδόθη ἡ τελεσίδικος ἀπόφασις. Μία καὶ μόνη ἀρχὴ ἐμπνέει τὴν σύνοδον, ἡ ἀνόρθωσις τῆς γνησίας πίστεως διὰ τῆς κοινῆς πάντων συμφωνίας. Τοῦτο δὲ ἐξέφρασεν ἄριστα ὁ ἐπίσκοπος Ἀγκύρας Θεόδοτος· «Τὰ τῆς εὐσεβείας στῆναι — εἶπεν — ἐκ κοινῆς γνώμης καὶ συναινέσεως» [44]) Τὸ κριτήριον δὲ τῆς γνησίας πίστεως ἦσαν οἱ «ἅγιοι κανόνες» τοὺς ὁποίους σύμπασα ἡ Ἐκκλησία ὁμολογεῖ. Μετὰ τὴν σύντομον λοιπὸν εἰσήγησιν τοῦ πρώτου τῶν γραμματέων, ἐκρίθησαν ὡς κανονικὰ τὰ διαβήματα τῶν ἐπισκόπων διὰ τὴν πρόσκλησιν τοῦ Νεστορίου καὶ ἀκολούθως ἡ συζήτησις ἐστράφη περὶ τὴν αἵρεσιν. Ἀνεγνώσθη πρῶτον ἡ πίστις ἡ διατυπωθεῖσα ἐν Νικαίᾳ καὶ ἀμέσως ἔπειτα τὸ πρὸς τὸν Νεστόριον γράμμα τοῦ Κυρίλλου, ***Καταφλυαροῦσιν***, ἵνα κριθῇ ἡ συμφωνία ἀμφοτέρων τούτων. Ὁ ἐπίσκοπος Ὀποῦντος Δόμνος ἔταξεν εἰς τὴν αὐτὴν μοῖραν τὴν πίστιν τῆς Νικαίας καὶ τὸ γράμμα τοῦ Κυρίλλου [45]). Πάντως δὲ οἱ ἐπίσκοποι ὁμοφώνως διεκήρυξαν, ὅτι πιστεύουσι καθὼς οἱ πατέρες τῆς Νικαίας καὶ ὁ Κύριλλος. Μετὰ τὴν ὁμόθυμον ταύτην ἀπόφανσιν πάντων τῶν μελῶν τῆς συνόδου, τὸ γράμμα τοῦ Νεστορίου, ***Τὰς μὲν καθ' ἡμῶν***, ἀπεκηρύχθη ὄχι μόνον

[42]) Eglises séparées. Paris, 1896, σ. 35. Ὁ Λατῖνος ἱστορικὸς οὗτος δὲν εἶνε εὐνοϊκὸς πρὸς τὸν Κύριλλον, παραμορφώνει δὲ καὶ τὰ διάφορα ἱστορικὰ γεγονότα. Οἱ «ἐντολοδόχοι» ἐν τῇ συνόδῳ ὑπέγραψαν ὡς ἑξῆς· «Βοσπόριος ἐπίσκοπος Γαγγρῶν τῆς μητροπολιτικῆς ἐπαρχίας Παμφυλίας ὑπέγραψα, ἀποφηνάμενος ἅμα τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, Ὑπάτιος πρεσβύτερος ***ἐπιτραπεὶς παρ' αὐτοῦ ὑπέγραψα*** διὰ τὸ ἀρρωστεῖν αὐτόν». «Βενεάγος ἐπίσκοπος τῆς κατὰ Ἱεράπολιν. Παῦλος πρεσβύτερος ὑπὲρ αὐτοῦ παρόντος ***καὶ ἐντειλαμένου μοι*** ὑπέγραψα». «Παῦλος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς Λυδίας... χρησάμενος χειρὶ ***κατ' ἐντολὰς ἐγγράφους*** παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ Φώσκου, διὰ τὸ ἐν ἀρρωστίᾳ με κατακεῖσθαι». Mansi, IV, 1221, 1224—5.

[43]) Mansi, IV, 1212.

[44]) Mansi, IV, 1132.

[45]) Mansi, IV, 1145.

ὡς ἀπᾷδον πρὸς τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τοῦ Κυρίλλου 46). Ὁ δὲ Νεστόριος ἀνεθεματίσθη. «... Τοῦτον ἡ ἁγία σύνοδος ἀναθεματίζει... ὅλη ἡ οἰκουμένη ἀναθεματίζει τὴν ἀσεβῆ θρησκείαν αὐτοῦ» 47).

Εἰς ἐπιμαρτυρίαν δὲ τῆς οἰκουμενικῆς ταύτης συμφωνίας ἀνεγνώσθη ἐπιπροσθέτως καὶ τὸ πρὸς τὸν Κύριλλον γράμμα τοῦ Κελεστίνου, ***Ἐφ' ἡμέρας τινάς***, 48) καθόσον ἄλλως τοῦτο ἐποιεῖτο λόγον «περὶ πίστεως», καθὼς καὶ τὸ γράμμα τοῦ Κυρίλλου, ***Τοῦ σωτῆρος ἡμῶν***. Τὴν ἀπόφασιν δὲ αὐτῆς κατωχύρωσεν ἡ σύνοδος διὰ τῶν μαρτυριῶν τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ὁποίων ἡ διδασκαλία κατεδίκαζε τὴν πλάνην τοῦ Νεστορίου.

Ὥστε, τῆς συνόδου ἐκυριάρχησεν ἡ πίστις τῆς Νικαίας, τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κυρίλλου. Τούτου ἡ διδασκαλία, ἑρμηνεύουσα ὀρθῶς τὴν πίστιν τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ἀσκεῖ τὴν ὁριστικὴν ροπὴν διὰ τὴν λῆψιν τῆς ἀποφάσεως. Ὁ κανὼν τῆς ὀρθῆς πίστεως ἀνατραπεὶς ὑπὸ τοῦ Νεστορίου, ἀποκατεστάθη ἐν τῇ αἴγλῃ αὐτοῦ. Καὶ κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον, δηλαδὴ κατὰ τὴν πίστιν τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας, μαρτυρουμένην ὑπὸ τῆς συνόδου, καὶ κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς «αὐτὸς ὁ βλασφημηθεὶς Χριστὸς ὥρισε διὰ τῆς ἁγίας ταύτης συνόδου» τὴν καταδίκην τοῦ Νεστορίου 49).

Νοθεύσεις.

Ἕκαστος τῶν συνδιασκεπτομένων πατέρων ἔλαβε τὸν λόγον καὶ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ «ἀπεφήνατο ἅμα τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ», μετὰ τῆς ὁποίας ἐτάσσετο καὶ ὁ Κελεστῖνος 50). Ἕκαστος εἶχε τὴν συνείδησιν τοῦ θεοπνεύστου τῆς κρίσεως τῆς συνόδου 51) καὶ τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς κατὰ τὴν δικαίαν ψῆφον τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ θεσμῶν 52). Οὐδαμοῦ τῶν πρακτικῶν καὶ οὐδαμοῦ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κυρίλλου φέρεται ὑπαινιγμός τις, ὅτι ἡ ψῆφος τῆς συνόδου ὠφείλετο εἰς τὴν ἀπόφασιν ἥτις εἶχε ληφθῆ ἐν Ρώμῃ, καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν ἡ σύνοδος ἐξετέλεσεν ἁπλῶς τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης. Οὐδ' αὐτὸς ὁ Κελεστῖνος ἀπευθυνόμενος πρὸς τὴν σύνοδον ἐτόλμησε νὰ διϊσχυρισθῇ παρόμοιόν τι.

46) Mansi, IV, 1172.
47) Mansi, IV, 1177.
48) Αὐτόθι.
49) Mansi, IV, 1212, 1220, 1244, 1296.
50) Αὐτόθι, 1212.
51) Αὐτόθι, 1241.
52) Αὐτόθι, 1228, 1232.

Ἡ σύνοδος, οὖσα οἰκουμενική, σῶμα ἀπολύτως κυρίαρχον καὶ ὑπάτης ἐξουσίας, ἐξήτασε τὸ ζήτημα ἐξ ὑπαρχῆς, ἔκρινε καὶ κατέκρινεν ἀνεκκλήτως. Ἑπομένως θὰ ἀντέφασκε πρὸς ἑαυτήν, θὰ παρεγνώριζε τὴν ὑπάτην ἐξουσίαν της καὶ τὸ οἰκουμενικόν της κῦρος, ἐὰν ἔγραφεν ἐν τῇ ἐκθέσει της πρὸς τοὺς βασιλεῖς, ὅτι δὲν ἔπραξεν ἄλλο τι ἢ νὰ ὑποκλιθῇ πρὸ τῆς ψήφου μόνου τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης. Ἁπλῆ ἀνάγνωσις τῆς σχετικῆς παραγράφου τῆς ἐκθέσεως ἐκείνης πείθει, ὅτι τὰ περὶ Κελεστίνου ὑπεισήχθησαν ὑπὸ ξένης χειρός·

«Τούτου οὖν ἕνεκα – ἔγραφεν ἡ σύνοδος—αὐτὸν μὲν τῆς ἱερωσύνης καὶ τῆς διεφθαρμένης ἐπαύσαμεν διδασκαλίας, καθαίρεσιν αὐτοῦ κανονικὴν ποιησάμενοι [καὶ ἐπαινέσαντες τὸν θεοφιλέστατον καὶ ἁγιώτατον ἐπίσκοπον τῆς μεγάλης Ρώμης Κελεστῖνον, πρὸ τῆς ἡμῶν ψήφου καταγνόντα τῶν αἱρετικῶν δογμάτων Νεστορίου, καὶ πρὸ ἡμῶν ἐξενεγκόντα τὴν κατ' αὐτοῦ ψῆφον], διὰ τὴν τῶν ἐκκλησιῶν ἀσφάλειαν, καὶ τῆς παραδοθείσης ἡμῖν εὐσεβοῦς καὶ σωτηριώδους πίστεως παρά τε τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν καὶ τῶν ἁγίων πατέρων» 53).

Ἤδη πρὸ τοῦ Κελεστίνου καὶ ὁ Κύριλλος καὶ οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολῆς εἶχον ἀποκηρύξει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Νεστορίου. Ὁ πρῶτος «καταγνοὺς» τῆς αἱρέσεως ἦτο ὁ Κύριλλος. Ὁ Κελεστῖνος ἠρκέσθη ν' ἀκολουθήσῃ τὴν πορείαν αὐτοῦ πιστῶς. Ἄλλως ἡ σύνοδος ἀνακοινοῦσα τὴν ἀπόφασίν της πρὸς τὸν κλῆρον ΚΠόλεως καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ πρὸς τοὺς μονάζοντας, οὐδόλως ἀναφέρει τὸν Κελεστῖνον. «Νεστόριος— ἔγραφεν ἡ σύνοδος πρὸς τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν ΚΠόλεως—ὁ τῆς δυσσεβοῦς αἱρέσεως ἀνακαινιστής, φθάσας ἐν τῇ Ἐφεσίων, ἔνθα ὁ θεολόγος Ἰωάννης, καὶ ἡ θεοτόκος παρθένος ἡ ἁγία Μαρία, ***τοῦ συλλόγου τῶν ἁγίων πατέρων καὶ ἐπισκόπων ξενώσας ἑαυτόν***.... ψήφῳ δικαίᾳ τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ ***τῆς αὐτῶν θεοπνεύστου κρίσεως καταχέκριται»*** 54).

Ἡ ἀπόφασις τῆς ἐν Ρώμῃ συνόδου κατὰ τῆς αἱρέσεως εἶχε χαρακτῆρα τοπικόν, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη ἀπόφασις μερικῆς Ἐκκλησίας. Ἐσκόπει προφανῶς τὴν περιφρούρησιν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως ἀπὸ τῆς πλάνης. Τὸ αὐτὸ ἐσκόπει καὶ ὁ Κύριλλος, τὴν περιφρούρησιν δηλαδὴ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Μακεδονίας, ὅτε ἔγραφε πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Θεσσαλονίκης. Ὁ Κελεστῖνος εἶχε δώσει προσωπικὰς ὁδηγίας εἰς τοὺς πρεσβευτάς του, ἀλλ' ἐν τῇ ἐπιστολῇ του πρὸς τοὺς πατέρας τῆς συνόδου οὐδὲν ἀπολύτως λέγει περὶ τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης.

53) Mansi, IV, 1240. Ὁ Χρυσ. Παπαδόπουλος («Ἐκκλησία» 1932, σ. 240, 243) παραθέτει ὡς γνησίαν τὴν νόθον παράγραφον ἐκείνην, χωρὶς νὰ διΐδῃ τὴν ἀντίφασιν αὐτῆς πρὸς τὴν ἄλλως ὀρθὴν γνώμην, ὅτι ἡ σύνοδος δὲν ἐκλήθη πρὸς ἁπλῆν ἐκτέλεσιν τῆς ρωμαϊκῆς ἀποφάσεως κατὰ τοῦ Νεστορίου.

54) Mansi, IV, 1241.

Ἀποστολικαὶ Καθέδραι.

Ἡ ἐπίσημος λοιπὸν στάσις τοῦ Κελεστίνου ἐφαίνετο συνετὴ καὶ μεμετρημένη. Ἀλλ' αἱ προσωπικαὶ ὁδηγίαι πρὸς τοὺς «ληγάτους» αὐτοῦ ἀντέφασκον πρὸς τὴν ἐπίσημον στάσιν. Ἐὰν ὁ Κύριλλος προήδρευε τῆς συνόδου ὡς «ἐντολοδόχος» τοῦ Κελεστίνου καθὼς νομίζουν δυτικοὶ θεολόγοι, οἱ ληγάτοι τούτου ὤφειλον ν' ἀναλάβωσι τὴν προεδρείαν οἴκοθεν. Ἀλλὰ τοιαύτην ἀξίωσιν δὲ ἐτόλμησαν νὰ προβάλωσιν. Οἱ ληγάτοι μετέχουσι τῶν συνεδριῶν καθὼς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ σύνεδροι 55). Ἐν τούτοις κατ' ἀρχὰς συνέστησαν ἑαυτοὺς ὡς πρεσβευτὰς «τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας». Ὁ προσδιορισμὸς ἦτο ἀπόλυτος. Ἐφαίνετο ὡς νὰ ἀγνοῇ πᾶσαν ἄλλην ἀποστολικὴν καθέδραν. Ἀλλ' οἱ ληγάτοι εὑρίσκοντο ἐν πόλει, ἥτις ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἀποστολικὴ καθέδρα, ἀποθησαυρίζουσα ἅμα καὶ τὰ λείψανα τοῦ ἠγαπημένου μαθητοῦ τοῦ Κυρίου. Καὶ μεταξὺ τῶν συνέδρων παρεκάθηντο ἐπίσκοποι κατέχοντες ὄντως ἀποστολικὰς καθέδρας.

Ὁ Κύριλλος ἔδωκε φιλόφρονα καὶ σταθερὰν ἀπάντησιν. Ὁ Κελεστῖνος ἦτο ἐπίσκοπος «τῆς ἁγίας ἀποστολικῆς καθέδρας τῆς Ρωμαίων»—μόνον 56). Τὸν αὐτὸν χαρακτηρισμὸν ἐπανέλαβον καὶ οἱ ἄλλοι πατέρες· «τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας τῆς μεγάλης Ρώμης» 57), «ληγάτος τῆς Ρωμαίων καθέδρας» 58). Καθὼς ὁ Ἰουβενάλιος ἦτο ὁ ἰθύνων «τὸν ἀποστολικὸν τῆς Ἱεροσολύμων ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας» θρόνον, οὕτω καὶ ὁ Κελεστῖνος κατεῖχε «τὸν ἀποστολικὸν θρόνον τῆς μεγάλης Ρώμης» 59). Οἱ ἐπίσκοποι δὲ τῶν τοιούτων ἑδρῶν ἀπεκαλοῦντο τιμητικῶς «πρόεδροι τῆς ἐκκλησίας», «ἔξαρχοι τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου», «ἐπίσκοποι τῶν ἀποστολικῶν ἑδρῶν» 60), «τῶν μειζόνων θρόνων» 61), «κεφαλαὶ» 62).

55) Ὁ Κελεστῖνος ἐθεωρεῖτο «**συνεδρεύων**» τῇ συνόδῳ· «Ἡ μὲν οὖν ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος — ἔγραφεν ὁ Ἰουβενάλιος — ᾗ **συνεδρεύει** καί... ὁ Κελεστῖνος, καὶ ἅπασα ἡ δυτικὴ σύνοδος... συνεδρεύει δὲ καὶ ἡ Ἀφρικὴ πᾶσα καὶ τὸ Ἰλλυρικόν...» (Mansi, IV, 1461). Ἀλλαχοῦ ὁ Κελεστῖνος θεωρεῖται ἁπλῶς ὡς «παρὼν» ἐν τῇ συνόδῳ (Αὐτόθι, σ. 1301).

56) Mansi, IV, 1231.

57) Mansi, IV, 1284.

58) Αὐτόθι, 1293.

59) Αὐτόθι, 1312. Ἡ Ρώμη ἀπεκαλεῖτο «μεγάλη» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς «πρεσβυτέρας» ἢ «παλαιᾶς». Καὶ ἡ ΚΠολις ἐπίσης ἐκαλεῖτο «μεγάλη» καὶ «μεγίστη πόλις» (Mansi, IV, 1036, 1048), ὁ δὲ Κύριλλος ἐπίσκοπος «τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως» (Αὐτόθι, 1301).

60) Αὐτόθι, 1324, 1441.

61) Αὐτόθι, 1337.

62) Αὐτόθι, 1325.

Τὸ γράμμα τοῦ Κελεστίνου πρὸς τὴν σύνοδον, τὸ ὁποῖον περιεῖχε μόνον παραινέσεις πρὸς τήρησιν τῆς ἑνότητος ἐν τῇ πίστει, ὑποβληθὲν εἰς τὴν κρίσιν τῆς συνόδου, ἐγένετο δεκτὸν καὶ κατὰ πρότασιν τοῦ Ἰουβεναλίου περιελήφθη εἰς τὰ ὑπομνήματα ὡς «εὐσεβῶς καὶ ὀρθοδόξως» ἔχον 63). Οὐδὲν προνόμιον προέβαλεν ὁ Κελεστῖνος ἀπευθυνόμενος πρὸς τὴν σύνοδον. Ἐνώπιον αὐτῆς ὁμιλεῖ ὁ συνεπίσκοπος, ὁ συλλειτουργός. Ἀναγνωρίζει, ὅτι μόνη ἡ ἀπόφασις ταύτης ἔχει κῦρος οἰκουμενικὸν καὶ ἀσφαλίζει τὰς Ἐκκλησίας ἀπὸ πάσης πλάνης. «Ἐπειδὴ—ἔγραφεν ἐν τέλει ὁ Κελεστῖνος—τοῦτο ὅπερ ἂν γνῶτε, δοκῇ ὑπὲρ τῆς πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν ἀμεριμνησίας κεκρίσθαι» 64).

Αἱ ἐπευφημίαι αἱ προκληθεῖσαι ἐντεῦθεν, ἀπηυθύνοντο ἐξ ἴσου καὶ πρὸς τὸν Κελεστῖνον καὶ πρὸς τὸν Κύριλλον· «νέῳ Παύλῳ Κελεστίνῳ, νέῳ Παύλῳ Κυρίλλῳ» 65). Ὁ μὲν Κύριλλος ἐπευφημεῖτο ὡς ὁ πνευματικὸς ἡγέτης, κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην, τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας καὶ θεωρητικὸς ἀνατροπεὺς τῆς αἱρέσεως. Ὁ δὲ Κελεστῖνος ὡς «ὁμόψυχος τῆς συνόδου» καὶ ὡς δεχόμενος «τὴν πίστιν τοῦ ἱερέως τῆς Ἀλεξανδρείας», καθὼς ὁ ἴδιος ὡμολόγει.

Ἀλλ' οἱ ληγάτοι πιθανῶς ἀνέμενον ἄλλου εἴδους ἐπευφημίας. Ἐν Ρώμῃ ἐπεκράτει ἤδη ἡ θεωρία περὶ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Ἡ ἐπευφημία δὲ τοῦ Κελεστίνου ὡς νέου Παύλου καὶ οὐχὶ ὡς διαδόχου τοῦ Πέτρου, κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἀντίληψιν, δὲν θὰ ἐφάνη εὐάρεστος εἰς τοὺς ληγάτους 66). Ἐνῷ δὲ οὗτοι ζητοῦσι νὰ λάβωσι γνῶσιν τῶν ἀποφασισθέντων καὶ δικαιολογοῦσι τὴν βραδύτητα τῆς ἀφίξεώς των εἰς Ἔφεσον, αἴφνης ὁ πρεσβύτερος Φίλιππος φέρεται ὁμολογῶν χάριτας τῇ συνόδῳ, ἐπειδὴ διὰ τῶν ἐπευφημιῶν της συνηνώθη «τῇ ἁγίᾳ κεφαλῇ», δηλαδὴ εἰς τὸν Πέτρον «κεφαλὴν ὅλης τῆς πίστεως, ἢ καὶ τῶν ἀποστόλων» 67). Εἰς δὲ τὴν τρίτην συνεδρίαν (10 Ἰουλίου 431) ὁ αὐτὸς Φίλιππος φέρεται ἐπανερχόμενος ἐπὶ μᾶλλον ἐπιθετικός, διότι παρουσιάζει τὸν ἀπόστολον Πέτρον ζῶντα καὶ δικάζοντα ἐν τοῖς διαδόχοις του, δηλαδὴ τοῖς ἐπισκόποις Ρώμης, μετὰ τῆς ἐξουσίας τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν.

Τὸ ἀπότομον καὶ ἡ χονδροειδὴς ἀδεξιότης μεθ' ὧν διετυπώθησαν οἱ ἰσχυρισμοὶ οὗτοι, δικαίως προκαλοῦσιν ὑπονοίας περὶ τοῦ νόθου αὐτῶν.

---

63) Αὐτόθι, 1281.

64) Αὐτόθι.

65) Mansi, IV, 1288, καὶ Schwartz, I, I, 3, 57, 32—34.

66) Ὅπως καὶ σήμερον δὲν φαίνεται εὐάρεστος εἰς τὸν H. du Manoir de Juaye (Dogme et sp. chez St Cyrille d'Alexandrie, σ. 363).

67) Mansi, IV, 1289.

Περὶ τῆς γνησιότητος τῆς δευτερολογίας τοῦ Φιλίππου ἔχομεν σοβαρὰς ἀμφιβολίας. Ἡ δευτερολογία ἦτο ἄκαιρος, ἀντίθετος πρὸς ὅσα ἐπισήμως διετύπου ὁ Κελεστῖνος πρὸς τὴν σύνοδον καὶ πρὸς τὸ ὑπέρτατον κῦρος τῆς συνόδου. Εἶνε πιθανόν, ὅτι ὁ Φίλιππος μετὰ τὰς ἐπευφημίας εἶπέ τινα περὶ τοῦ Κελεστίνου ὡς διαδόχου τοῦ ἀποστόλου Πέτρου. Ἴσως δὲ καὶ κατὰ τὰς ἰδιωτικὰς συνομιλίας νὰ συνεζητοῦντο αἱ ἀξιώσεις τῆς Ρώμης. Ἐπιτηδείως δὲ αἱ γνῶμαι τῶν ληγάτων ὑπεισήχθησαν καὶ εἰς τὰ πρακτικά, ἐὰν κρίνωμεν καὶ ἔκ τινος ὁμιλίας ἐκφραζούσης τὰς αὐτὰς γνώμας καὶ ψευδῶς ἀποδιδομένης εἰς τὸν Κύριλλον. Ὑπῆρχον λοιπὸν οἱ προσκείμενοι πρὸς τὰς ρωμαϊκὰς ἀξιώσεις καὶ ἐπιγράφοντες δι' ἐπισήμων ὀνομάτων τὰ νόθα κατασκευάσματά των.

Ὁ ζῶν καὶ δικάζων ἐν τῇ συνόδῳ ἦτο αὐτὸς ὁ δοὺς τὴν ἐξουσίαν Χριστός, παριστάμενος ἐν μέσῳ τῆς ἱερᾶς ὁμηγύρεως. Ἐν ὀνόματι αὐτοῦ ἕκαστος τῶν συνέδρων διετύπωσε τὴν γνώμην καὶ ἀπόφασιν αὐτοῦ, πάντες δὲ ἀπὸ κοινοῦ ὥρισαν τὴν ἀπόφασιν, «κανονικὴν καὶ ἀποστολικὴν αὐτῷ (τῷ Νεστορίῳ) κατανοήσαντες κρίσιν», καθὼς εἶπεν ὁ ἐπίσκοπος Φίρμος. Ἡ τοιαύτη ἀποστολικότης δὲν ἦτο ξένη πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κελεστίνου. Οὗτος ἐθεώρει τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐπισκόπους ὡς διαδόχους τῶν ἀποστόλων καὶ κήρυκας τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου. Κατὰ τὴν ἐξουσίαν ταύτην, πάντες «κοινῷ καμάτῳ τὰ ἐμπιστευθέντα καὶ διὰ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς ἕως τοῦ νῦν συναχθέντα», ὤφειλον νὰ φυλάξωσιν.

Οἱ Ἀπόστολοι κατὰ τὸν Κύριλλον.

Καὶ ὁ Κύριλλος, πατὴρ καὶ διδάσκαλος τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, δὲν διδάσκει διάφορα. Ἐπιπροσθέτως, οὐδαμοῦ τῶν συγγραμμάτων του ὁμιλεῖ περὶ ἐξουσίας τοῦ Πέτρου ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων, οὐδὲ περὶ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης ὡς διαδόχου τοῦ Πέτρου καὶ ἐξουσιαστοῦ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἰδοὺ ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου.

Οἱ μαθηταὶ χαρακτηρίζονται ὡς «καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης», οἰκονόμοι δὲ τῶν θείων μυστηρίων. Ἔλαβον τὴν ἐντολήν, ὅπως «τὴν ὑφ' ἡλίῳ σύμπασαν» καταλάμψωσιν ὡς φωστῆρες. Τὴν σειομένην καὶ πίπτουσαν γῆν ὁ Κύριος ἔπηξεν «ἀναδείξας ὡς Θεὸς τὰ ὑποστηρίγματα αὐτῆς, καὶ τοὺς ἀντερείδειν ἰσχύοντας.... ***Στῦλοι*** γὰρ ὥσπερ καὶ ***ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας οἱ μακάριοι γεγόνασι μαθηταί***». Ἀποστέλλει τούτους, καθὼς ὁ πατὴρ ἀπέστειλεν αὐτόν, «ὁμοῦ μὲν τῆς ἀπο-

στολῆς τὸ ἀξίωμα δεικνύς, ***καὶ τῆς δοθείσης αὐτοῖς ἐξουσίας τὴν ἀσύγκριτον δόξαν»*** 68).

Εἰς τὴν «εὐκλεεστάτην» ἀποστολὴν ταύτην καὶ τὴν ***οἰκουμενικὴν μυσταγωγίαν***, ὁ Κύριος ἐκάλεσεν ἰδιαιτέρως καὶ κατ' ὄνομα ἕκαστον τῶν μαθητῶν 69). Προνομιοῦχος κλῆσις μαθητοῦ τινος, κατὰ τὸν Κύριλλον, δὲν ὑπῆρχε. Πάντες οἱ μαθηταὶ «φωστῆρες ἦσαν οἰκουμενικοί, λόγον ζωῆς ἐπίσχοντες» 70), πρὸς πάντας δ' ἐξ ἴσου ἀπευθύνει τὸν λόγον ὁ Κύριος, ὅτε ἠρώτησε «τίνα με λέγουσιν οἱ ὄχλοι». Ἀφοῦ οἱ μαθηταὶ εἶπον τὴν γνώμην τοῦ ὄχλου, ὁ Κύριος ἠρώτησε πάλιν «ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; Ὢ πῶς ἐξαίρετον τὸ ὑμεῖς!.... ***Ὑμεῖς οἱ ἐξειλεγμένοι, οἱ ψήφῳ τῇ παρ' ἐμοῦ κεκλημένοι πρὸς ἀποστολήν....»*** Ὁ Πέτρος, ὁρμητικώτερος τῶν ἄλλων, ἔδωκε τὴν ἀπάντησιν· «Προπηδᾷ πάλιν τῶν ἄλλων ὁ Πέτρος, καὶ παντὸς τοῦ χοροῦ γίνεται στόμα» 71). Ἐξέφρασε δηλαδὴ τὴν κοινὴν τῶν μαθητῶν πεποίθησιν.

Περὶ τοῦ χωρίου «Ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν» ὁ Κύριλλος γράφει ὀλίγα, ἀλλ' ἰδιαιτέρως ἀξιοσπούδαστα. Ὁ Χριστὸς ὡς κύριος οὐρανοῦ καὶ γῆς—κατὰ τὸν Κύριλλον—θεμελιοῖ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ θείας προσωπικότητος καὶ ἐπὶ τοῦ Πέτρου προσωπικῶς. Διὸ καὶ ἡ Ἐκκλησία αὕτη εἶνε ἀκατάλυτος. Ὁ κατηγορικὸς λόγος τῆς ὑπάρξεώς της («εἶναι») ὑπάρχει ἐν τῷ Χριστῷ. Καὶ ὁ Χριστός, ὡς Κύριος τῶν δυνάμεων, θεμέλιος τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχων, ἀποδεικνύει ἀσάλευτον τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ. «Ἄθρει ὅπως κύριον ἑαυτὸν ἀποφαίνει οὐρανοῦ καὶ γῆς.... ***πρῶτον μὲν γάρ φησιν ἐφ' ἑαυτοῦ εἶναι τὴν ἐκκλησίαν·*** καίτοι τῶν ἱερῶν γραμμάτων ***Θεῷ μᾶλλον καὶ οὐδενὶ τῶν ἀνθρώπων ἀφιερούντων αὐτήν·*** ἔφη γὰρ Παῦλος, ὅτι αὐτὴν ἑαυτῷ παρέστησεν ὁ Χριστὸς μὴ ἔχουσαν σπῖλον ἢ ῥυτίδα· ἣν δὴ καὶ θεμελιοῦν ἐπαγγέλλεται, τὸ ἀκατάσειστον αὐτῇ προσνέμων, ὡς αὐτὸς ὑπάρχων τῶν δυνάμεων κύριος».

Τῆς τοιαύτης Ἐκκλησίας τῆς ᾠκοδομημένης ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ, «ἀρχιποίμην» εἶνε αὐτὸς ὁ θεμελιωτὴς αὐτῆς. Ὁ Πέτρος καλεῖται ποιμήν. Οὐχὶ ὑπέρτατος ἄκρος καὶ ἀπόλυτος ποιμήν, ἀλλ' ὁμότροπος, ὁμότιμος τῶν ἄλλων ἀποστόλων, ποιμένων καὶ αὐτῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἐξουσία δὲ τῶν κλειδῶν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν οὐδόλως ἀπονέμεται εἰς τὸν Πέτρον ὡς προνόμιον προσωπικόν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου

68) Κυρίλλου Ἀλεξ., Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, βιβλ. XII. Migne, 74, 708.

69) Κυρίλλου Ἀλεξ., Εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν; Migne, 72, 584.

70) Αὐτόθι, 72, 585.

71) Αὐτόθι, 72, 648.

ἀπεκλείσθησαν οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι. Οὐχὶ καθ' ἣν ὥραν οἱ μαθηταὶ ὡμολόγησαν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν Χριστόν, ἐδόθη ἡ δωρεὰ τῆς ἐξουσίας ταύτης, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, γράφει ὁ Κύριλλος [72]. «Εἶτα ἔφη· Καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς... πλὴν ὁ τοῦ δώρου καιρὸς ἦν ἡ τῆς ἀναστάσεως ὥρα, ὅτε εἶπε· Λάβετε πνεῦμα ἅγιον». Διὰ τοῦ «δώσω» ὁ Κύριος παρεῖχε τὴν ἐπαγγελίαν τῆς δωρεᾶς ἥτις θὰ ἀπενέμετο εἰς πάντας τοὺς μαθητὰς μετὰ τὴν ἀνάστασιν.

Πάντες οἱ μαθηταὶ περιεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος δι' ἐξουσίας ἀνηκούσης εἰς τὴν θείαν φύσιν. Διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ἐνοικισθέντος ἐν αὐτοῖς ἁγίου Πνεύματος, εἶνε κύριοι τῆς ἀφέσεως ἢ μὴ τῶν ἁμαρτιῶν. «Ὤετο γὰρ δεῖν τοὺς τὸ θεῖόν τε καὶ δεσποτικὸν ἔχοντας ἐν ἑαυτοῖς ἤδη πνεῦμα, καὶ τοῦ διαφεῖναι τάς τινων ἁμαρτίας ***εἶναι κυρίους, καὶ ὧν περ ἂν βούλωνται κρατεῖν***, τοῦ ἐνοικισθέντος αὐτοῖς ἁγίου Πνεύματος ἀφιέντος τε καὶ κρατοῦντος ***κατὰ βούλησιν οἰκείαν*** » [73].

Καὶ αὐτὸς ὁ Θωμᾶς, ἀπὼν κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐκείνην ὥραν, οὐδόλως ἐστερήθη τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος. «Δέδωκε δὲ ὁ Χριστός, ***οὐ τισὶν ἀνὰ μέρος, ἀλλ' ὅλοις τοῖς μαθηταῖς*** » [74]. Ἔλαβε καὶ ὁ Θωμᾶς τὴν ἐντολὴν τῆς ἀποστολῆς μετὰ τῶν ἄλλων μαθητῶν καὶ «***μυσταγωγὸς ἀνεδείχθη οἰκουμενικός*** » [75].

Οὔτε λοιπὸν εἰς τὴν ἀποστολικὴν κλῆσιν, οὔτε εἰς τὴν ἀποστολικὴν ἐξουσίαν, οὔτε εἰς τὴν δοθεῖσαν δωρεὰν ὁ Κύριλλος διαβλέπει προνομιοῦχόν τινα θέσιν τοῦ Πέτρου. Καὶ πολλῷ μᾶλλον οὐδαμοῦ ἀφῆκε νὰ ὑπονοηθῇ, ὅτι ἐθεώρει διάδοχον τοῦ Πέτρου τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης μετ' ἐξουσίας ἀπολύτου ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ διδασκαλία αὕτη τοῦ Κυρίλλου διετύπου τὸ γνήσιον πνεῦμα τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας καὶ οὐδεὶς τῶν συνεδρευόντων πατέρων ἠγνόει αὐτό. Ἀλάθητον ὄργανον τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ἀποφαινομένη ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, ἡ σύνοδος ἔκρινε καὶ ὥρισεν ἀνεκκλήτως περὶ θεμελιώδους

---

72) Εἰς τὸ κατὰ Ματθ. Migne, 72, 424. Ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίλλου ὁ H. du Manoir de Zuaye (Dogme et spiritualitè chez Cyrille. Paris, 1944, σ. 354) προσπαθεῖ νὰ ἐξάρῃ τὴν «ἐξουσίαν» τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης. Ἀλλ' ὁ Κύριλλος κοσμεῖ μέν, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι πατέρες, τὸν κορυφαῖον μαθητὴν διὰ διαφόρων ἐπιθέτων, πλὴν οὐδόλως ἀποδίδει ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τὰ ἐπίθετα ταῦτα εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης, τὸν ὁποῖον καὶ οὐδαμοῦ ὀνομάζει διάδοχον τοῦ Πέτρου.

73) Migne, 72, 424, 568—9· «Ἀποδείξας αὐτοὺς (τοὺς ἀποστόλους) τῆς αὐτοῦ φύσεως κοινωνούς, καὶ ἐνοικίσας αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τότε καὶ τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἀπέφηνε κοινωνούς, δοὺς ἐξουσίαν ἀφιέναι τε καὶ κρατεῖν ἁμαρτίας».

74) Migne, 74, 717.

75) Αὐτόθι, σ. 733.

ζητήματος πίστεως «κατὰ τὴν τῶν κανόνων ἐπιστήμην», «κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κανόσιν» 76). Ὀρθῶς δὲ καὶ ὁ ληγάτος Φίλιππος ἀνεγνώρισεν, ὅτι ἡ ἀπόφασις ἦτο «κατὰ τὸν τύπον πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐπειδὴ συνεστήκασιν ἐν τούτῳ τῷ ἱερατικῷ συλλόγῳ διά τε τῶν παρόντων, διά τε τῶν πρεσβευτῶν, τῶν ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς τε καὶ δυτικῆς ἐκκλησίας οἱ παρόντες ἱερεῖς» 77).

Ἐν τῇ ἰδίᾳ δὲ αὐτῆς ὑπερτάτῃ ἐξουσίᾳ ἡ σύνοδος καὶ ἐδικαίωσε τὸν Κύριλλον καὶ ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν κατὰ τοῦ Ἀντιοχείας Ἰωάννου. Τῆς πέμπτης συνεδρίας τήν ἀπόφασιν (17 Ἰουλίου 341) ὑπέγραψε πρῶτος ὁ Ἰουβενάλιος, ὁ κατὰ τὴν ἱεραρχικὴν τάξιν διευθύνας τὴν συνεδρίαν ταύτην καὶ οἱ ρωμαῖοι ληγάτοι. Καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου, κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα διάφορα γεγονότα, ἡ Ρώμη οὐδεμίαν πρωτοβουλίαν ἔχει διὰ τὴν ρύθμισιν αὐτῶν. Ὁ ἐν πᾶσι πρωτοστατῶν Κύριλλος τὸ κῦρος ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ ἀρύεται ἐκ μόνης «τῆς μιᾶς καὶ κοινῆς ψήφου ἁπάσης τῆς οἰκουμένης», ἥτις ἐδικαίωσε τὴν ἐξενεχθεῖσαν κρίσιν. Ἡ τελειωτικὴ δὲ συμφιλίωσις πρὸς τὴν διϊσταμένην μερίδα τοῦ Ἀντιοχείας Ἰωάννου ἐπῆλθεν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀναμίξεως τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης.

Παραμόρφωσις.

Ἀνακεφαλαιοῦντες τὰ ἀνωτέρω παρατηροῦμεν, ὅτι ὁ Κύριλλος, χωρὶς νὰ παραγνωρίζῃ τὴν σημασίαν τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης ὡς ἡγέτου τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ πρώτου ἐν τῇ ἱεραρχικῇ τάξει, ἐπεδίωξε καὶ ἐπέτυχεν ἀπόλυτον ὁμοφωνίαν τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν διατύπωσιν τῆς ὀρθῆς πίστεως. Οὐχὶ εἷς ἐπίσκοπος, ἔστω καὶ τῆς ἐπισημοτέρας ἀποστολικῆς καθέδρας, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου ὥρισε πνευματεμφόρως τί τὸ ἀπόβλητον καὶ διετύπωσε τὸ ὀρθὸν καὶ γνήσιον τῆς πίστεως. Οὔτε ὁ Κύριλλος, οὔτε ἡ σύνοδος ἐνήργησαν κατὰ δοθείσας ὁδηγίας ἐκ Ρώμης. Ἀντιθέτως, ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία καὶ ὁ Κελεστῖνος ἠκολούθησαν τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς κατευθύνσεις τοῦ Κυρίλλου. Ἡ οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία, μία καὶ ὁμόψυχος, προέβη εἰς τὴν καταδίκην τῆς αἱρέσεως. Τοῦτο ἦτο ὁ μέγας θρίαμβος τοῦ Κυρίλλου.

Ἔναντι τοιαύτης μεγαλειώδους δράσεως ἡ παπικὴ ἐγκύκλιος, ἀρκεῖται νὰ ἐμφανίσῃ τὸν Κύριλλον ὡς ὄργανον ἁπλῶς τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης, λαβόντος τὴν ἐντολὴν νὰ προεδρεύσῃ ἀντ' αὐτοῦ τῆς συνόδου καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ.

76) Mansi, IV, 1296—7, 1228.

77) Αὐτόθι.

Ἡ δρᾶσις καὶ ἡ φυσιογνωμία τοῦ Κυρίλλου παρεμορφώθη καὶ οὕτω παραμεμορφωμένη προβάλλεται ὡς πρότυπον μιμήσεως διὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης.

Διὰ τὴν ὑποταγὴν ταύτην ἡ ἐγκύκλιος δεικνύει πνεῦμα συγκαταβάσεως πρὸς τοὺς πεπλανημένους, οἵτινες θὰ ἑνωθῶσι μετὰ τῆς «μόνης ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ» δηλαδὴ τῆς Λατινικῆς. Ἐπαναλαμβάνεται ἡ ὑπόσχεσις, ὅτι ἡ προγονικὴ κληρονομία τῶν ἑνουμένων μετὰ τῆς Ρώμης θὰ εἶνε σεβαστή. Δηλαδὴ δὲν θὰ ἐκλατινισθοῦν. Τὸ ἀντάλλαγμα τῆς συγκαταβάσεως ταύτης εἶνε ἡ ἑνότης ἡ στηριζομένη ἐπὶ τῆς πέτρας, ἥτις εἶνε τὸ θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας· ἐπὶ τῆς ὑπάτης δηλαδὴ ἐξουσίας τοῦ Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Μόνον ὁ ὅρος οὗτος, κατὰ τὴν ἐγκύκλιον, ἀποτελεῖ τὴν «ὁλοκλήρωσιν» τῆς μεθόδου διὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν «σχισματικῶν». Ἐπὶ αἰῶνας ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἠγωνίζετο διὰ τὸν ἐκλατινισμὸν τῶν σχισματικῶν, τῶν ὁποίων οἱ λειτουργικοὶ τύποι καὶ τὰ λοιπὰ ἔθιμα ἦσαν ἀπόβλητα τῆς πλάνης γεννήματα. Σήμερον ὁ ἐκλατινισμὸς ἀπορρίπτεται — κατὰ τὸ φαινόμενον τοὐλάχιστον — καὶ τὰ ἀπόβλητα ἀνακηρύσσονται ὁ πλοῦτος τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀλλ᾿ ἂς ἐξετάσωμεν τὴν σημασίαν τῶν λειτουργικῶν τούτων παραχωρήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΕΝΟΤΗΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

§ 1. ΕΝΟΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ, ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ, ΓΛΩΣΣΗΣ.

Ζήτημα ὑψίστης ἱστορικῆς σπουδαιότητος θέτει ἡ παπικὴ ἐγκύκλιος διὰ τῆς παραχωρήσεως εἰς τοὺς Ἀνατολικοὺς τοῦ δικαιώματος τῆς διατηρήσεως τῶν λειτουργικῶν των τύπων καὶ τῶν λοιπῶν κανονικῶν ἐθίμων. Ἡ ἐκκλησία τῆς Ρώμης δεικνύει ὑποχωρητικότητα. Ἀνέχεται λειτουργικὰς παραδόσεις, αἵτινες — κατὰ τὴν ἀντίληψίν της — κεῖνται ἔξω τῆς τάξεως τῆς καθ᾿ ὅλου Ἐκκλησίας. Καὶ τοῦτο χάριν τῆς «ἐπανόδου».

Ὑπάρχει λοιπὸν παρέκκλισις ἀπὸ τῶν πηγαίων λειτουργικῶν παραδόσεων; Καὶ εἰς τὴν παρέκκλισιν ταύτην ἔχει ἐξολισθήσει ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία;

Ὁ ἀναγινώσκων τὰ λειτουργικὰ συγγράμματα τῶν πλειόνων δυτικῶν θεολόγων ἐκπλήσσεται ἐνώπιον τῆς ἀπεγνωσμένης προσπαθείας, ὅπως ἐξαρθῇ ἡ Ρώμη ὡς κέντρον μοναδικόν, ἐξ οὗ προῆλθεν ἡ λειτουργικὴ παράδοσις ἡ ἐπικρατήσασα καὶ εἰς τὰς λοιπὰς Ἐκκλησίας. Ἀλλ᾿ ἡ ρωμαϊκὴ αὐτὴ παράδοσις, κατὰ τὴν ἔννοιαν τὴν ὁποίαν ἀποδίδουν εἰς αὐτὴν

οἱ λατῖνοι θεολόγοι, ἤρχισε διαμορφουμένη μόνον μετὰ τὸν τρίτον αἰῶνα, ὅτε ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἀποβάλλουσα τὴν ἑλληνικότητά της, ἐγκολπουμένη τὸν λατινισμὸν καὶ τὰς μεθόδους του, μετέβαλλεν ἅμα καὶ τοὺς διοικητικοὺς καὶ τοὺς λειτουργικοὺς τύπους τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας. Ἐπὶ σειρὰν αἰώνων ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἠγωνίσθη διὰ τὸν ἐκλατινισμὸν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς ἀντέστη στερρότατα καὶ διέσωσεν ἀπαραχάρακτον τὴν παρακαταθήκην της, ὥστε, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ H. A. Moreton 78) μόνον εἰς τὰς ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας ἀναπνέει τις τὴν ἀτμοσφαῖραν τῆς ἀρχεγόνου Ἐκκλησίας.

Ἡ ἀρχέγονος Ἐκκλησία εἶχε ζῶσαν τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν. Εἶχεν ἑνιαίους καὶ σχεδὸν ταὐτοσήμους κατὰ τὴν οὐσίαν των λειτουργικοὺς τύπους, καθὼς εἶχε καὶ ἑνιαῖον «κανόνα τῆς ἀληθείας» καὶ ἑνιαῖον «κἄνόνα ἐκκλησιαστικόν» 79). Ὁ ἱερὸς Πολύκαρπος Σμύρνης († 24 Φεβρ. 155) προσφέρει τὴν Εὐχαριστίαν ἐνώπιον τῶν πιστῶν τῆς Ἐκκλησίας Ρώμης κατὰ τὸν κοινόν, προφανῶς, ἐν τῇ μιᾷ Ἐκκλησίᾳ τύπον.

Ποῦ διεσώθη ὁ κοινὸς οὗτος τύπος; Καὶ εἰς τί ὠφείλετο ἡ ἑνότης αὕτη, ἥτις συνήνου πάσας τὰς Ἐκκλησίας ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι καὶ ἐν τῇ αὐτῇ λατρείᾳ; Τὸ μέγιστον τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἀποδοχὴ τούτου ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου. Τὸ χριστιανικὸν θαῦμα εὗρε τὴν δικαίωσίν του εἰς τὸ «ἑλληνικὸν θαῦμα». Καὶ ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους τὸ φῶς τοῦ εὐαγγελίου ἐξηκόντισε τὰς ἀκτῖνάς του εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐντεῦθεν ἡ ἑνότης τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ ἐν τῇ λατρείᾳ, τῆς ὁποίας οἱ τύποι δὲν ἐξηλείφθησαν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Διὰ τοῦτο εὑρίσκομεν ἄνευ σημασίας τὰς λειτουργικὰς παραχωρήσεις τῆς παπικῆς ἐγκυκλίου.

Τὴν ἄποψιν ταύτην κρίνομεν ἐπάναγκες νὰ ἀναλύσωμεν εὐρύτερον ἱστορικῶς.

Ἑλληνικὸς Χριστιανισμός.

Πάντες σχεδὸν οἱ λατῖνοι ἱστορικοὶ συνδέουν, ὡς ἐκ συνθήματος, τὴν ταχεῖαν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τὴν ἑνότητα τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Παρουσιάζουσι δὲ τὴν αὐτοκρατορίαν ταύτην ὡς ἔργον τῆς θείας προνοίας. Τὸν ἰσχυρισμὸν αὐτὸν ζητοῦσι νὰ στηρίξωσιν καὶ ἐπὶ λόγων τινῶν τοῦ Ὠριγένους. Ὁ μέγας ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς ἀναι-

---

78) Rome et l'Eglise primitive. Paris, 1938, σ. 200.

79) Εἰρηναίου, Ἔλεγχος ψευδ. γνώσεως, I, IX, 4. Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, Στρωματ., VII, 15.

ρῶν τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Κέλσου, ὅτι αἱ περὶ Χριστοῦ προφητεῖαι εἶνε ἄνευ ἀξίας, προσάγει χωρίον τοῦ ψαλμοῦ 71,7 «πλῆθος εἰρήνης γέγονεν» εἰς ἀπόδειξιν τῆς εἰρήνης, ἥτις ἐπεκράτησεν ἐπί τινα χρόνον ὑπὸ ἕνα ρωμαῖον μονάρχην καὶ ἥτις διηυκόλυνε τὸ ἔργον τῶν ἀποστόλων [80]. Ἀλλὰ τὸ εὐαγγέλιον ἐκηρύχθη καὶ ἐκτὸς τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Χάρις δ' ἀκριβῶς εἰς τὴν πολιτικὴν ἑνότητα τὸ κράτος τοῦτο ἠδυνήθη νὰ ὀργανώσῃ συστηματικῶς τὴν ἐκρίζωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ διὰ τῶν διωγμῶν, οἵτινες δὲν διήρκεσαν ὀλιγώτερον τῶν τριῶν αἰώνων [81]. Ἄλλως οὐδέποτε ὁ Κύριος ὡμίλησε περὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἐτήρει τοὺς νόμους, ἀλλ' οὐδεμίαν σχέσιν εἶχε πρὸς τὰς ρωμαϊκὰς ἀρχάς.

Ἀλλ' ἔναντι τῶν Ἑλλήνων ὁ Κύριος ἐξήρθη εἰς σκέψεις μεγαλειώδεις, προϊδὼν ὅτι ὑψούμενος ἀπὸ τῆς γῆς, θὰ προσείλκυε «πάντας» πρὸς ἑαυτόν. Ἡ ἀποδοχὴ τοῦ εὐαγγελίου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἦτο ἡ ἐγγύησις τῆς προσελεύσεως «πάντων». Καὶ ἐν τῷ προσώπῳ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐζήτησαν νὰ τὸν ἴδουν, ὁ Κύριος ἔβλεπε πάντας τοὺς λαοὺς ἐνστερνιζομένους τὴν θειότητα τοῦ εὐαγγελίου του [82].

Οἱ Ἕλληνες ἐνόησαν τὸ εὐαγγέλιον κατὰ τρόπον διάφορον τῶν Ἰουδαίων. Ἡ διαφορὰ αὕτη ἦτο ἡ «πρώτη ἐκδήλωσις τῆς παραγωγικῆς δραστικότητος τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος [83]», ἐπὶ ἐδάφους χριστιανικοῦ. Ἐν Ἱεροσολύμοις ὑπῆρχεν ἤδη ὁμὰς «ἑλληνιστῶν», ἤτοι ἰουδαίων ἐχόντων μητρικὴν γλῶσσαν τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἐντεθραμμένων ἐν τῷ ἑλληνικῷ πολιτισμῷ, οἵτινες διεκρίνοντο σαφῶς τῶν ἰουδαϊζόντων χριστιανῶν. Ποῖον πνεῦμα διεῖπε τοὺς ἑλληνιστὰς τούτους μανθάνομεν ἐκ τῆς δημηγορίας τοῦ Στεφάνου. Ὁ Στέφανος διερμηνεύων τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου περὶ καταλύσεως τοῦ ναοῦ τῶν Ἰουδαίων [84], διεκήρυξε εἰδωλολατρικὴν τὴν ἑβραϊκὴν λατρείαν καὶ ἑπομένως τὴν κατάργησιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Ἱερουσαλὴμ καὶ ὁ ναὸς αὐτῆς θὰ κατεστρέφοντο, τὰ δὲ «ἔθη» τὰ παραδοθέντα ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως δὲν εἶχον πλέον οὐδεμίαν θέσιν ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ καθιδρυομένῃ νέᾳ τάξει [85].

---

80) Κατὰ Κέλσου, II, 30.

81) L. Homo, Les empereurs romains et le Christianisme. Paris, 1931, σ. 44, 72 ἑξ.

82) F. Godet, Commentaire sur l'évangile de St Jean. Neuchatel, s. d., τ. III, σ. 188 ἑξ.

83) Ch. Guignebert, Le Chist. Paris, 1943, σ. 80.

84) Μάρκ. 14, 58.

85) Πράξ. 6, 8 ἑξ.

῾Ο λόγος τοῦ Στεφάνου ἐθρυμμάτιζε τὸν κλοιὸν ἐντὸς τοῦ ὁποίου συνεπνίγετο ἡ μικρὰ χριστιανικὴ κοινότης τῶν ῾Ιεροσολύμων. Διήνοιγε τοὺς εὐρυτάτους ὁρίζοντας τῶν ἐθνῶν καὶ ἀνεδείκνυε τὸν Χριστιανισμὸν θρησκείαν παγκόσμιον, θείαν ἀποκάλυψιν διὰ σύμπασαν τὴν ἀνθρωπότητα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Στεφάνου καὶ τὸν ἐπακολουθήσαντα διωγμόν, ἐσημειοῦτο γεγονός, τοῦ ὁποίου αἱ ἱστορικαὶ συνέπειαι ἦσαν ἀνυπολόγιστοι διὰ τὴν ἀνθρωπότητα [86]). Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἦτο ἡ διασπορὰ ἀνὰ τὴν Φοινίκην, τὴν Κύπρον καὶ τὴν ᾿Αντιόχειαν τῶν ἑλληνιστῶν, «εὐαγγελιζομένων τὸν λόγον» [87]).

῾Ο συγγραφεὺς τῶν Πράξεων γράφει τὰ ἑξῆς· «῏Ησαν δέ τινες ἐξ αὐτῶν ἄνδρες Κύπριοι καὶ Κυρηναῖοι, οἵτινες ἐλθόντες εἰς ᾿Αντιόχειαν ἐλάλουν καὶ πρὸς τοὺς ῞Ελληνας εὐαγγελιζόμενοι τὸν Κύριον ᾿Ιησοῦν. Καὶ ἦν χεὶρ Κυρίου μετ᾿ αὐτῶν· πολύς τε ἀριθμὸς ὁ πιστεύσας ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν Κύριον» [88]).

Τὸ εὐαγγέλιον εἰσήγετο εἰς τὰ ἔθνη. Διὰ πρώτην φορὰν ὁ Χριστιανισμὸς κατέθετε τὸν λίθον τῆς θεμελιώσεώς του εἰς μέγα κέντρον ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τὴν μεγαλώνυμον τρίτην πόλιν τοῦ κόσμου. ῾Η βραχυλογία καὶ τὸ ἀπέριττον τῆς ἱστορικῆς ἀφηγήσεως δὲν δεικνύει ἔλλειψιν συναισθήσεως τῆς ἐκτάσεως τοῦ γεγονότος [89]). Τοὐναντίον· ἡ φράσις «ἦν χεὶρ Κυρίου μετ᾿ αὐτῶν» χαρακτηρίζει τὸ γεγονός, ὅπερ ἡ ἀνθρωπίνη διανόησις ἀδυνατεῖ νὰ ἐξηγήσῃ.

᾿Ιδοὺ λοιπὸν ὁ «ἑλληνικὸς Χριστιανισμός», κατὰ τὴν ὀνομασίαν τῶν συγχρόνων συγγραφέων [90]).

῾Η προσπάθεια ὑποδουλώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς ἰουδαϊκὰς ἀπαιτήσεις ἀνετράπη, ὁ δὲ Χριστιανικὸς κόσμος ἦτο πλέον ἐλεύθερος τοῦ ἰουδαϊκοῦ ζυγοῦ.

Τὸ γιγάντιον ἔργον τῆς διασπάσεως τοῦ ἰουδαϊκοῦ κλοιοῦ καὶ τῆς ραγδαίας ἐξαπλώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Μόνος ὁ ἑλληνισμὸς ἠδυνήθη νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ βάθος τῆς σκέψεως τοῦ θεανθρώπου καὶ νοήσῃ τὴν ὑψίστην διὰ σύμπασαν τὴν ἀνθρωπότητα σημασίαν τοῦ κηρύγματος τοῦ Χριστοῦ. Χάρις εἰς τὴν ἑλληνικὴν διανόησιν ὁ Χριστιανισμὸς ἠδυνήθη νὰ περισώσῃ τὴν αὐτοτέλειάν του καὶ νὰ λυτρωθῇ τοῦ μεγίστου κινδύνου τῆς μετατροπῆς αὐτοῦ

---

86) E. Reuss, La Bible, τ. XI, σ. 132 ἑξ.
87) Πράξ. 8, 4, 11, 19.
88) Πράξ. 11, 20.
89) M. Goguel, La naissance du Chistianisme. Paris, 1946, σ. 190 ἑξ.
90) M. Goguel, ἔνθ᾿ ἀν., σ. 198.

εἰς ἰουδαϊκὴν αἵρεσιν, περιορίζουσαν τοὺς ὀπαδούς της νὰ σκέπτωνται ὡς ἰουδαῖοι καὶ οὐχὶ ὡς ἄνθρωποι. Ὥστε ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς ἑλληνικοῦ δικαιοῦται πλήρως ἱστορικῶς. Οἱ ἄγνωστοι ἥρωες οἱ διασπαρέντες μετὰ τὸν λιθοβολισμὸν τοῦ Στεφάνου, ἀνεγέννησαν τὸν Χριστιανισμὸν ἐν Ἀντιοχείᾳ· προσέδωκαν εἰς αὐτὸν «δύναμιν ζωῆς καὶ ἱκανότητα ἀκτινοβολίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ περιεκλείετο πᾶσα ἡ τύχη τοῦ Χριστιανισμοῦ» [91]). Διατί λοιπὸν τὸ μέλλον τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐξηρτήθη ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτοῦ ἐν τῷ ἑλληνικῷ κέντρῳ τῆς Ἀντιοχείας;

Κυριαρχία τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ.

Παρὰ τὴν ρωμαϊκὴν κατάκτησιν καὶ ὑποδούλωσιν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἡ ἄνθησις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εὑρίσκετο ἐν πλήρει ἀκμῇ, ὅτε τὸ κήρυγμα τοῦ Σωτῆρος ἀντήχησεν εἰς τὴν Παλαιστίνην. Ἀπὸ τῆς Συρίας καὶ τῆς Ἀσίας καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀφρικῆς μέχρι τῆς Μασσαλίας καὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ροδανοῦ καὶ τῆς Ρώμης καὶ τῆς Σικελίας, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐκυριάρχει. Ἰδίᾳ εἰς τὴν ἰταλικὴν ἐθνότητα ὁ ἑλληνισμὸς δὲν ἤσκει τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὑποτελοῦς, ἀλλ᾽ εἰσέδυε μέχρι τῶν μυχίων τῆς ψυχῆς τῆς ἐθνότητος ταύτης [92]), ᾐχμαλώτιζε δὲ πνευματικῶς τὸν σιδηρόφρακτον κατακτητήν.

Οἱ ρωμαῖοι τῆς ἐποχῆς τοῦ Κάτωνος εἶχον ἐξαναστῇ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ ποιήσεως, καθὼς ἀργότερον οἱ ρωμαῖοι καίσαρες θὰ ἐξανίσταντο κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κάτωνος ἔβλεπον εἰς τὴν θαυμαστὴν φιλολογίαν ἐκείνην, τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν ἑλληνοποίησιν τῶν ρωμαίων, δηλαδὴ τὴν ἀπώλειαν τῆς ρωμαϊκῆς ἐθνότητος· ὅπως οἱ τῆς ἐποχῆς τῶν καισάρων θὰ διέβλεπον εἰς τὸν ἑλληνικὸν Χριστιανισμὸν τὸν κίνδυνον τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Οἱ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κάτωνος ἐξηκόντιζον τοὺς μύδρους των κατὰ τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς ἠθικῆς σαπρίας τοῦ ἑλληνισμοῦ, καθὼς ἀργότερον ἐπὶ τῶν ρωμαίων αὐτοκρατόρων ὁ ἑλληνικὸς Χριστιανισμὸς θὰ ἤκουε τὰς φρικτὰς κατηγορίας διὰ «θυέστεια δεῖπνα καὶ οἰδιποδείους μίξεις».

Ἐν τούτοις, οἱ ρωμαῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐκπολιτίσωσιν ἑαυτοὺς ἄλλως ἢ διὰ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Ἡ φύσις τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος ἀπῄτει ἐσωτερικὴν κατεργασίαν, ἥτις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ ἄλλως ἢ

[91]) Ch. Guignebert, ἔνθ᾽ ἀν., σ. 200.

[92]) Th. Mommsen, Hist. romaine, trad. par De Guerle. Paris, 1927, τ. III, σ. 348 ἑξ.

διὰ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ ποιήσεως. Λίαν ἐνωρὶς λοιπὸν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα εἶχον ρίψει τὰς ρίζας των εἰς τὴν ρωμαϊκὴν κοινωνίαν [93]). Ἐμποτίζοντες τὴν ψυχήν των οἱ ρωμαῖοι εἰς τὰ νάματα τῆς παιδείας ταύτης, προσεπάθουν νὰ ὑψωθοῦν πνευματικῶς εἰς τὰ ὕψιστα προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου, νὰ κατανοήσουν ἑαυτοὺς καὶ κατ᾽ ἀπομίμησιν τῶν ἀνυπερβλήτων προτύπων νὰ παραγάγωσι καὶ αὐτοὶ ἐθνικήν, δηλαδὴ λατινικὴν φιλολογίαν.

Ἡ προσπάθεια διὰ τὸν ἐκλατινισμὸν τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ ἄλλου κατακτωμένου κόσμου, ἦτο συνεχὴς καὶ ἐσκεμμένη, ἀλλ᾽ ἐβάδιζεν ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ. Οὐδόλως δὲ ἦτο ἐκπληκτικὸν τὸ ὅτι ὁ Σύλλας εἶχεν ἐπιτρέψει εἰς τοὺς ξένους πρέσβεις νὰ διαλέγωνται ἑλληνιστὶ ἄνευ διερμηνέως ἐνώπιον τῆς ρωμαϊκῆς γερουσίας [94]). Τὰ πανεπιστήμια τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Μασσαλίας ἐδέχοντο πλείστους νέους ρωμαίους, ζητοῦντας ἐκπαίδευσιν ἑλληνικήν. Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες εἶχον μόρφωσιν ἑλληνικήν, ὁ δὲ Μάρκος Αὐρήλιος ἔγραψεν εἰς ἑλληνικὴν τὰ «εἰς ἑαυτόν». Φιλόσοφοι ἕλληνες καὶ διδάσκαλοι ἐπλημμύρουν τὴν Ρώμην καὶ τὰς ἄλλας ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας. Μεταξὺ τῶν Κελτῶν καὶ τῶν Βέλγων ὁ ἑλληνισμὸς εἶχεν ἤδη εὐρεῖαν διάδοσιν.

Ἡ Μασσαλία εἶχεν ἀνεπανορθώτως πληγῇ διὰ τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως καὶ ὑποδουλώσεως, δὲν ἔπαυσεν ὅμως νὰ εἶνε σπουδαῖον κέντρον ἑλληνισμοῦ, εἰς τὸ πανεπιστήμιον δ᾽ αὐτῆς ὁ αὐτοκράτωρ Αὔγουστος εἶχεν ἀποστείλει τὸν ἔγγονον αὐτοῦ πρὸς ἐκπαίδευσιν [95]). Ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἐκ Μ. Ἀσίας μετεκάλουν Κελτικαὶ καὶ Βελγικαὶ οἰκογένειαι ἕλληνας «γραμματικοὺς» καὶ οἰκοδιδασκάλους, εἰς πολλὰς δὲ πόλεις τῆς Γαλλίας ἑλληνικὰ σχολεῖα μετέδιδον τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Οἱ Γάλλοι εὕρισκον εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τὸ θαυμάσιον ὄργανον ἐκφράσεως τῶν λεπτοτέρων

---

93) H.—J. Leblanc, Essais historique et critique sur l'étude et l'enseignement des lettres profanes. Paris—Lyon, 1852.—E. Jullien, Les professeurs de littérature dans l'ancienne Rome. Paris, 1885, σ. 34—70.

94) Th. Mommsen, ἔνθ᾽ ἀν., τ. V, σ. 256 ἑξ.

95) Ὁ Στράβων (IV, 1, 5) γράφει, ὅτι ἡ Μασσαλία «μικρὸν μὲν πρότερον τοῖς βαρβάροις ἀνεῖτο παιδευτήριον καὶ φιλέλληνας κατασκεύαζε τοὺς Γαλάτας, ὥστε καὶ τὰ συμβόλαια ἑλληνιστὶ γράφειν, ἐν δὲ τῷ παρόντι καὶ τοὺς γνωριμωτάτους Ρωμαίων πέπεικεν ἀντὶ τῆς εἰς Ἀθήνας ἀποδημίας ἐκεῖσε φοιτᾶν φιλομαθεῖς ὄντας».

αἰσθημάτων. Εἶνε δὲ γνωστὸς ὁ ρητορικὸς διαγωνισμὸς τὸν ὁποῖον εἶχε παρασκευάσει ἐν Λυὼν ὁ αὐτοκράτωρ Καλλιγούλας [96]).

Ὅπου ἡ ρωμαϊκὴ λόγχη ὑπεδούλου, ἐκεῖ ὁ ἕλλην διδάσκαλος κατέκτα διὰ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἐπιστήμης. Καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ βλέπομεν διακεκριμένους ἕλληνας διδασκάλους ἐγκαθισταμένους εἰς τὴν χώραν τὴν περιβρεχομένην ὑπὸ τοῦ Γουαδαλκεβὶρ καὶ διδάσκοντας τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν ἀνωτέραν σχολὴν τῆς Ὄσκας (σημερινῆς Huesca), τὴν ἱδρυθεῖσαν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς εὐγενοῦς ἰβηρικῆς νεότητος.

Ἐννοεῖται, ὅτι καὶ ἡ Ἀφρικὴ δὲν ἔμεινεν ἔξω τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Τρεῖς φυλαὶ καὶ τρεῖς γλῶσσαι συνηντῶντο εἰς τὴν χώραν ταύτην. Ἐκ τοῦ κράματος τούτου εἶχε προέλθει ὁ ἰδιοσύστατος καὶ περίπλοκος ἐκεῖνος τύπος ὁ γνωστὸς ὡς ἀφρικανός. Ὁ ἀκατέργαστος οὗτος τύπος εἶχε αἰσθανθῆ τὴν ἀγαθοποιὸν ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν. Εἰς πάσας τὰς καλλιτεχνικὰς καὶ πνευματικὰς ἐκδηλώσεις τῶν Καρχηδονίων παρατηρεῖται ἡ ζωηρὰ ἐπιβολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος [97]), ὥστε καὶ τὰ ἐπὶ τῶν τελευταίων βασιλέων τῆς Νουμιδίας νομίσματα φέρουσιν ἐπιγραφὸς ἑλληνικάς. Κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν βασιλέων των, οἱ εὐγενεῖς τῶν νουμιδικῶν πόλεων, ὡς καὶ τῶν πόλεων τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀφρικῆς, ἡμιλλῶντο εἰς ἑλληνομάθειαν. Ὁ Ἀπούλιος [98]) ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου εἶχεν εἰρωνευθῆ τοὺς ἀντιπάλους του ὡς ἀγνοοῦντας τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλάτωνος.

Δύο αἰῶνας πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἀκμάζει ἐν Ἀφρικῇ. Ἡ λατινικὴ ἐθεωρεῖτο γλῶσσα ξένη, τὴν ὁποίαν, κατὰ τὸν Ἀπούλιον [99]), ὁ γηγενὴς ἀφρικανὸς «οὔτε θέλει, οὔτε καὶ δύναται νὰ ὁμιλῇ». Οὐδόλως δὲ παράδοξον, ὅτι καὶ εἰς τὰς ρωμαϊκὰς ἀποικίας τὰς ἱδρυθείσας ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου καὶ τῶν διαδόχων του ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Μαυριτανίας, ὁ ἑλληνισμὸς εἶχε θέσιν ἄρχουσαν. Ἐν γένει δέ, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Sittl [100]), πᾶσαι αἱ ἐποχαὶ τοῦ

---

96) C. Jullian, Histoire de la Gaule. Paris, 1914, τ. I, σ 431 ἑξ., τ. V, σ. 105, 125, 135· τ. VI, σ. 323.—A. Gwynn, Roman education. Oxford, 1926, σ. 92, 226—230.

97) S. Gsell, Histoire ancienne de l'Afrique du Nord. Paris, 1929, τ. IV, σ. 190 ἑξ.

98) Apol., 10· 87· 98: «Loquitur unuquam nesi punice, et si quid adhuc a matre graecissat».—P. Monceaux, Les Africains. Paris, 1894, σ. 80 ἑξ., 102 ἑξ.

99) Apol. 98.

100) Die lokalen Verschiedenheiten der latein. Sprache. Erlangen 1882, σ. 110—120.

ἀφρικανικοῦ πολιτισμοῦ φέρουν τὴν σφραγῖδα τῆς ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν. Ὅθεν καὶ ὁ Χριστιανισμὸς κατὰ τὰ πρῶτά του βήματα ἐν Ἀφρικῇ εἶχεν εὕρει πολύτιμον σύμμαχον. Ὁ σύμμαχος οὗτος εἶχε θέσει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεανθρώπου τὴν γλῶσσάν του, τὸ πνεῦμά του, τὸν πολιτισμόν του.

Ὁ Ἑλληνισμὸς βάσις τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Κρίνω περιττὴν τὴν ἐπέκτασιν τῆς σκιαγραφίας ταύτης πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ἑλληνισμοῦ τῶν ἄλλων χωρῶν. Ἐκ τῶν συντόμων τούτων παρατηρήσεων καταφαίνεται ἡ ὑψίστη σημασία τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπὸ ἑλλήνων καὶ τῆς ἐγκαθιδρύσεως αὐτοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ. Ἡ «χεὶρ Κυρίου», ὅπως ἐκφράζει τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ ὁ συγγραφεὺς τῶν Πράξεων, κατηύθυνε τὸ κεφαλαιῶδες τοῦτο γεγονὸς διά «τινων» Κυπρίων καὶ Κυρηναίων. Ὁ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους κηρυχθεὶς λόγος ἔμεινεν ἀτελεσφόρητος [101]). Ὁποία ὅμως ἡ διαφορὰ ἡ σημειωθεῖσα ὑπὸ τῶν «τινῶν» ἐκείνων οἵτινες εὐηγγελίσθησαν τὸν Κύριον «καὶ πρὸς τοὺς ἕλληνας». Ὁ θερισμὸς ὑπῆρξε «πολὺς» [102]). Αἱ συνέπειαι διὰ σύμπασαν τὴν ἀνθρωπότητα ἦσαν «ἐκτάκτου σπουδαιότητος» [103]). Ὁ Χριστιανισμὸς ἀποβαίνει ὑπόθεσις παγκόσμιος, καθὼς καὶ ὁ ἀποδεχθεὶς αὐτὸν ἑλληνισμὸς εἶνε ὑπόθεσις παγκόσμιος· ἀποβαίνει θρησκεία παγκόσμιος, διότι ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ βαθύτερα ἀνθρώπινα αἰσθήματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων φιλοσοφεῖ ὁ ἑλληνισμὸς [104]). Ἀρέσκονταί τινες νὰ ἐξυφαίνουν ἀντιθέσεις μεταξὺ τοῦ λεγομένου χριστιανικοῦ «πραγματισμοῦ» καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδεαλισμοῦ [105]). Ἐν τούτοις μόνος ὁ ἑλληνισμὸς εἶχε πλουτισθῇ διὰ τῶν πνευματικῶν προϋποθέσεων τῶν προσφόρων διὰ τὴν κατανόησιν καὶ τὴν ἀποδοχὴν τῆς νέας χάριτος καὶ διὰ τὴν συστηματικὴν ἐκφορὰν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας [106]).

---

[101]) Πράξ. 11, 20.

[102]) Πράξ. 11, 19.

[103]) A. Harnack, Précis de l'hist. des dogmes, trad. E. Choisy. Paris 1893, σ. XV.

[104]) A. J. Festugière, L'idéal religieux des Grecs et l'évangile. Paris, 1932.

[105]) L. Laberthonnière, Le réalisme chrétien et l'idéalisme Grec. Paris, 1904.

[106]) Dictionnair encycl. de la Bible. Paris, 1932, τ. I, σ. 448.– E. Bréhier, Hist. de la philosophie. Paris, 1938, τ. I, σ. 486.

Ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Ῥώμης.

Εἶνε ἄγνωστοι οἱ καταρτίσαντες τὸν πρῶτον πυρῆνα τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀντιοχείᾳ. Ἀλλ' εἶνε ἄγνωστοι ἐπίσης καὶ οἱ μεταδόντες τὸ φῶς τοῦ εὐαγγελίου καὶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ὁ γνωστὸς ἰσχυρισμὸς περὶ ἱδρύσεως τῆς ἐν Ρώμῃ Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου προκαλεῖ ζωηροτάτας συζητήσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐπιστημόνων. Ἡ γνώμη περὶ εἰσαγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς Ρώμην ὑπὸ μόνων Χριστιανῶν ἐξ Ἰουδαίων ἢ παρὰ ἀπεσταλμένων ἐξ Ἱεροσολύμων, δὲν ἱκανοποιεῖ [107]). Ἄλλοι τάσσονται ὑπὲρ ἑλληνιστῶν ἐκ Παλαιστίνης [108]).

Ἀλλ' ἡ γνώμη ἡ ὁποία δέον νὰ προκαλέσῃ τὴν προσοχὴν εἶνε ἡ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου· «ἄνδρες Σύροι Ρωμαίων ἐγένοντο διδάσκαλοι καὶ καθηγηταὶ» [109]). Θὰ ἐκλάβωμεν γενικῶς τοὺς λόγους τούτους ἢ θὰ ἐννοήσωμεν μετ' εἰδικῆς σημασίας τοὺς διδασκάλους τούτους καὶ καθηγητάς; Τὴν γνώμην τοῦ Χρυσοστόμου ἐπανέλαβε καὶ ὁ Renan [110]), ὑποστηρίξας ὅτι τῷ 50 χριστιανοὶ ἰουδαῖοι ἐκ Συρίας, ἑλληνισταί, κατέστησαν γνωστὸν ἐν Ρώμῃ τὸν Χριστιανισμόν, καθ' ὅσον ἡ ἐπικοινωνία Συρίας καὶ Ρώμης διὰ τῆς Μεσογείου ἦτο λίαν στενή, πλήθη δὲ Ἑλλήνων καὶ ἄλλων ἀσιατῶν ἑλληνογλώσσων ἀπεβιβάζοντο εἰς Ρώμην. Ἀλλ' οἱ Σύροι περὶ ὧν ὁμιλεῖ ὁ ἱ. Χρυσόστομος ἦσαν ἰουδαῖοι; Εἰς τὸ κήρυγμα τῶν ἑλληνιστῶν τῶν διασπαρέντων ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων, δὲν ἐπίστευσαν οἱ ἰουδαῖοι τῆς Ἀντιοχείας, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες. Καὶ ὁ ἀριθμὸς τούτων δὲν ἦτο μικρός. Εἰς τοῦτο διεῖδεν ὁ Βαρνάβας «τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ» [111]). Ἄλλοι φρονοῦσιν, ὅτι εἰς ἕλληνας καὶ ἑλληνιστὰς ὀφείλεται ἡ μετάδοσις εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς πρώτης περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ εἰδήσεως, ἀλλ' Ἕλληνες ὅμως ἐκ Συρίας περὶ τὸ ἔτος 40 φθάσαντες εἰς Ρώμην, ἐγένοντο ἐπισημότερον εὐαγγελισταὶ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Ἀκολούθως, νέαι ὁμάδες ἐκ τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀσίας, τῶν ἱδρυθεισῶν ὑπὸ τοῦ Παύλου, ἐνισχύουσι τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ εἰς ἄλλα ἑλληνικὰ κέντρα [112]). Οὕτω δὲ καὶ μετὰ τὰς προκληθείσας

---

107) M. Goguel, ἔνθ' ἀν., σ. 185.

108) A. Loisy, La naissance du Christianisne. Paris, 1933, σ. 165.

109) Ἑρμ. εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους. Ὁμιλ. Β', 1.

110) Saint Paul, σ. 98 ἑξ.—Conférences d'Angleterre. Paris, 1897, σ. 62.

111) Πράξ. 11, 23.

112) F. Godet, Commentaires sur l'épitre aux Romains. Paris, 1883, τ. I, σ. 93. H. Lietzmann, Histoire de l'Eglise ancienne. Paris, 1936, τ. I, σ. 115.

ταραχὰς καὶ τὴν ἔξωσιν τῶν Ἰουδαίων ἐκ Ρώμης, κατὰ τὸν Σουετώνιον [113]), οἱ χριστιανοὶ δὲν ἠφανίσθησαν ἐκ τῆς πόλεως ταύτης [114]). Καὶ ἐν Ρώμῃ λοιπὸν ὁ Χριστιανισμὸς θεμελιοῦται ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ τὸν τρίτον εἰσέτι αἰῶνα ἡ Ἐκκλησία Ρώμης σκέπτεται καὶ ὁμιλεῖ ἑλληνιστί, ἀναγινώσκει εἰς τὸ πρωτότυπον τὴν Κ. Διαθήκην, λατρεύει, κατηχεῖ, ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας ἐν γλώσσῃ ἑλληνικῇ [115]). Καὶ αἱ περὶ τὴν Ρώμην πόλεις τὴν αὐτὴν πορείαν ἀκολουθοῦν [116]).

Ὥστε, ὅτε ὁ Παῦλος ἔγραφε τὴν ἐπιστολήν του πρὸς Ρωμαίους ὑπῆρχεν ἤδη ἐν Ρώμῃ χριστιανικὴ κοινότης διάσημος διὰ τὴν πίστιν της; ἀποτελουμένη κυρίως ἐξ ἐθνικῶν ἀσπασθέντων τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐκ προσώπων σπουδαίων, τὰ ὁποῖα ὁ ἀπόστολος εἶχε γνωρίσει ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ἀνατολῇ [117]). Ὅτε δὲ ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἤρχισεν ἐκλατινιζομένη, περιέπεσεν εἰς πνευματικὴν στείρωσιν, ἥτις δὲν διήρκεσεν ὀλίγον χρόνον [118]).

Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Γαλλίας.

Ἐὰν ἤδη στραφῶμεν πρὸς ἄλλα μεγάλα κέντρα τοῦ ἑλληνισμοῦ, θὰ ἴδωμεν τὸν Χριστιανισμὸν σπουδαίως ἀνθοῦντα ἐν αὐτοῖς. Καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἀπόστολος τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶνε ὁ ἑλληνισμός.

Εἴδομεν ἀνωτέρω ὁποίαν ἐπίδοσιν ἔσχεν ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς τὰς κελτικὰς χώρας, εὑρισκομένας εἰς στενὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀσίας. Ὁ ἑλληνικὸς κόσμος τῆς Μασσαλίας καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Ροδανοῦ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ μὴ ἔλαβεν ἐνωρίτατα γνῶσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ταὐτοχρόνως μετὰ τῆς Ρώμης. Ἡ πιθανότης τῆς μεταβάσεως τοῦ Παύλου εἰς Ἱσπανίαν, δὲν ἀποκλείει τὴν διέλευσιν αὐτοῦ ἐκ Μασσαλίας, ἕνεκα τοῦ δρομολογίου, τὸ ὁποῖον ἠκολούθουν τὰ

---

113) Vita Claudii, XXV, 4.

114) H. Oltramare, Comm. sur l'ép. aux Romaines. Genève—Paris, 1881, τ. I, σ. 92 ἑξ. – J. Hudy, Ep. aux Romains. Paris, 1940, σ. 5.

115) Fliche—Martin, Hist de l'Eglise. Paris, 1934, τ. I, σ. 235.

116) Ἑρμᾶ, Ποιμήν. Ὅρασις Β', 4, 3: «Γράψεις οὖν δύο βιβλαρίδια, καὶ πέμψεις ἓν Κλήμεντι καὶ ἓν Γραπτῇ· πέμψει οὖν Κλήμης εἰς τὰς ἔξω πόλεις. ἐκείνῳ γὰρ ἐπιτέτραπται· Γραπτὴ δὲ νουθετήσει τὰς χήρας καὶ τοὺς ὀρφανούς· σὺ δὲ ἀναγνώσῃ εἰς ταύτην τὴν πόλιν μετὰ τῶν πρεσβυτέρων τῶν προϊσταμένων τῆς ἐκκλησίας».

117) F. Godet, Introd. au N. T. Nenchatel, 1893, τ. I, σ. 433 ἑξ.

118) P. Monceaux, Histoire de la litt. latine chrétienne. Paris, 1924, σ. 32·

πλοῖα [119]). Ἡ Μασσαλία, μέγα κέντρον ἑλληνικῶν καὶ ἐμπορικῶν συναλλαγῶν μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀσίας, ἀσφαλῶς δὲν ἠγνοεῖτο ὑπὸ τοῦ Παύλου [120]). Ἐὰν δὲ ἡ ἀνακαλυφθεῖσα ἀρχαιοτάτη ἐπιτάφιος ἐπιγραφὴ ἀφορᾷ, ὡς δύναται νὰ θεωρηθῇ λίαν πιθανόν, εἰς μαρτυρικὸν διὰ πυρὸς θάνατον, ἐπὶ Δομετιανοῦ (81 - 96), τοῦ Βολουσιανοῦ καὶ τοῦ Φορτουνάτου [121]), ἔχομεν σπουδαίαν μαρτυρίαν, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἐνωρίτατα εἰσήχθη εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν.

Τὴν διάδοσιν δ' αὐτοῦ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ροδανοῦ ὑπὸ Ἑλλήνων μαρτυρεῖ τρανῶς ἡ ἀνακαλυφθεῖσα ἐν Autun (Αὐγουστοδούνῳ) τῷ 1839 ἑλληνικὴ ἐπιγραφή, περὶ τῆς ὁποίας μετὰ λυρισμοῦ ὁμιλεῖ ὁ Pitra. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε ἑξάστιχος, ἔχει ἀκροστιχίδα «Ἰχθύς», ἀνάγεται δὲ ὑπὸ τῶν πλείστων μελετητῶν αὐτῆς εἰς τὸν δεύτερον αἰῶνα. Πρόκειται περὶ ἱστορικοῦ μνημείου ἐξαιρέτου ἀξίας καὶ συνθέτου ὑψηλῆς Χριστιανικῆς διανοήσεως. Οἱ χριστιανοὶ ἀποκαλοῦνται «ἅγιοι», καθὼς εἰς τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν [122]), κοινωνοῦσι δὲ ὑποδεχόμενοι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἐντὸς τοῦ κοίλου τῆς παλάμης, κατὰ τὸ ἀρχαιότατον ἔθος. Οὐδόλως δ' ἀπίθανον, ὅτι οἱ στίχοι ἐκεῖνοι ἦσαν λειτουργικὸς ὕμνος, ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους αὐτεσχεδίαζον μετ' ἐνθουσιασμοῦ οἱ πρῶτοι Χριστιανοί.

---

119) C. Jullian, ἔνθ' ἀν., III, 176· IV, 432, 485 σημ. 1. H. Leclerc 9, L'Espagne Chrétienne. Paris, 1906. σ. 26. Τὴν ἀποστολικὴν πορείαν τοῦ Παύλου εἰς Ἱσπανίαν κρίνει σχεδὸν βεβαίαν ὁ R. Zeiller, ἐν «Revue d'Histoire de l'Eglise de France», 1926, σ. 27, καὶ ἐν Mémorial des études latines, 1943, σ. 380. Ἡ πορεία ἐκείνη, ἐὰν ὄντως ἐγένετο, θὰ ὠφείλετο εἰς τὴν παρουσίαν πολυπληθῶν ἰουδαίων εἰς τὴν νοτιοδοτικὴν Ἱσπανίαν, κατὰ τὸν R. Thouvenot (Essais sur la province romaine de Bétique, σ. 356—61), ὅπερ ἀπίθανον.

120) C. Jullian, ἔνθ' ἀν., V, 486.

121) [igni]s passi sunt. Ἡ πρόνοια ἄλλως τοῦ Παύλου δηλοῦται καὶ ἐκ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Κρήσκη «εἰς Γαλατίαν» (Β΄ Τιμ. 4, 10). Ἄριστα ἐπίσης χειρόγραφα ἔχουσι γραφὴν «Γαλλίαν» καίτοι μέχρι τοῦ 2ου αἰῶνος οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς (Πολύβιος, Διόδωρος, Πλούταρχος κλπ.) μεταχειρίζονται τὸν ὅρον Γαλατία (Κελτική) καὶ Γαλάται (Κέλται), καὶ διὰ τὴν ἐν Ἀσίᾳ «ἡ κατὰ τὴν Ἀσίαν Γαλατία». Ὥστε ὁ Παῦλος μᾶλλον τὸν ὅρον Γαλατία μεταχειρίσθη ἀντὶ Γαλλία. (C. Spicq, St Paul les ép. pastorales, Paris, 1947, σ. 391).

122) Ὁ M. Goguel, L'Eglise primitive, Paris, 1947, σ. 387, νομίζει ὅτι οἱ «ἅγιοι» τῆς ἐπιγραφῆς εἶνε οἱ ἀποθανόντες Χριστιανοὶ καὶ τυχόντες σωτηρίας. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς ἀπευθύνεται οὐχὶ πρὸς νεκρούς, ἀλλὰ πρὸς ζῶντας, καλουμένους εἰς τὴν θείαν μετάληψιν. «Σωτῆρος δ' ἁγίων, μελιηδέα λάμβανε βρῶσιν ἔσθιε πινάων, ἰχθὺν ἔχων παλάμαις».

Ἀποδεικνύουν δὲ τὴν ἀρχαιότητα καὶ ἑλληνικότητα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Αὐγουστοδόνου [123]).

Κατὰ τὸν L. de la Saussaye [124]), «τὸ εὐαγγέλιον διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν καρδίαν τῆς Κελτικῆς δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἄλλην ὁδὸν ἢ τὴν τοῦ Ροδανοῦ, οὔτε ἄλλο ἰδίωμα ἢ τὸ ἑλληνικόν. Τὸ ἐθνικὸν λοιπὸν στοιχεῖον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὤφειλε νὰ πέσῃ ὁ πρῶτος σπόρος τῆς νέας πίστεως, ὑπῆρξε τὸ στοιχεῖον τὸ προπαρασκευασθὲν διὰ τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας. Εἰς τὰς ἄλλας λαϊκὰς κλάσεις τὸ κήρυγμα εὕρισκεν ἐμπόδια μὴ συναντώμενα εἰς τὴν ἑλληνικὴν κλάσιν». Λούγδουνον, ἡ πλουσία καὶ ἐμπορικὴ μητρόπολις τῶν Κελτῶν, μὲ τὰ ἑτερόκλιτα στοιχεῖα τοῦ πληθυσμοῦ της, μὲ τὸν ἑλληνισμόν της, ὁ ὁποῖος εἶχε κερδίσει πάντα τὰ κοινωνικὰ στελέχη, «ἰδιοκτησίαν, ἐμπόριον, βιομηχανίαν, ἐργασίαν» — τὸ Λούγδουνον τοῦτο διὰ τὴν συγκρότησιν καὶ ἀναμόρφωσίν του ἀνέμενε τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν. «Τὴν εὐκαιρίαν ἐπεφύλασσεν ὁ Θεὸς» καὶ τὴν παρεχώρησε διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Χριστιανισμοῦ [125]).

Τὰ φρικαλέα γεγονότα τοῦ 177 κατὰ τὸν ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου διωγμόν, μᾶς ἐμφανίζουν τὸ ἀσύγκριτον μεγαλεῖον τῶν Ἐκκλησιῶν Λυὼν καὶ Βιέννης, αἵτινες παρουσιάζονται κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην ἐποχὴν πλήρως συγκεκροτημέναι. Ἦσαν ἤδη αὗται «ἐκκλησίαι διαφανέσταται» [126]), οἱ δὲ «σπουδαῖοι» δὲν ἦσαν οἱ ὀλιγώτεροι ἐν αὐταῖς. Κατὰ τὴν μεγάλην θλῖψιν αὐτῶν αἱ Ἐκκλησίαι αὗται στρέφονται πρὸς τὰς Ἐκκλησίας Ἀσίας καὶ Φρυγίας. Διότι ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων προήρχοντο καὶ ταύτας ἐθεώρουν μητέρας των. Δὲν ἠγνόουν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς πρωτευούσης τοῦ κράτους. Ἡ Γαλλία ἦτο ὑποτελὴς εἰς τὴν Ρώμην καὶ ὁ πολιτικὸς σύνδεσμος πρὸς αὐτὴν ἦτο ἐντεῦθεν στενός. Αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Γαλλίας ᾐσθάνοντο τοῦτο. Πολιτικῶς ὁ σύνδεσμος μετὰ τῆς πρωτευούσης ἦτο ἀνάγκη. Ἀνάλογον σημασίαν εἶχε καὶ ἡ Ἐκκλησία ἡ ἑδρεύουσα ἐν τῇ πρωτευούσῃ. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Γαλλίας ἐπικοινωνοῦσι καὶ μετὰ τῆς Ρώμης. Ἡ μετάβασις εἰς αὐτὴν τοῦ Εἰρηναίου εἶνε ἀφορμὴ γράμματος πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἐλεύθερον προσαγορευόμενον τιμητικῶς «πατέρα» [127],

---

123) H. Leclercq, Autun, ἐν Dictionn. d'archéol. chrét. et de liturgie, I (2), σ. 3195 ἑξ.

124) Les six premiers siècles litteraires de la ville de Lyon. Lyon—Paris, 1876, σ. 67.

125) L. de la Saussay, ἔνθ' ἀν., σ. 70.

126) Εὐσεβίου, Ἐκκλ. ἱστ., V, Α'.

127) Εὐσεβίου, Ἐκκλ. ἱστ. V, Δ'.

ἕνεκα τῆς ἡλικίας ἢ τοῦ ἀξιώματός του [128]), καθὼς καὶ ἄλλοι ἐπίσκοποι ἀπεκαλοῦντο οὕτω ἢ «πάπαι».

Ὁ Ἑλληνισμὸς διευκολύνει τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς Βορρᾶν μεταξὺ τῶν Βέλγων καὶ μέχρι Γερμανίας καὶ Μάγχης. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Εἰρηναίου, ὄχι μόνον «ἐν Κελτοῖς» ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ «ἐν Γερμανίᾳ ἱδρυμέναι Ἐκκλησίαι» καὶ ἐν ταῖς Ἰβηρίαις [129]), καθὼς καὶ εἰς τὰς Βρεταννικὰς Νήσους. Αἱ Ἐκκλησίαι αὗται πλήρεις δυναμικότητος καὶ θαυμαστοῦ πνευματικοῦ ὕψους εἶχον τὴν δόξαν τῆς κοινῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς των καὶ οὐχὶ τὴν «ἐκ τῆς ἁπλῆς ἀποστολῆς παρὰ τῆς Ρώμης» [130]). Διότι ἡ Ρώμη ἦτο παντελῶς ἀμέτοχος εἰς τὸν εὐαγγελισμὸν τῶν κελτικῶν λαῶν.

Ἀναθεώρησις ἱστορικῶν ἐρευνῶν.

Ἀλλ' οἱ λατῖνοι ἱστορικοὶ παραμορφώνουν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Σκέπτονται ἀποκλειστικῶς ὡς λατῖνοι καὶ οὐχὶ ὡς ἱστορικοὶ καὶ μάλιστα χριστιανοὶ ἱστορικοί. Διότι κατὰ τὴν ἐποχήν, τὴν ὁποίαν ἱστοροῦμεν, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἦτο πλήρως ἑλληνικὴ καὶ ὡς τοιαύτη συνεδέετο μετὰ τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν τῶν ἁπανταχοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καθιδρυμένων, ἀποτελοῦσα μέλος τοῦ καθολικοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ παράδοσις περὶ τῶν δύο ἀποστόλων ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Ρώμης, δὲν ἦτο ἀποκλειστικὸν ταύτης προνόμιον. Διότι καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Κορίνθου διέσωζε δι' ἑαυτὴν τὴν αὐτὴν παράδοσιν καὶ ὁ Κορίνθου Διονύσιος γράφων πρὸς Ρωμαίους δὲν παρέλιπε νὰ ὑπομνήσῃ τὴν παράδοσιν ταύτην.

Ἡ πορεία αὕτη μετεβλήθη ριζικῶς, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἀπὸ τοῦ ἀφρικανοῦ Βίκτορος οἱ ἐπίσκοποι Ρώμης ἤρχισαν τὸν ἐκλατινισμὸν τῆς ἐν Ρώμῃ Ἐκκλησίας. Παρουσιάσθη δὲ τὸ περίεργον ἱστορικὸν γεγονὸς τοῦ σιωπηροῦ συνασπισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης μετὰ τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους,

---

128) Οὐχὶ δὲ πατέρα «ἡμῶν», καθὼς προσέθηκεν ὁ Duchesne. Ὁ αὐτὸς (Eglises séparées, Paris, 1896, σ. 154) παρουσιάζει τὸν Μέγαν Βασίλειον ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν πάπαν Δάμασον, ἐνῷ ρητῶς ἡ ἐπιστολή του (70) ἀπευθύνεται «τοῖς ἐπισκόποις Γαλλίας καὶ Ἰταλίας».

129) Εἰρηναίου, Ἔλεγχος ψευδ. γνώσεως, I, X, 2.

130) L. Duchesne, Fastes episcopaux de l'ancienne Gaule, I, 48—62. Τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον ψέγει δριμέως ὁ M. M. Gorce ἐν Hist. générale des religions, éd. A. Quillet. Paris 1945, σ. 263.—C. Jullian, ἔνθ' ἀν., IV, σ. 507 σημ. 7.

τοῦ ἐξολοθρευτοῦ τοῦ Χριστιανισμοῦ, διὰ τὸν ἐκλατινισμὸν τῶν κατακτωμένων λαῶν.

Τὸ σπουδαῖον τοῦτο ἱστορικὸν κεφάλαιον ἔχει ἀνάγκην εὐρείας ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Καθὼς καὶ ἡ ἱστορία τῶν διωγμῶν δέον νὰ ὑποστῇ ριζικὴν ἀναθεώρησιν καὶ ἡ ἐπ' αὐτῶν ἔρευνα ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ ἄλλης ἀρχῆς. Τὴν ἀρχὴν εἰς νέαν ἱστορικὴν ἔρευναν μᾶς παρέχει ὁ ***ἑλληνικὸς Χριστιανισμὸς*** καὶ αἱ ***ἑλληνικαὶ 'Εκκλησίαι.*** Τὰ αἴτια τῶν διωγμῶν κρίνονται διαφοροτρόπως ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν. Τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἦτο ἀσφαλῶς ἐν πλήρει γνώσει τῶν ἰδεολογικῶν καὶ ἠθικῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, καθὼς καὶ τῆς ὑψηλῆς ἠθικῆς ποιότητος τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Παῦλος εἶχε κηρύξει ἐν Ρώμῃ ἐπὶ διετίαν «ἀκωλύτως» [131]).

'Αλλ' ὁ φορεὺς τοῦ Χριστιανισμοῦ τούτου ἦτο ὁ ἑλληνικὸς κόσμος. Καὶ ἡ ὀργάνωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ τούτου εἰς 'Εκκλησίας συνετελεῖτο ἐπίσης διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Τὸ παγκόσμιον ἑλληνικὸν πνεῦμα συνεδυάζετο μετὰ θρησκείας ἐπίσης παγκοσμίου χαρακτῆρος. Καὶ τοῦτο ἐν αὐτῷ τῷ κόλπῳ τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας. Ἡ νέα αὕτη ἄνθησις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἦτο ἆρά γε ἡ ἐγγύησις τῆς ἀναστάσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ ὑπὸ νέαν μορφήν;

Τὸ ρωμαϊκὸν κράτος δὲν ἐγνώριζε συμβιβασμοὺς διὰ τὸν ἐκλατινισμὸν τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ ρωμαϊκὸς σίδηρος συνέτριβεν ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς τοὺς ὑποδουλουμένους λαοὺς ἀνεπανορθώτως. Τὴν αὐτὴν πορείαν ἠκολούθει καὶ ὁ λατῖνος πλέον ἐπίσκοπος Ρώμης. Ὁ ἐκλατινισμὸς τῶν 'Εκκλησιῶν ἐπεχειρεῖτο παραλλήλως πρὸς τὸν πολιτικὸν ἐκλατινισμὸν τῶν λαῶν.

Ἡ ἀδυναμία τῶν πρώτων 'Εκκλησιῶν τῆς Δύσεως ἦτο ἡ ἀνεξαρτησία των. 'Εκκλησίαι ἑλληνικαί, ζῶσαι ἐντὸς κράτους τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο μόνον ὅτι ἠνείχετο τὸν ἑλληνισμόν, ἐνῷ ἐν τῇ πραγματικότητι ἐφήρμοζε ψυχρῶς καὶ σκληρῶς τὴν λατινικήν του πολιτικήν, κατ' ἀνάγκην θὰ ὑφίσταντο τὴν ἐπίδρασιν λατινικῆς 'Εκκλησίας, ἑδρευούσης ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ κράτους. Ἡ μετὰ τοῦ κράτους διείσδυσις τῆς 'Εκκλησίας ταύτης ἦτο μοιραία ἕνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς. 'Εφρόντισεν ὅμως ἐνωρὶς νὰ περιβάλῃ ἑαυτὴν διὰ τῆς αἴγλης τοῦ «Σὺ εἶ Πέτρος» καὶ νὰ προσδώσῃ θρησκευτικὸν χαρακτῆρα εἰς τὰς κυριαρχικὰς ἐπιδιώξεις.

Αἱ ἀνατολικαὶ 'Εκκλησίαι οὐδέποτε ἐδέχθησαν τὴν τοιαύτην κυριαρχίαν.

Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Duchesne περὶ ἀποστολῆς ἐκ Ρώμης εἰς Γαλλίαν εἶναι ἀστήρικτος. Καὶ οἱ κελτικοὶ λαοὶ ἔλαβον τὸ θεῖον δῶρον τοῦ Χρι-

131) Πράξ. 26, 31.

στιανισμοῦ παρά Ἑλλήνων. Καὶ παρὰ τὸν ὄλεθρον τὸν ἐπιφερόμενον διὰ τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων «ἡ λατινικὴ γλῶσσα καὶ τὰ λατινικὰ γράμματα δὲν προσέφερον συνήθως εἰς τοὺς Γάλλους ἢ τύπους καὶ σκέψεις ἑλληνικάς» 132).

Ὁ ἑλληνικὸς Χριστιανισμὸς τῆς Ἀφρικῆς.

Ὅ,τι παρετηρήσαμεν περὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ, τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ διὰ τὰς πρώτας Ἐκκλησίας ἐν Ἀφρικῇ. Ἡ Μεσόγειος, κοιτὶς τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ μεγάλη λεωφόρος διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, περιελάμβανεν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐπιδράσεώς της καὶ τὴν Ἀφρικήν. Δὲν δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ σοβαρῶς ἡ γνώμη περὶ εἰσαγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς Ἀφρικὴν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ πρῶτοι ἀπόστολοι τῆς Ἀφρικῆς εἶνε ἄγνωστοι. Καταλέγονται καὶ οὗτοι μετὰ τῶν «τινῶν», οἵτινες ἐν Ἀντιοχείᾳ εἶχον θεμελιώσει τὴν πρώτην ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Καρθαγένη εἶχε στενὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ρώμης, ἀλλ' εἶχεν ἐπίσης ἰσχυροὺς δεσμοὺς μετὰ τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἦτο σημαντικόν, δύο δὲ αἰῶνας πρὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἶχον πρωτεύουσαν θέσιν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ 133). Καὶ ἐν Ἀφρικῇ λοιπὸν ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἐσπάρη ὁ λόγος τοῦ εὐαγγελίου ἀπὸ τῶν πρώτων Χριστιανικῶν χρόνων 134). Ὑπεστηρίχθη, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἐγνώσθη ἐν Ἀφρικῇ μόλις ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ δευτέρου αἰῶνος 135), ἐπειδὴ τὸ πρῶτον ἱστορικὸν μνημεῖον τὸ μαρτυροῦν περὶ τοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ Χριστιανισμοῦ, εἶνε τὸ κείμενον περὶ τῶν ἐν Σκήλῃ μαρτυρησάντων τῷ 180. Ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται ἡ ὕπαρξις καὶ προγενεστέρων μαρτυριῶν μὴ περιελθουσῶν εἰς ἡμᾶς· πόλις δέ, ὁποία ἡ Καρθαγένη, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ λάβῃ ἐνωρὶς γνῶσιν περὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἡ Ρώμη εἶχεν ἐπιβληθῇ καὶ ἐν Ἀφρικῇ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου. Οὐδέποτε δὲ οἱ γηγενεῖς λαοὶ εἶχον παύσει προβάλλοντες κρατερὰν ἀντίστασιν κατὰ τῶν κατακτητῶν, καὶ οὐδέποτε εἶχον παύσει αἱ ἐπαναστάσεις 136). Διὰ τοῦ συστηματικοῦ ἀποικισμοῦ ἐπεζητεῖτο ἡ ἀπώθησις τοῦ ἰθαγενοῦς πληθυσμοῦ. Ἡ λατινικὴ ὡς γλῶσσα ἐπίσημος τῆς διοικήσεως,

---

132) C. Jullian, ἔνθ' ἀν., τ. V, σ. 137.

133) P. Monceaux, Les Africains, σ. 115.—P. Monceaux, Histoire littéraire de l'Afrique chrétienne. Paris, 1901, τ. I, σ. 7.

134) P. Monceaux, Hist. de la littérature latine chrétienne. Paris, 1924, σ. 53.

135) E. Griffe, La Gaule chrétienne. Paris—Toulouse, 1947, σ. 11.

136) P. Monceaux, Les Africains, σ. 21 ἑξ.

ὑπεισήρχετο εἰς τὸν δημόσιον βίον. Οἱ ἰθαγενεῖς, καθὼς καὶ ἐν Γαλλίᾳ, στρατευόμενοι, παρέμενον ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν μακρὰν τῆς πατρίδος των καὶ διεσπαρμένοι ἐντὸς τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων, ἀπέκτων τὴν συνήθειαν τῆς λατινικῆς καὶ ἐπανήρχοντο εἰς τὰς ἑστίας των φορεῖς τῆς γλώσσης ταύτης. Ὁ πολὺς δὲ ὄχλος ναυτῶν, στρατιωτῶν, ἀποίκων, ἐργατῶν, ἐν τῇ ρωμαϊκῇ Καρθαγένῃ ἰδίᾳ μετεχειρίζετο παρεφθαρμένον καὶ ἀνάμικτον μετὰ ξένων λέξεων ἰδίωμα λατινικῆς. Ὁ ἰθαγενὴς πληθυσμός, ἐχθρικὸς πρὸς τὸν κατακτητήν, διετήρει τὴν γλῶσσάν του.

Ἡ δὲ ἑλληνικὴ ἦτο καὶ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἡ γλῶσσα τοῦ ἐμπορίου, τῆς διπλωματίας, τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν, τῆς φιλολογίας. Ἦτο δὲ καὶ ἡ γλῶσσα τῆς Ἀφρικανικῆς Ἐκκλησίας 137).

Ἀλλ' ἤδη ὁ ἀγὼν πρὸς ἐπικράτησιν τῆς λατινικῆς ἦτο ὀξύς. Ἐκ τῶν ἀποίκων καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων εἶχε προέλθει τύπος ἀφρικανός, καθαρῶς ρωμαϊκῆς διανοήσεως, ἥτις ἐν τέλει ἐκυριάρχησεν. Ἐν τούτοις, κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔχει τὴν πρωτεύουσαν θέσιν ἐν τῇ πρωτευούσῃ Οὐτίκῃ, ἡ δὲ ἑλληνικὴ ὁμιλεῖται ἐν Ἁδρυμήτου, Κίρτῃ, Λέπτῃ, Σκήλῃ κλπ. 138).

Τὸ κείμενον τοῦ μαρτυρίου τῶν ἐν Σκήλῃ μαρτυρησάντων ἐγράφη λατινιστί. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ μαρτυρίου τούτου θεωρεῖται μετάφρασις ἐκ τοῦ λατινικοῦ. Περὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου τοῦ περιφήμου μαρτυρίου τῆς ἁγίας Περπετούας (7 Μαρτίου 202 ἢ 203) αἱ γνῶμαι διΐστανται. Οἱ πλείονες τῶν κριτικῶν (Harnack, Masselieau κ. ἄ.) δέχονται ὡς ἀρχικὸν τὸ ἑλληνικὸν κείμενον. Ἄλλοι νομίζουσι τὸ λατινικόν. Κατὰ τὸν von Gebhardt 139), ἀμφότερα προέρχονται ἐκ τῆς αὐτῆς χειρός. Ὁ δὲ George Canning 140) νομίζει, ὅτι ὁ μὲν συμπιλητὴς τοῦ μαρτυρίου μετεχειρίσθη τὴν λατινικήν, ἡ ἁγία Περπέτουα ὅμως συνέταξε τὰς σημειώσεις της εἰς ἑλληνικήν, γλῶσσαν μητρικήν της. Ὄντως δέ, ἡ διάσημος μάρτυς, κατὰ τὸ ὅραμα ἐξερχομένη τοῦ παραδείσου συναντᾷ τὸν ἐπίσκοπον Ὀπτᾶτον καὶ τὸν πρεσβύτερον Ἀσπάσιον «καὶ ἤρξατο ἑλληνιστὶ μετ' αὐτῶν ὁμιλεῖν» 141).

Ὁ Ἀσπάσιος ἦτο πρεσβύτερος διδάσκαλος καὶ προφανῶς ἡ διδαχή του ἐγίνετο εἰς ἑλληνικήν. Πάντες δὲ σχεδὸν οἱ ἑλληνικοὶ λειτουργικοὶ ὅροι

137) A. Pueche, Hist. de la littérature grecque chrétienne. Paris, 1928, τ. II, σ. 581.

138) P. Monceaux, ἔνθ' ἀν., σ. 115.

139) Ἐν Deutsche Litteraturzeit., 1891, σ. 123.

140) Ἐν The Month, I, 1892, σ. 350.

141) Μαρτύριον τῆς ἁγ. Περπετούας, XIII. Παρὰ J. R. Harris—S. K. Gifford, The acts of the martyrdom of Perpetua... London, 1890, σ. 57.

μεταγράφονται ἁπλῶς εἰς τὴν λατινικὴν (diacones, catechumeni, agios, orama, Angeli).

Ἡ ἑλληνικότης τῆς ἐν Ἀφρικῇ Ἐκκλησίας ἠνάγκασε καὶ τὸν Τερτυλλιανὸν νὰ συγγράψῃ τὰ πρῶτά του ἔργα εἰς γυλῶσσαν ἑλληνικήν. Καὶ παρὰ τὴν ἰσχυρὰν ἐπιβολὴν τῆς Ρώμης, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀφρικῆς διετήρει σχέσεις στενὰς πρὸς τὰς ἑλληνικὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, ἀντετάχθη κατὰ τῶν κυριαρχικῶν ἀξιώσεων τῶν ἐπισκόπων Ρώμης καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς ἀπηυθύνθη διὰ νὰ ἔχῃ τὰ γνήσια πρακτικὰ τῆς πρώτης οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὅτε δὲ ὁ Ρώμης Στέφανος (254-257) προέβαλε τὴν ἀξίωσιν ὑπεροχῆς ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους, ὡς διάδοχος τοῦ Πέτρου, ὁ Κυπριανὸς ἀντετάχθη ἐνεργῶς [142]), εἰς δὲ τὸ ἔργον του «περὶ ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας» (De unitate ecclesiae) ἀνέπτυξε τὴν ἀρχήν, ὅτι ἡ ἑνότης ὑπάρχει ἐν τῇ ἁρμονικῇ συνεργασίᾳ τῶν ἐπισκόπων. Μία μόνη Ἐκκλησία ὑπάρχει—κατὰ τὸν Κυπριανὸν—ἐν τῇ πολλαπλότητι τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν καὶ μία ἐπίσης ἐπισκοπὴ ἐνσαρκοῦται ἐν τῷ ἐπισκόπῳ ἑκάστης μερικῆς ἐκκλησίας. Διὰ νὰ ἐκδηλώσῃ δὲ σαφῶς ὁ Κύριος τὴν ἑνότητα τοῦ σπέρματος τῆς Ἐκκλησίας, ἐξακολουθεῖ ὁ Κυπριανός, ἀπεκάλεσε Πέτρον ἕνα τῶν ἀποστόλων καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ, ὅτι θὰ εἶνε ἡ πέτρα τῆς πίστεως, ἐφ' ἧς θὰ ᾠκοδόμει τὴν Ἐκκλησίαν. Οὐδὲν πρωτεῖον ἐξουσίας προσέφερεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Πέτρον ἐπὶ ζημίᾳ τῆς ἰσότητος τῶν ἀποστόλων. Ὁ ἀπευθυνθεὶς εἰς τὸν Πέτρον λόγος («Σὺ εἶ Πέτρος»), γράφει ὁ Κυπριανός, συμβολίζει μόνον τὴν ἑνότητα τοῦ θεμελίου ἐφ' οὗ στηρίζεται ἡ Ἐκκλησία. Ὑπάρχει λοιπὸν ἰσότης ἐξουσίας μεταξὺ πάντων τῶν ἐπισκόπων· ἕκαστος τούτων εἶνε διάδοχος τοῦ ἀποστολικοῦ συλλόγου καὶ εἰδικῶς τοῦ Πέτρου. Οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι ἦσαν ὅ,τι καὶ ὁ Πέτρος, ἴσοι πρὸς αὐτὸν ἐν ἐξουσίᾳ καὶ τιμῇ, ἀλλ' ἦτο ἀναγκαῖον, ὅπως ἡ ἑνότης εἶνε ἡ ἀφετηρία ἡ δεικνύουσα, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶνε μία.

Τοιαῦται αἱ ἀρχαὶ αἱ διέπουσαι τὰς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Κατεδείχθη ἐπαρκῶς ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Κύριος ἔκρινε τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Ἑλλήνων, ὅπως τὸν ἴδωσιν, ὡς ἐχέγγυον τῆς προσελεύσεως «πάντων» εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν. Ὁ Χριστιανισμός, λυτρωθεὶς τοῦ κινδύνου τοῦ ἐκ τοῦ ἰουδαϊκοῦ ζυγοῦ, καθιδρύθη τὸ πρῶτον μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἔκρινεν ὁριστικῶς περὶ τῆς πε-

---

142) Ep. LXIII. Ep. LXXXI, 3· ἔκδ. Bayar, τ. II, σ. 266. I. Doellinger, La papauté, trad. par A. G.—Teulon. Paris, 1904, σ. 15, 280 ἑξ.

ραιτέρω τύχης τοῦ Χριστιανισμοῦ. Διότι χάρις εἰς τὴν πνευματικὴν ἑνότητα τοῦ τότε κόσμου, πραγματουμένην διὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἡ ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ συνετελέσθη ταχέως πανταχοῦ ὅπου ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ἐπεκράτει. Αἱ ἁπανταχοῦ τοῦ κόσμου Ἐκκλησίαι εἶχον οὕτω κοινὴν καταγωγήν, ἑνότητα γλώσσης, πίστεως, πνεύματος καὶ λατρείας. Τὴν λατρείαν ταύτην ἐξετάζομεν ἀκολούθως.

§ 2. ΕΝΟΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

Ἡ παραδοθεῖσα εὐχαριστία.

Τῷ 416 εἶχε σημειωθῆ γεγονός, τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορικὴ σημασία ἦτο φανερά. Δεκέντιος ὁ ἐπίσκοπος Ἐνγουβίου (νῦν Gubbio), ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης, εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἐπισκοπήν του τὸν λεγόμενον γαλλικανικὸν τύπον λειτουργίας, ἐκτοπίζων οὕτω τὸ τυπικὸν τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Τὸ «ρωμαϊκὸν ἔθος προσεβάλλετο εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔδαφος τῆς δικαιοδοσίας του» 143).

Ὁ πάπας Ἰννοκέντιος Ι ἔσπευσε νὰ διακηρύξῃ, ὅτι μόνον τὸ λειτουργικὸν τῆς Ρώμης εἶχε πάντα τὰ δικαιώματα ἐν τῇ Δύσει, διότι παρὰ τῆς Ρώμης εἶχον λάβει τὸν Χριστιανισμὸν ἡ Ἰταλία, Γαλλία, Ἱσπανία, Ἀφρικὴ καὶ Σικελία 144). Καὶ ὁποίαν μὲν ἱστορικὴν σοβαρότητα δύναται νὰ ἔχῃ ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος, εἶνε οἴκοθεν φανερόν.

Τὸ διάβημα ὅμως τοῦ Δεκεντίου ἦτο ἀσφαλῶς ἐμφανὴς διαμαρτυρία κατὰ τῆς Ρώμης, ἥτις εἶχεν ἤδη ἀρχίσει νὰ καταρτίζῃ ἰδίους λειτουργικοὺς τύπους, νὰ καταπολεμῇ τοὺς ἀρχαιοτάτους λειτουργικοὺς τύπους τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τοὺς ἰδίους της τύπους εἰς Ἐκκλησίας, αἵτινες οὔτε τὸν Χριστιανισμὸν εἶχον λάβει ἐκ Ρώμης, οὔτε ἑπομένως καὶ τοὺς τύπους τῆς λατρείας. Ὁ λειτουργικὸς τύπος τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων ἦτο ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν οὐσίαν του καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, μεθ' ὧν ἀπετέλουν τὸ σῶμα τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας. Ἡ μία αὕτη Ἐκκλησία «καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἕως περάτων τῆς γῆς διεσπαρμένη», κατὰ τὸν Εἰρηναῖον 145), εἶχε παρὰ τῶν ἀποστόλων τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ παράδοσιν, τὴν αὐτὴν ψυχὴν καὶ

143) Νομίζει ὁ L. Duchesne, Origines de culte chrétien. Paris, 1909, σ. 87.

144) Παρὰ Jaffé, Epist., n. 311: ad Decentium Engulinum. Τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Ἰννοκεντίου ἦτο, ὅτι δὲν ὑπῆρχε κείμενον ἀποδεικνύον ὅτι ἄλλος τις ἀπόστολος, ἐκτὸς τοῦ Πέτρου, ἐκήρυξεν εἰς τὰς χώρας ταύτας· μὴ ὑπάρχοντος δὲ τοιούτου κειμένου, ἐπεβάλλετο ἡ ἀποδοχὴ τῶν διατασσομένων ὑπὸ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας.

145) Ἔλεγχος..., Ι, Χ, 1.

καρδίαν, «ὡς ἓν στόμα κεκτημένη» [146]). Τῆς ἑνότητος τῆς λατρείας κέντρον οὐσιωδέστατον καὶ σπουδαιότατον ἦτο ἡ ἁγία Εὐχαριστία.

Ἡ ἱστορικὴ διατύπωσις τῆς ἀρχικῆς μορφῆς τοῦ Μυστηρίου τούτου ἀπασχολεῖ διαφόρους εἰδικοὺς ἐπιστήμονας. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ εὐχολογίου τοῦ Θμονέως Σεραπίωνος καὶ λατινικῆς μεταφράσεως τῆς Ἀποστολικῆς Παραδόσεως τοῦ Ἱππολύτου Ρώμης, ἐνομίσθη ὅτι πᾶσαι αἱ διασωζόμεναι σήμερον λειτουργίαι ἀνάγονται εἰς δύο τύπους, ὧν ὁ μὲν προέρχεται ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ὁ δὲ ἐκ τῆς Ρώμης [147]).

Μετὰ τὴν καθίδρυσιν τῆς πρώτης ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀντιοχείᾳ, ὁ ἀπεσταλμένος τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Ἐκκλησίας Βαρνάβας διεῖδε τὴν ἀνάγκην τῆς παρουσίας τοῦ Παύλου. Ὁ ἀπόστολος οὗτος ἦλθεν εἰς Ἀντιόχειαν ἐκ Ταρσοῦ καὶ ὁμοῦ μετὰ τοῦ Βαρνάβα προέβη εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης. «Ἐγένετο αὐτοῖς καὶ ἐνιαυτὸν ὅλον συναχθῆναι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ διδάξαι ὄχλον ἱκανόν» [148]). Πῶς δέον νὰ νοήσωμεν τὴν φράσιν «συναχθῆναι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ»; Ὁ συγγραφεὺς τῶν πράξεων προηγουμένως δὲν ἐχαρακτήρισεν ὡς Ἐκκλησίαν τοὺς ἀποτελέσαντας τὸν πρῶτον πυρῆνα τῶν πιστευσάντων εἰς Κύριον. Χαρακτηρίζονται ὅμως ὡς Ἐκκλησία οὗτοι, ὅτε ὁ Βαρνάβας καὶ ὁ Παῦλος ἀνέλαβον τὴν ἡγεσίαν αὐτῶν.

Ἡ συγκρότησις τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας συνεπήγετο ἐξ ἑνὸς τὸ ἔργον τῆς διδασκαλίας τοῦ εὐαγγελίου, ἐξ ἑτέρου τὴν τέλεσιν τοῦ «κυριακοῦ δείπνου», δηλαδὴ τῆς κοινωνίας τοῦ αἵματος καὶ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τὴν τέλεσιν ταύτην ὁ Παῦλος μεταχειρίζεται τὰς φράσεις. συνέρχεσθε, συνερχομένων ὑμῶν ἐν ἐκκλησίᾳ, συνερχομένων ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτό, συνερχόμενοι εἰς τὸ φαγεῖν, μὴ εἰς κρίμα συνέρχησθε [149]). Ἑπομένως ἡ φράσις «συναχθῆναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ» εἶνε ταυτόσημος πρὸς τὴν τοῦ Παύλου «συνερχομένων ὑμῶν ἐν ἐκκλησίᾳ» καὶ δηλοῖ τὴν συνάθροισιν διὰ τὴν κοινωνίαν [150]).

Ὁ μὲν Βαρνάβας διατελῶν εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τοὺς ἀποστόλους ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐγνώριζε τὸν παραδοθέντα ὑπ' αὐτῶν τύπον τῆς Εὐχαριστίας. Ὁ δὲ Παῦλος εἶχεν «ἀπὸ τοῦ Κυρίου» παραλάβει· ἑπομένως ὅ,τι

146) Εἰρηναίου, ἔνθ' ἀν., I, X, 2.

147) H. Lietzmann, Messe und Herrenmahl. Bonn, 1926. M. Goguel, L'Eglise primitive, σ. 346.

148) Πράξ. 11, 26.

149) Α' Κορινθ., 11, 17, 18, 20, 33, 34.

150) Ἀργότερον ἡ λέξις «σύναξις» θὰ ἐλαμβάνετο καὶ εἰς δήλωσιν αὐτοῦ τούτου τοῦ μυστηρίου τῆς ἁγίας εὐχαριστίας.

παρέδωκεν ἐν σχέσει πρὸς τὸν τύπον τῆς Εὐχαριστίας ἐπήγαζεν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ θείου Ἱδρυτοῦ αὐτῆς. Τοῦτο ἐδήλωσε ρητῶς πρὸς τοὺς Κορινθίους [151]). Ἡ ὁδὸς δὲ διὰ τῆς ὁποίας ὁ Παῦλος «παρέλαβεν» ἦτο προφανῶς ἡ δι' ἀποκαλύψεως, καθὼς καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις ἔσχεν ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἀποκαλύψεις. [152]). Ὅ,τι λοιπὸν καὶ οἱ δύο ἀπόστολοι παρέδωκαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας, ὡς πρὸς τὸν τύπον τῆς Εὐχαριστίας εἶχε κοινὴν τὴν πηγήν.

Καθολικοί τινες ἑρμηνευταὶ ζητοῦσιν ἐκ παντὸς τρόπου νὰ μειώσωσι τὸ κῦρος τοῦ Παύλου, ἰσχυριζόμενοι ὅτι οὐχὶ ἐξ ἀποκαλύψεως ἀμέσου ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ παρὰ τῆς πρώτης κοινότητος τῶν Ἱεροσολύμων παρέλαβεν ὁ θεῖος ἀπόστολος τὰ περὶ τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας [153]). Ἐντεῦθεν καὶ ὁ λίαν ἐξεζητημένος καὶ βεβιασμένος ἰσχυρισμός [154]), ὅτι αἱ λέξεις «παρέλαβον», «παρέδωκα» δηλοῦσιν «ἀνθρωπίνην παράδοσιν». Διότι προκειμένου περὶ θείας ἀποκαλύψεως ὁ Παῦλος μεταχειρίζεται τὰς λέξεις, ἀποκάλυψιν, μυστήριον, φανέρωσιν. Ἀλλ' ὁ ἀπόστολος δὲν ἀναπτύσσει εἰς τοὺς Κορινθίους τὴν θεολογίαν τοῦ μυστηρίου, ὥστε νὰ μεταχειρισθῇ εἰδικοὺς ὅρους. Ἁπλῶς ἐπαναλαμβάνει ὅ,τι οἱ Κορίνθιοι εἶχον ἤδη γνωρίσει ὡς ἀποκαλυφθὲν εἰς αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Κυρίου.

Ὁ λειτουργικὸς τύπος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ρώμης.

Καὶ τὴν ἐν Ρώμῃ Ἐκκλησίαν ὁ Παῦλος καταρτίζων ἐπὶ διετίαν, παρέδωκε προφανῶς εἰς αὐτὴν τὸν τύπον τῆς Εὐχαριστίας τὸν κοινὸν εἰς πάσας τὰς ἑλληνικὰς Ἐκκλησίας. Ὁ ἱερὸς Πολύκαρπος Σμύρνης εὑρισκόμενος τῷ 155 ἐν Ρώμῃ διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Πάσχα, ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ κηρύξῃ τὴν γνησίαν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν γνωστικῶν. Ταὐτοχρόνως ὁ Ἀνίκητος Ρώμης «παρεχώρησε τὴν Εὐχαριστίαν» εἰς τὸν Πολύκαρπον, τελέσαντα ταύτην ἐνώπιον τῶν πιστῶν τῆς Ρώμης. Ἦτο ἀκόμη ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ὁ τύπος τῆς παραδόσεως ἦτο κοινὸς εἰς πάσας τὰς Ἐκκλησίας. Ἡ εὐχὴ τῆς Εὐχαριστίας αὐτεσχεδιάζετο οὐχὶ πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ περιεχομένου, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἔκφρασιν καὶ τὴν λεκτικὴν

---

151) Α' Κορινθ., 11, 23.

152) Πράξ., 9, 12· 22, 17· 23, 11. F. Godet, Comment. sur la première ép. aux Corinthiens, Neuchatel, 1887, τ. II, σ. 160 ἑξ.

153) J. Huby, Première ép. aux Corinth., Paris, 1946, σ. 261. Πρβλ. καὶ E.—B. Allo, Prem. épitre aux Corinth., Paris, 1934, σ. 274 ἑξ.

154) L. Cerfaux, La théologie de l' Eglise suivant saint Paul. Paris, 1942, σ. 208, σημ. 2.

διατύπωσιν [155]). Ἡ ἀνανέωσις τοῦ λεκτικοῦ διετήρει τὸν ἐνθουσιασμόν, συνεκράτει δὲ καὶ τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν. Ἀπεφεύγετο ἡ μηχανικὴ προσευχή. Ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος δὲν παρέχει λεπτομέρειάν τινα τοῦ ἀξιοσημειώτου ἐκείνου γεγονότος. Πλὴν εἶνε προφανές, ὅτι ὁ Πολύκαρπος εἶχε τελέσει τὴν Εὐχαριστίαν κατὰ τὸν γενικὸν τύπον τὸν ἐπικρατοῦντα καὶ ἐν Ρώμῃ, ἐν γλώσσῃ δὲ ἑλληνικῇ. Διότι ἡ γλῶσσα τῆς λατρείας ἐν Ρώμῃ ἦτο ἡ ἑλληνικὴ μέχρι τῶν μέσων τοῦ τρίτου αἰῶνος [156]).

Ἀλλὰ καθὼς ἀνωτέρω ἐξετέθη, ἡ προσαρμογὴ πρὸς νέαν μέθοδον διοικήσεως ὡδήγει εἰς τὸν ἐκλατινισμὸν τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τῆς Ἀφρικῆς ἰδίᾳ προῆλθεν ἡ θεωρία τοῦ ἀπολύτως ἀσυμβιβάστου τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος, τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας [157]). Ἀφρικανὸς ἦτο καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης Βίκτωρ (189 - 199), ὅστις πρῶτος μετεχειρίσθη τὴν λατινικὴν καὶ πρῶτος ἔλαβε στάσιν ρωμαίου ὑπάτου ἔναντι τῶν ἄλλων ἀποστολικῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ ἐν Ρώμῃ Ἐκκλησία ἤρξατο χαράσσουσα ἰδίαν πορείαν, ἐγκαινίζουσα τὴν ἰδέαν παγκοσμίου ἐκκλησιαστικοῦ κράτους διὰ τοῦ λατινισμοῦ καὶ διὰ πρωτείου εἰδικοῦ θείῳ δικαίῳ. Ἀναλόγως μετετρέποντο καὶ οἱ ἀρχαϊκοὶ ἀποστολικοὶ λειτουργικοὶ τύποι. Τὸ ἔργον τοῦ Ἱππολύτου Ρώμης, «Ἀποστολικὴ Παράδοσις» μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ μερὶς ἡ ἀκολουθοῦσα τοῦτο διέσωζε πιστῶς ὅ,τι προήρχετο ἐκ τῆς ἀρχαίας παραδόσεως καὶ ἰδίᾳ τὴν παράδοσιν περὶ τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας. Ὁ Ἱππόλυτος κηρύσσει, ἱερουργεῖ, συγγράφει ἑλληνιστί [158]). Εἶνε συνεχιστὴς ὄντως ἀποστολικῶν παραδόσεων καὶ κανόνων, τοὺς ὁποίους ἠκολούθει ἡ ἐν Ρώμῃ Ἐκκλησία [159]). Τὴν ἀποστολικὴν ταύτην παράδοσιν ἀντέτασσεν ὁ Ἱππόλυτος κατὰ τῶν παραβατῶν αὐτῆς. Γνωστοὶ δὲ καὶ οἱ ἀγῶνές του κατὰ τοῦ Ρώμης Καλλίστου (217 - 222).

Ἐν τούτοις, φαίνεται ὅτι περὶ τὰ τέλη ἔτι τοῦ τρίτου αἰῶνος δὲν εἶχεν ἐπέλθει μετατροπὴ οὐσιώδης ἐν Ρώμῃ, σχετικῶς πρὸς τὴν Εὐχαριστίαν.

---

155) Ἰουστίνου, Ἀπολογία Α΄, 67: «Καὶ ὁ προεστὼς εὐχὰς ὁμοίως καὶ εὐχαριστίας, ὅση δύναμις αὐτῷ, ἀναπέμπει».

156) F. Cabrol, Le livre de la prière antique. Tours, 1919, σ. 99, 69. G. Bardy, Formules liturgiques grecques à Rome, ἐν «Recherches de science religieuse», τ. XXX (1940), σ. 109—12.

157) Τερτυλλιανοῦ, De praescriptione, VII, 9, 11.

158) Hippolyte de Rome, Philosophoumena, trad. par A. Siouville. Paris, 1928· τὴν εἰσαγωγήν.

159) Hippolyte de Rome, La tradition apostolique, trad. par B. Botte, Paris, 1946. A. Pueche, ἔνθ' ἀν., τ. II, σ. 541 ἑξ.

Διότι Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρείας (+ 264-5) ἔγραψε πρὸς τὸν Ῥώμης Ξύστον περί τινος λαβόντος τὸ βάπτισμα τῶν αἱρετικῶν καὶ μετέχοντος τῶν συνάξεων τῶν ὀρθοδόξων, τὰ ἑξῆς· «Εὐχαριστίας γὰρ ἐπακούσαντα καὶ συνεπιφθεγξάμενον τὸ Ἀμήν, καὶ τῇ τραπέζῃ παραστάντα, καὶ ταύτην καταδεξάμενον, καὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετασχόντα ἱκανῷ χρόνῳ....» [160]). Ὅ,τι ἐξέθετεν ὁ Διονύσιος ἦτο γνωστὸν ἐν Ῥώμῃ. Καθὼς ἦτο γνωστὸν καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Γαλλίας καὶ τῶν Βρεταννικῶν Νήσων, μὴ ἐξαιρουμένων τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Αἱ ἁπανταχοῦ Ἐκκλησίαι ἔχουσι τὴν ἑνότητα καὶ τῆς λατρείας. Ἡ λεγομένη Γαλλικανικὴ λειτουργία, ἡ Κελτική, ἡ Μοζαραβικὴ [161]) ἔχουσι κοινὴν τὴν καταγωγήν. Διότι ἡ μὲν Κελτικὴ καὶ ἡ Μοζαραβικὴ προέρχονται ἐκ τῆς Γαλλικανικῆς, αὕτη δὲ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ λειτουργικὸς τύπος τῶν ἐν Γαλλίᾳ Ἐκκλησιῶν.

Τὴν λεγομένην Γαλλικανικὴν λειτουργίαν ταὐτίζουσί τινες πρὸς τὸν τύπον τὸν παραδοθέντα ἐν Ἐφέσῳ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ποθεινοῦ εἰς Λιών. Ἀλλ' εἴτε ἐξ Ἐφέσου, εἴτε ἐξ Ἀντιοχείας προέρχεται ὁ γαλλικανικὸς τύπος, εἶνε κατὰ τὴν οὐσίαν του προελεύσεως ἀποστολικῆς καὶ ἑλληνικῆς. Ἀφοῦ ἐκ Μ. Ἀσίας εἰσήχθη ὁ Χριστιανισμὸς εἰς Γαλλίαν καὶ ὁ παραδοθεὶς τύπος τῆς Εὐχαριστίας ἦτο ὁ ἐν χρήσει εἰς τὰς ἑλληνικὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς. Ἀρκεῖ ἁπλῆ σύγκρισις τῆς γαλλικανικῆς πρὸς τὰς ἑλληνικὰς λειτουργίας διὰ νὰ καταδειχθῇ ἡ ἑλληνικότης τῆς λειτουργίας ἐκείνης [162]). Ἕνεκα τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς προελεύσεως αὐτῆς ἡ Γαλλικανικὴ λειτουργία ἐτιμᾶτο λίαν εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἐντεῦθεν τὸ διάβημα τοῦ Δεκεντίου, ὅπως εἰσαγάγῃ ταύτην εἰς τὴν παροικίαν του. Ὁ Δεκέντιος ἐπεχείρησε τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν λειτουργικὴν ἑνότητα τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀπόπειρα δ' αὐτοῦ ἦτο ἐμφανὴς ἀποδοκιμασία τῆς ρωμαϊκῆς τάσεως, ἥτις διεμόρφου ἰδίους λειτουργικοὺς τύπους καὶ ἐπέβαλλεν αὐτοὺς εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως.

---

[160]) Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἱστ., VII, Θ'.

[161]) Μοζάραβες ἐκαλοῦντο ἐν Ἱσπανίᾳ οἱ Χριστιανοὶ οἱ ἔχοντες γλῶσσαν τὴν ἀραβικὴν καὶ ὑποκείμενοι εἰς τοὺς Μαυρητανούς.

[162]) Εἶνε περίεργοι αἱ ἀντιφάσεις τοῦ H. Leclercq, ἄλλοτε δεχομένου τὴν ἀνατολικὴν προέλευσιν καὶ μορφὴν τῆς Γαλλικανικῆς λειτουργίας, ἄλλοτε δὲ ἀκολουθοῦντος τὴν γνώμην τοῦ Duchesne καὶ νομίζοντος τὴν προέλευσιν ἐκείνων ὡς μυθώδη (fiction). Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de Liturgie, VI[1], σ. 474 ἑξ. XII, σ. 624. Ἡ γνώμη τοῦ L. Duchesne (Orig. du culte chrét., σ. 93) περὶ εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Δύσιν περὶ τὰ μέσα τοῦ τετάρτου μ. Χ. αἰῶνος τῆς Γαλλικανικῆς λειτουργίας ὑπὸ τοῦ ἡμιαρειανοῦ ἐπισκόπου Μεδιολάνων Αὐξεντίου, τοῦ ἐκ Καππαδοκίας, εἶνε ἀστήρικτος.

Τῆς λειτουργικῆς ἑνότητος μετεῖχον καὶ οἱ Κέλται τῆς Ἀρμορικῆς, τῆς Ἰρλανδίας καὶ τῆς Βρεταννίας. Οἱ Κέλται, τῶν ὁποίων τὴν φυσικὴν προδιάθεσιν διὰ τὸν Χριστιανισμὸν ἐξαίρουσι διάφοροι συγγραφεῖς 163), ἐδέχθησαν ἐνωρὶς τοῦτον, ἡ δὲ λεγομένη Κελτικὴ λειτουργία δὲν διαφέρει τῆς Γαλλικανικῆς. Ἄγγλοι λειτουργικοὶ ἐπιδοθέντες εἰς εἰδικὰς μελέτας, δέχονται ὅτι καὶ ἡ Κελτικὴ λειτουργία προέρχεται ἐκ Μ. Ἀσίας καὶ εἰδικῶς ἐξ Ἐφέσου. Ἀνάγουσι δηλονότι τὴν ἀρχήν της εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην 164), ἕνεκα τοῦ στενοῦ συνδέσμου τῆς Κελτικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς 165). Ὅτε ὁ Αὐγουστῖνος (+ 604) ἦλθε πρὸς τοὺς Βρεταννοὺς ἀπεσταλμένος ἐκ Ρώμης, κατεῖδεν ἀμέσως τὰς διαφορὰς ὡς πρὸς τοὺς λειτουργικοὺς καὶ κανονικοὺς τύπους. Τὰ λειτουργικὰ ἔθη τῶν Κελτῶν διέφερον σπουδαίως τῶν λειτουργικῶν ἐθῶν τῆς Ρώμης. Οἱ Βρεταννοὶ ἔμενον ἀκλονήτως προσηλωμένοι εἰς τὰ ἀρχαῖά των ἔθη, εἰς τοὺς λειτουργικούς των τύπους καὶ κανόνας καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸν τρόπον τῆς τελέσεως τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας. Εἶχον τὴν συνείδησιν, ὅτι οἱ τύποι ἐκεῖνοι προήρχοντο ἐξ ἀποστολικῆς παραδόσεως καὶ δὲν ἠδύναντο εὐκόλως νὰ ἐγκαταλίπωσι τούτους καὶ νὰ δεχθῶσι τοὺς προσφερομένους ὑπὸ τῆς Ρώμης. Αἱ συζητήσεις αἵτινες εἶχον ἐπακολουθήσει ἦσαν ὄντως δραματικαί 166). Ἐν τούτοις, παρὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐπιβολὴν αἱ βόρειοι ἐπαρχίαι, ἡ Σκωτία, ἡ Ἰρλανδία, ἐξηκολούθουν τηροῦσαι τὸ κελτικὸν τυπικὸν μέχρι τέλους τοῦ ὀγδόου αἰῶνος.

Ὁ λειτουργικὸς τύπος τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ Ἐκκλησιῶν.

Καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ ἡ ἀντίστασις δὲν ἦτο μικροτέρα. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἱσπανίας, τῆς ὁποίας οἱ πρῶτοι αἰῶνες καλύπτονται ὑπὸ πυκνοῦ σκότους, εἶχε τὸν λεγόμενον Μοζαραβικὸν τύπον τῆς λειτουργίας, ὅστις ἐταυτίζετο

163) E. Renan, Essais, de morale et de critique. La poesie des races celtiques, σ. 436.

164) W.—C. Bishop, The African rite. Journal of theological studies, τ. XIII, 1912, σ. 250—77.

165) F. E. Warren, The liturgy and ritual of the celte Church. Oxford, 1881, σ. 63—84.

166) F. Cabrol, L'Angleterre chrétienne. Paris, 1909, σ. 74. Ὁ ἀγὼν ἐκεῖνος δεικνύει, ὅτι τὸ μεταγενέστερον ρωμαϊκὸν τυπικὸν ἦτο τελείως ξένον πρὸς τὸ κελτικόν, ὁ δὲ ἰσχυρισμὸς τοῦ Cabrol (ἔνθ' ἀν., σ. 82), ὅτι αἱ λειτουργίαι τῶν Ἐκκλησιῶν Γαλλίας, Μεδιολάνων κλπ. ἀνῆκον εἰς τὴν λατινικὴν οἰκογένειαν τῆς ρωμαϊκῆς λειτουργίας εἶνε ἐσφαλμένος. Πρβλ. Ed. Bishop, Liturgica historica Oxford, 1918, δεχομένου ὅτι αἱ «λατινικαὶ λιτανεῖαι» εἶνε μετάφρασις τῶν λιτανειῶν. Αἱ «λιτανεῖαι» ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Νεοκαισαρείας καὶ ἦσαν ἤδη ἐν χρήσει ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Βασιλείου († 379), Ἐπιστολὴ ΞΓ'.

πρὸς τὴν Γαλλικανικὴν λειτουργίαν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Γαλλίας καὶ τῶν Κελτικῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Κορδούης Ὁσίου εἰς τὴν Ἀνατολὴν διὰ τὸ ἀρειανικὸν ζήτημα δὲν εἶνε ἄνευ σημασίας. Δεικνύει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἱσπανίας δὲν ἦτο ξένη πρὸς τὴν Ἀνατολήν.

Ἐσωτερικῶς διέσωζε τὴν ἰδίαν της ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐλάμβανεν ἀποφάσεις ἀντιθέτους πρὸς τὰς γνώμας καὶ τὰς διαθέσεις τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὸ ζήτημα τῶν δύο πεπτωκότων (lapsi) ἱσπανῶν ἐπισκόπων Βασιλίδου καὶ Μαρτιάλου, ὑπὲρ τῶν ὁποίων εἶχε ταχθῇ ὁ Ρώμης Στέφανος διὰ νὰ μειώσῃ τὸ κῦρος τῆς ἀφρικανικῆς Ἐκκλησίας, οἱ Ἱσπανοὶ ἀπηυθύνθησαν εἰς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἀφρικῆς, οἵτινες ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ 254 κατεδίκασαν τοὺς δύο ἐπισκόπους [167].

Τὰ συγγράμματα τῶν ἑλλήνων πατέρων καὶ τῶν φιλοσόφων ἐκόσμουν τὰς ἐπισκοπικὰς βιβλιοθήκας [168]. Ὁ δὲ Μαρτῖνος, ἐπίσκοπος Βράγας (Bracara) τῷ 579, ἔγραψε «Ὑποτύπωσιν ἐντίμου βίου» χάριν τοῦ βασιλέως τῶν Σουέβων, Μίρ, ἀναπτύξας τὰς πλατωνικὰς ἀρετὰς εὐσεβείας, δικαιοσύνης, σωφροσύνης καὶ ἀνδρείας, μετάφρασε δὲ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς τὰ Ἀποφθέγματα τῶν αἰγυπτίων πατέρων [169].

Ἡ τρίτη ἐν Τολέδῳ σύνοδος (597) ὥρισε διὰ τοῦ 2ου κανόνος, ὅπως τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως Νικαίας — ΚΠόλεως ἀπαγγέλληται ἐμμελῶς ὑψηλῇ τῇ φωνῇ κατὰ τὴν Λειτουργίαν, κατὰ τὸ ἐν ΚΠόλει ἔθος [170], ἡ δὲ ἐκφώνησις «τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις» διεσώθη ἐν τῇ Μοζαραβικῇ λειτουργίᾳ [171]. Ἡ ἱσπανὶς Αἰθερία ἡ ἐπισκεφθεῖσα τοὺς ἁγίους τόπους (380—388) καὶ περιγράψασα ἐν τῷ «Ὁδοιπορικῷ» της τὰς τελετὰς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, δὲν εὕρισκε διαφορὰς μεταξὺ τῶν τελετῶν τούτων καὶ τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ τελουμένων [172]. Ἀλλ' ἡ Ρώμη, καθὼς παρετηρήθη ἀνωτέρω, δὲν ἔβλεπεν εὐμενῶς ὅ,τι ἀντετίθετο εἰς τὰς κατευθύνσεις της, ὁ δὲ πάπας Βιγίλιος ἐπωφελήθη εὐκαιρίας τῷ 538 καὶ ἀπέστειλε πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Βράγας Προφουτοῦρον τὸν κανόνα τῆς ρωμαϊκῆς λειτουργίας, γενόμενον δεκτὸν ὑπὸ τῆς ἐν Βράγᾳ συνόδου (563). Ἡ ἀπόφασις αὕτη δὲν ἐπεβλήθη, διότι μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Βισιγότθων ἡ ἐν Τολέδῳ τετάρτη σύνοδος ἐπανήγαγε τὴν ἀρχαίαν Μοζαραβικὴν λειτουργίαν (633). Μόνον δὲ τὸν 11ον αἰῶνα, ὅτε εἰσήχθη καὶ εἰς τὴν ρωμαϊκὴν λειτουργίαν

---

167) H. Leclercq, L'Espagne chrétienne, σ. 50.

168) Αὐτόθι, σ. 324.

169) Αὐτόθι, σ. 246.

170) Αὐτόθι, σ. 282.—Dictionnaire d'arch. chrét. et de liturgie, τ. 11¹, σ. 674.

171) D. G. Morin, Formules liturgiques orientales en Occident au IVe—Ve siècles. «Revue Bénédictine», τ. XL, 1928, 134—137.

172) F. Cabrol, ἐν. Dict. d'arch. chrét. et de lit., τ. 12¹, σ. 392.

τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, κατωρθώθη ἡ ἐκ νέου ἐπιβολὴ τῆς λειτουργίας ταύτης, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν Τολέδῳ, ἔνθα ἡ ἀντίστασις διήρκεσε μέχρι τοῦ 13ου αἰῶνος. Ἡ παρέμβασις τοῦ καρδιναλίου Ximenès κατώρθωσε τὴν ἐξασφάλισιν τῆς τελέσεως τῆς Μοζαραβικῆς λειτουργίας εἴς τινας μόνον ἐνοριακοὺς ναούς, σπουδαίως ὅμως ἠλλοιωμένης ἕνεκα τῶν ρωμαϊκῶν προσθηκῶν [173].

Ὁ λειτουργικὸς τύπος ἐν Ἀφρικῇ καὶ ἐν Ἰλλυρικῷ.

Ὁ ἀφρικανικὸς λειτουργικὸς τύπος, κατὰ τὴν παρατήρησιν διαφόρων συγγραφέων, εἶχε στενὴν σχέσιν πρὸς τὸν Μοζαραβικόν. Πρόκειται λοιπὸν περὶ λειτουργίας ἀνατολικῆς προελεύσεως καὶ ἀρχικῆς μορφῆς ἑλληνικῆς. Ἔκ τινων μαρτυριῶν τοῦ Τερτυλλιανοῦ καὶ τοῦ Κυπριανοῦ ἐδοκίμασάν τινες νὰ συνθέσωσι τὴν ἀρχικὴν μορφὴν τῆς λειτουργίας τῆς Ἀφρικανικῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὸν Τερτυλλιανὸν [174], ὁ δεχόμενος τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν μετάληψιν, ἐπεσφράγιζεν ἐπιλέγων τὸ Ἀμήν. Καὶ ἡ μάρτυς Περπέτουα, κατὰ τὸ ὅραμα, ἐδέχθη παρὰ τοῦ πολιοῦ Ποιμένος μικρὰν μερίδα τυροῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Ποιμὴν παρεσκεύαζεν, ἀφοῦ ἔτεινε τὰς παλάμας καὶ ἐποίησε τὴν ἀριστερὰν θρόνον εἰς τὴν δεξιάν, ἐνῷ οἱ λευχειμονοῦντες παριστάμενοι ἀπήγγελλον τὸ Ἀμήν [175]. Ὁ τύπος οὗτος τῆς Εὐχαριστίας παρεδίδετο ὑπὸ τῶν ἀνατολικῶν λειτουργιῶν, μαρτυρούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰουστίνου [176] καὶ ὑπὸ τοῦ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας [177]. Ἄλλως πάντες σχεδὸν οἱ ἑλληνικοὶ λειτουργικοὶ ὅροι ἦσαν ἐν χρήσει εἰς πάσας τὰς Ἐκκλησίας καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀφρικῆς, τῆς ὁποίας ὁ κλῆρος μετεχειρίζετο τὴν ἑλληνικήν.

---

[173] Καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν Μεδιολάνων ἡ ἀντίστασις κατὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ρωμαϊκῆς λειτουργίας δὲν ὑπῆρξε μικροτέρα. Ὅτε τῷ 1440 παπικὸς ἀπεσταλμένος ἐτέλεσεν ἐν Μεδιολάνοις τὴν ρωμαϊκὴν λειτουργίαν, ἐπηκολούθησαν ταραχαί, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἡ Ρώμη ἠναγκάσθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν λειτουργίαν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Μεδιολάνων, ὑποστᾶσαν διαφόρους ἀλλοιώσεις σὺν τῷ χρόνῳ.

[174] De spectaculis, c. XXV.

[175] Μαρτύριον τῆς ἁγ. Περπετούας IV. Πρβλ. καὶ Αὐγουστίνου, Serm. VI, n. 3.

[176] Ἀπολογία Α', 67: «... ὁ λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων τὸ Ἀμήν».

[177] Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Κατήχ. μυσταγωγική, Ε', ΚΑ': «Δέχου τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἐπιλέγων τὸ Ἀμήν...». Ὁ αὐτὸς τύπος ἐπεκράτει καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν Μεδιολάνων, καθὼς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Ἀμβροσίου (De sacramentis, c. V, 25): «Dicit tibi sacerdos: Corpus Christi; et tu dicis: Amen, hoc est verum». Ἀξιοσημείωτα εἶνε ὅσα ἔγραψε περὶ τῆς ἑλληνικῆς προελεύσεως τῆς λειτουργίας τῆς Ἐκκλησίας Μεδιολάνων ὁ B. Catena, Milano et il suo territorio, τ. I, σ. 101–127.

Ὁ ὕμνος «Εἷς ἅγιος, εἷς κύριος...» τῶν ἑλληνικῶν λειτουργιῶν ἦτο ἐν χρήσει καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἀναφέρεται δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ρεμεζιάνας (Bela Palanka τῆς Σερβίας) Νικήτα († μετὰ τὸ 402) ἐν τῷ ἔργῳ του περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος [178]. Ὥστε παρὰ τὴν ὑπαγωγὴν τοῦ Ἰλλυρικοῦ εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης, αἱ Ἐκκλησίαι αὐτοῦ ἐτήρουν τὸν ἑλληνικὸν λειτουργικὸν κανόνα.

Παραχώρησις ἄνευ σημασίας.

Ἡ ἱστορικὴ αὕτη ἐπισκόπησις ἦτο ἀπαραίτητος διὰ νὰ καταδειχθῇ, ὅτι ἡ παραχώρησις ἡ γινομένη ὑπὸ τῆς Ρώμης πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς διὰ τὴν διατήρησιν τῶν λειτουργικῶν των παραδόσεων, εἶνε ἄνευ σημασίας.

Οἱ Ἀνατολικοὶ δὲν ἀπώλεσαν τὴν ἔννοιαν τῆς λατρείας τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας, οὔτε καὶ διέκοψαν τὸν σύνδεσμον, ὁ ὁποῖος συνενώνει μετὰ τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Ἐὰν ἡ οἰκουμενικὴ αὕτη Ἐκκλησία ἐπραγματώθη ἱστορικῶς διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, τοῦτο ἦτο ἀληθῶς ἔργον τῆς Προνοίας. Πρόκειται ἀκριβῶς περὶ τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης δὲν ἠνέχθη. Εἰς τὴν δραματικὴν διαπάλην Ἑλληνισμοῦ καὶ Λατινισμοῦ, ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἠκολούθησε τὴν πολιτικὴν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, διετύπωσεν ἰδίας θεωρίας διοικήσεως τῶν ἐκλατινιζομένων Ἐκκλησιῶν καὶ μετὰ τοῦ Βίκτορος ἤρχισεν αὐθαιρέτως ἐπιβάλλουσα τὴν ἰδικήν της ἑνότητα. Αἱ ἱστορικαὶ συνέπειαι τῆς στροφῆς ταύτης ἦσαν ἐκτάσεως ἀνυπολογίστου. Ὁ ἀμείλικτος ἐκλατινισμὸς ἐστέρησε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως πνεύματος δημιουργικοῦ, ἔρριψεν αὐτὴν εἰς τὸ σκότος τοῦ μεσαιωνικοῦ σχολαστικισμοῦ [179]. Εἰς τὴν ἐσχάτην περίοδον τῆς παρακμῆς του, τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἐστράφη καὶ πάλιν πρὸς τὸν ἑλληνισμόν, προσοικειοῦται τὴν πνευματικήν του δύναμιν καὶ δι' αὐτοῦ ἐπιζητεῖ τὴν διάσωσιν τῆς ἠθικῆς ἑνότητος τοῦ ἀρχαίου κόσμου [180].

Εἰς τὸ νέον τοῦτο ἔργον τῆς Προνοίας, ἡ ἱστορικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας ΚΠόλεως ἀνεδείχθη ὄντως θαυμαστή. Διὰ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ὁ Χριστιανισμὸς ἀνανεοῦται, ἀκμάζει, ἐξαπλοῦται, ἐκπολιτίζει, διασώζει. Ὁ πηγαῖος Ἑλληνικὸς Χριστιανισμὸς διατηρεῖ τὴν αἰώνιον νεό-

[178]) Λατ. Πατρ. τ. 52, σ. 864. A. E. Burn, Nicetas of Remesiana. Cambridge 1905, σ. 37. W. A. Patin, Niketa Bischop von Remesiana. Munich, 1909.

[179]) Πρβλ. J. de Ghellinck, Patristique et moyen âge, τ. I, Paris 1946· τ. II. Paris 1947.

[180]) C. Juillian, Hist. de la Gaule, Paris, 1920, τ. VI, σ. 137.

τητά του. Ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς ἀνέδειξε τὰ ὑψηλὰ πνεύματα καὶ τοὺς ἀθανάτους χαρακτῆρας τοὺς θεμελιώσαντας ἐσαεὶ τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποκάλυψιν. Ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς οὐδέποτε ἐδέχθη τὰς κυριαρχικὰς ἀξιώσεις τῆς λατινικῆς Ρώμης καὶ τὰς προβαλλομένας θεωρίας της. Τοῦτο εἶδον καλῶς λατῖνοί τινες θεολόγοι [181]). Ἡ σύγκρουσις διὰ τὴν «ὑποταγήν» τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐπήνεγκε συμφορὰς ἀνεπανορθώτους εἰς τὸν Χριστιανισμόν.

Ἄστοχοι μέθοδοι.

Διὰ τὴν «ὑποταγήν» ταύτην ἐφηρμόσθησαν διάφοροι μέθοδοι. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὁ «οὐνιτισμός», ὁ ἐπινοηθεὶς ὑπὸ τῶν ἰησουϊτῶν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ ἐπικυρωθεὶς ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ Λέοντος XIII'. Ὁ οὐνιτισμὸς εἶνε φενάκη, περιάγει δὲ εἰς ψευδῆ θέσιν τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν. Διότι ἀντιφάσκει πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς παπικῆς «potestas», ἀποτελοῦσαν ἄρθρον πίστεως διὰ τοὺς λατίνους καὶ πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς τελευταίας ἐν τῷ Βατικανῷ συνόδου. Ἡ μὲν Ἐκκλησία ὑπάρχει καὶ ἐνσαρκοῦται ἐν μόνῳ τῷ προσώπῳ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης· ἡ δὲ σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ, προσεπικυροῦσα τὴν θεωρίαν ταύτην, ὥρισε (de disciplina ecclesiastica) τὴν «ἑνότητα» οὕτως, ὥστε πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι νὰ εὑρίσκωσιν ὑπόστασιν μόνον ἐλέῳ καὶ χάριτι τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης. Τὸ συμπέρασμα τῆς τοιαύτης «ἑνότητος» ἦτο τὸ ἀνακηρυχθὲν νέον δόγμα τοῦ «ἀλαθήτου». Δέον ὅμως νὰ σημειωθῶσι τὰ λεχθέντα ἐνώπιον τῆς συνόδου ὑπὸ τοῦ κροάτου ἐπισκόπου Strossmayer. «Εἶνέ τι οὐσιῶδες καὶ ἀναγκαῖον — εἶπεν οὗτος — διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἡ ἑνότης. Ἀλλ' ἐπεθύμουν ταύτην ὡς σύμβολον θείας φρονήσεως, ὡραιότητος καὶ ἐντελείας. Ὀφείλει αὕτη ν' ἀπαρτισθῇ ἐκ πλειόνων καὶ διαφόρων στοιχείων, ὧν ἕκαστον διατηρεῖ ἀκεραίαν τὴν φύσιν του, τὰς ἐνεργείας του, τὰ δικαιώματά του... ἄλλως ἐὰν ὑπετάσσομεν τὰ πάντα εἰς τὴν ἑνότητα ἀδιακρίτως, θὰ ἐκινδυνεύομεν νὰ ἐξεγείρωμεν ἀνταρσίας» [182]).

Ὁ οὐνιτισμὸς εἶνε πολιτική, δὲν εἶνε ἀποστολή. Ὡς ἐφεύρημα δὲ τοῦ κόσμου τούτου, ἡ βάσις ἐφ' ἧς στηρίζεται εἶνε ψευδής. Τὰ ἐπιτευχθέντα δὲ κέρδη δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς μεγάλας ὑλικὰς θυσίας τοῦ Βατικανοῦ. Καὶ ἡ ἀλήθεια αὕτη δὲν ἐβράδυνε νὰ καταδειχθῇ.

---

[181]) Ὅρα ἀνωτέρω, σ. 13.

[182]) Dictionn. de théol. cath., τ. XIV, σ. 2632. Ὁ Strossmayer ἐπανελάμβανεν ὅ,τι ἄλλοτε εἶχεν εἰσηγηθῆ ὁ J. Pitzipios, καθὼς ἀνέπτυξα ἐν ἄρθρῳ μου δημοσιευθέντι ἐν τῷ παρισινῷ περιοδικῷ «Τὸ Παρόν».

Ἔχω ὑπ' ὄψει φυλλάδιόν τι [183]), διανεμηθὲν μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ συνελθόντος ἐν Malines (1891) ρωμαιοκαθολικοῦ συνεδρίου. Ὁ τίτλος τοῦ φυλλαδίου δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. Διότι δὲν πρόκειται περὶ «ζητήματος θρησκευτικοῦ τῶν Ἑλλήνων», ἀλλὰ περὶ τοῦ οὐνιτισμοῦ. Ὁ συγγραφεὺς ἀποδοκιμάζει τὴν μέθοδον τῆς ἐγκαταστάσεως «ἑλληνοουνιτικοῦ» κλήρου, τῆς ἀντιτάξεως ἐκκλησίας κατὰ ἐκκλησίας καὶ τῆς «ἐπιστροφῆς» τῶν ἀνατολικῶν διὰ τῶν ἀνατολικῶν. Ὑποκαθιστᾷ τὸν οὐνιτισμὸν διὰ τοῦ ἀποκληθέντος «μοναστικοῦ ἔργου διὰ τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν» ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν μοναχῶν τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου καὶ τῆς ἱδρύσεως ἐν Ἑλλάδι «κοινοτήτων καθολικῶν μοναχῶν ἑλληνορρύθμων»!

Παρὰ ταῦτα, ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία βραδύτατα ἀνεκάλυψε τὴν ὁδὸν τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀρχικῶν παραδόσεων καὶ τῶν ἰδιαιτέρων ἐθίμων τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν, τῆς φαινομενικῆς δὲ ἀπαρνήσεως τοῦ ἐκλατινισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Βραδύτατα ἐνόησεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ αἰώνων ἔχει διακηρύξει καὶ ἐφαρμόσει διὰ τῶν μεγάλων αὐτῆς πατέρων. Τὸ ἀκριβές, δηλονότι, κριτήριον τῆς ἐκτιμήσεως τῶν ἰδιαιτέρων παραδόσεων τῶν διαφόρων τοπικῶν ἐκκλησιῶν.

Ὅτε οἱ ἐπίσκοποι τῆς Δύσεως ἐξηγέρθησαν κατὰ τοῦ Ρώμης Βίκτορος, ἀποπειραθέντος τὴν διάσπασιν τῆς εἰρήνης τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀνεκάλεσαν δὲ αὐτὸν εἰς τὴν τάξιν, ὁ Εἰρηναῖος, ἐξ ὀνόματος τῶν ἐν Γαλλίᾳ ἐπισκόπων, ἐδίδαξε τὸν Βίκτορα περὶ τῆς σημασίας τῶν τοπικῶν ἐθίμων, ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὰς διαφορὰς τῆς πρὸς τοῦ Πάσχα νηστείας. «Καὶ οὐδὲν ἔλαττον πάντες οὗτοι εἰρήνευσάν τε καὶ εἰρηνεύομεν πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησιν» [184]). Δηλαδή, τὸ οὐσιῶδες ἦτο ἡ ἑορτὴ καθ' ἑαυτὴν καὶ οὐχὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἑορτῆς.

---

[183]) «Revue Bénédictine», τ. VIII (1891), σ. 117–29.

[184]) Εὐσεβίου, Ἐκκλ. ἱστ., V, ΚΔ΄. Ὁ P. Batiffol (Catholicisme et papauté. Paris, 1925, σ. 206) δὲν ἐδίστασε νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ αὐθαιρεσία ἐκείνη τοῦ Βίκτορος ἐθεμελίωσε τὴν «παπωσύνην», ἐπαναλαβὼν φράσιν τοῦ Renan «la papauté était déja née et bien née». Ἀλλ' ἡ περικεκομμένη αὕτη φράσις οὐδὲν λέγει. Διότι ὁ Renan ἐξακολουθεῖ· «ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης ἀποδίδει εἰς ἑαυτὸν τὸ ἐξωφρενικὸν δικαίωμα τῆς ἀποπομπῆς ἐκ τῆς ἐκκλησίας παντὸς τμήματος διατηροῦντος τὰς ἰδιαιτέρας του παραδόσεις. Ὀλίγον ἐδέησεν, ὅπως ἡ ὑπερφίαλος αὕτη ὄρεξις διὰ τὴν ἑνότητα ἐπενέγκῃ τὰ σχίσματα τὰ προελθόντα βραδύτερον. Ἀλλ' εἷς μέγας ἐπίσκοπος, ἐμφορούμενος ἀληθοῦς πνεύματος Χριστοῦ, ὑπερήρετο ὑπὲρ τὸν πάπαν. Ὁ Εἰρηναῖος διεμαρτυρήθη, ἐπρέσβευσεν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης καὶ ἐπέτυχε τὴν διόρθωσιν τοῦ κακοῦ, ὅπερ ἔπραξεν ἡ ρωμαϊκὴ φιλαρχία...» (Marc–Aurèle, σ. 206).

Ἀργότερον Φώτιος ὁ μέγας ὥρισεν ἐπακριβῶς τὴν σημασίαν τῶν τοπικῶν ἐθίμων, τῶν ἀσχέτων πρὸς τὴν οὐσίαν τῆς πίστεως, ἐν τῇ περιπύστῳ ἐπιστολῇ του (861) πρὸς τὸν Ρώμης Νικόλαον. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἀριστούργημα ὑψηλῆς διανοήσεως, εὐπρεπείας ἐκκλησιαστικῆς καὶ γνώσεως τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ τὸν χρυσοῦν κανόνα ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας ἔναντι τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τῆς πίστεως καὶ τῶν ἰδιαιτέρων ἐθίμων τοπικῶν τινων ἐκκλησιῶν. «Ἃ γάρ ἐστιν ὄντως κοινὰ πᾶσιν, ἅπαντα φυλάττειν ἐπάναγκες, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τὰ περὶ πίστεως... καὶ τὰ μὲν οἰκουμενικαῖς καὶ κοιναῖς τυπωθέντα ψήφοις πᾶσι προσήκει φυλάττεσθαι· ἃ δέ τις τῶν πατέρων ἰδίως ἐξέθετο, ἢ τοπικὴ διωρίσατο σύνοδος, τῶν μὲν φυλαττόντων τὴν γνώμην οὐ παρίστησι δεισιδαίμονα, οὐ μὴν τοῖς γε μὴ παραδεξαμένοις τὸ παρορᾶν ἐπικίνδυνον...» [185]).

Ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία, καθὼς βραδύτατα ἤρχισε κατανοοῦσα τὴν περιεκτικότητα ταύτην, οὕτω καὶ βραδύτατα ἤρξατο κατανοοῦσα, ὅτι τὸ «ἑλληνικὸν σχίσμα», τὸ «βυζαντινὸν σχίσμα», τὸ «φωτιανὸν σχίσμα» εἶνε ὁ θλιβερὸς μῦθος ὁ ἐκτρέφων τὴν φαντασίαν τῶν θεολόγων της καὶ διαστρέφων τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς καθιδρύσεως τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας [186]).

---

185) Φωτίου, ἐπιστ. II, Migne, 102, 204.

186) F. Dvornik, Le second schisme de Photius: une mystification historique. «Byzantion», VIII (1933), σ. 425—74.— Ἂς σημειωθῇ ἐν παρόδῳ, ὅτι οἱ «ἀσσομψιοννισταί», ἐχθροὶ ἀπηνεῖς παντὸς ἑλληνικοῦ, ἀποκαλοῦσιν ἐμπαικτικῶς τὴν ἑλληνικὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν «Photienne». Τὴν λέξιν ἐδανείσθησαν παρὰ τοῦ J. de Maistre. Εἶνε ἄγωστον ὅμως πότε οὗτος ἀληθεύει· ὅταν ἀποκαλῇ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν «photienne», ἢ ὅταν διαλαλῇ ἑαυτὸν Ἕλληνα καὶ Ὀρθόδοξον; Ἐνώπιον τῶν Ρώσων ἐν Πετρουπόλει διεκήρυττε· «Δέον, παρακαλῶ, νὰ γνωρίζητε ὅτι θρησκευτικῶς εἶμαι Ἕλλην καὶ οὐχὶ Λατῖνος... οὐδόλως ἀστεΐζομαι· τὸ σύμβολον τῶν ἀποστόλων δὲν ἐγράφη ἑλληνιστὶ καὶ ἀργότερον μετεφράσθη εἰς τὴν λατινικήν; Τὰ ἑλληνικὰ σύμβολα τῆς Νικαίας καὶ τῆς ΚΠόλεως καὶ τὸ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου δὲν περιέχουν τὴν πίστιν μου; Ἐλπίζω, ὅτι εἶμαι τῆς θρησκείας τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, οἱ ὁποῖοι ἦσαν Ἕλληνες. Εἶμαι ἐκ τῆς θρησκείας τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου, τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου, τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, τοῦ ἁγίου Βασιλείου, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου καὶ ἑνὶ λόγῳ πάντων τῶν ἁγίων τῶν κοσμούντων τοὺς ναούς σας καὶ τῶν ὁποίων φέρετε τὰ ὀνόματα καὶ μάλιστα τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου, τοῦ ὁποίου ἔχετε τὴν λειτουργίαν. Ἀποδέχομαι πᾶν ὅ,τι αἱ μεγάλαι καὶ ἅγιαι προσωπικότητες αὗται ἀποδέχονται· ἀπορρίπτω πᾶν ὅ,τι ἀπέρριψαν· ἐπὶ πλέον δέχομαι ὡς εὐαγγέλιον πάσας τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους τὰς συγκληθείσας ἐν τῇ ἀσιατικῇ καὶ τῇ εὐρωπαϊκῇ Ἑλλάδι. Σᾶς ἐρωτῶ· εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνέ τις περισσότερον Ἕλλην» ; (Les soirées de S.—Petersboug. Paris, 1822, τ. I, σ. 307—8).

Ἐν τούτοις, ἡ «ἀνοχὴ» καὶ ἡ χάρις πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς πρυτανεύει καὶ εἰς τὴν νέαν παπικὴν ἐγκύκλιον «Orientales omnes», ἐκ τῆς ὁποίας οὐδὲν ὠφελεῖται ἡ προσπάθεια διὰ τὴν προσέγγισιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Οὐδόλως νομίζομεν, ὅτι τὸ σκάνδαλον τῆς διαιρέσεως καὶ ἐχθρότητος τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποτελεῖ τὴν «ἐσωτερικὴν λογικὴν τῆς ἀναπτύξεώς των», ἐπειδὴ πᾶσα Ἐκκλησία θέλει τὴν διατύπωσιν ὁμολογίας πίστεως, θεωρουμένης ὑπ' αὐτῆς ὡς ἐκφράσεως τῆς ἀντικειμενικῆς ἀληθείας καὶ ὑποχρεούσης τοὺς πιστοὺς της εἰς ἀποδοχὴν αὐτῆς [187]). Τοῦτο ἰσχύει διὰ τὸν προτεσταντισμόν, εἰσάγοντα ἀπολύτως ὑποκειμενικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν θείων ἀληθειῶν, διαιρούμενον δὲ οὕτω καὶ ὑποδιαιρούμενον ἀδιαλείπτως εἰς ἀπειραρίθμους αἱρέσεις. Τὸ πνευματικὸν τοῦτο χάος εἶνε ἄσχετον πρὸς τὴν ἐλευθέραν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, προέρχεται δὲ ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως καὶ ἐγκαταλείψεως τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τὰς ὁποίας ἠκολούθει ἡ οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία, ἡ πραγματοῦσα τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως καὶ τοῦ πνεύματος. Ἐφ' ὅσον ἡ ἀνάπτυξις τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἡ προσαρμογὴ τῆς ζωῆς αὐτῶν πρὸς τὰς ἑκάστοτε νέας μορφὰς τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν, δὲν ἀπορρέει ἀπὸ τῶν ἱστορικῶν πηγῶν τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας, ἡ τοιαύτη ἀνάπτυξις μοιραίως θὰ ἀποβαίνῃ «ἐσωτερικὴ ἀνάγκη» ὠθοῦσα εἰς σχίσματα καὶ εἰς αἱρέσεις. Ἐπάνοδος εἰς τὰς πηγὰς ταύτας, πεπληρωμένας τῶν πυρίνων γλωσσῶν τῆς Πεντηκοστῆς, δὲν δύναται ἢ νὰ εἶνε ἡ σωτήριος ἀπαρχή, ἥτις θὰ διανοίξῃ τοὺς ὀφθαλμούς μας διὰ νὰ κρίνωμεν ὑπὸ νέον φῶς τὸν ἱστορικὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον διηνύσαμεν μέχρι σήμερον καὶ νὰ κατανοήσωμεν πληρέστερον τὴν ἀξίαν τῶν πηγῶν τούτων διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας.

Τοιαύτη ἀντικειμενικὴ ἱστορικὴ ἔρευνα θὰ ἀπαλλάξῃ τῆς ὀχλύος πολλοὺς τῶν δυτικῶν θεολόγων, θὰ προσεγγίσῃ αὐτοὺς πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς πραγματικότητας καὶ θὰ χειραφετήσῃ τὴν ἐπιστήμην προλήψεων καὶ διαστροφῶν, ἐναντίον τῶν ὁποίων εἶχεν ἤδη κηρυχθῇ ἡ Α. Ἁ. ὁ Πῖος ΧΙ [188]). Τοιαύτη ἔρευνα ὡδήγησε καὶ τὸν ἀγγλικανὸν ἐπίσκοπον Ch. Gore ν' ἀναγνωρίσῃ τὰς μεγάλας χάριτας τὰς ὀφειλομένας εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, τὴν θεμελιώσασαν τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην καὶ καὶ δίδουσαν τὴν κλεῖδα τῆς κατανοήσεως τῶν Γραφῶν [189]).

---

187) Protestantisme Français. Paris, 1945, σ. 339.

188) H Grégoire ἐν «Revue catholique des idées et des faits», Bruxelles, 18 Févr. 1938.

189) Catholicism and Roman Catholicism, three addresses delivered in Grosvenor Chapel in Advent 1922. London, 1923. G. V. Floroskij, Αἱ ὁδοὶ τῆς

Συμπέρασμα.

Ἀπροκατάληπτος ἱστορικὴ ἐξέτασις τῆς στάσεως τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας οὐδόλως δικαιοῖ τοὺς περὶ πρωτείου ἰσχυρισμοὺς τῆς παπικῆς ἐγκυκλίου. Ὁ πρωτεργάτης καὶ ἐμπνευστὴς τῆς τρίτης οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐγνώριζε ν' ἀποδίδῃ, μετὰ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, τὴν πρέπουσαν τιμὴν εἰς τὸν πρῶτον κατὰ τὴν τάξιν ἱεράρχην τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' οὐδόλως ἀνεγνώριζεν ἀπόλυτον κυριαρχίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἢ ἐπὶ τῶν μερικῶν ἡγε-ῶν αὐτῆς καὶ μάλιστα κυριαρχίαν «θείῳ δικαίῳ». Κατὰ τῆς αἱρέσεως τοῦ Νεστορίου ὁ Κύριλλος ἐπεδίωξε συντόνως τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας διὰ τοῦ ὁμοψύχου Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Ἡ ἔκφρασις δὲ τῆς ἑνότητος καὶ τοῦ ὁμοψύχου ἦτο ἡ οἰκουμενικὴ Σύνοδος, τὸ μόνον ἀνεπισφαλὲς ὄργανον τοῦ πνεύματος καὶ τὸ μόνον κυρίαρχον σῶμα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ «παπωσύνη» κατὰ τὴν ἐπιγενεστέραν μορφὴν αὐτῆς ἐν τῇ Δύσει, εἶνε πλήρως ἄγνωστος εἰς τὸν Κύριλλον, καθὼς ἦτο ἄγνωστος καὶ κατὰ τοὺς προηγουμένους αἰῶνας, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ L. Duchesne [190]).

Αἱ δὲ λειτουργικαὶ καὶ κανονικαὶ παραδόσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, πιστὸν ἔκτυπον τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας, οὔτε ἀνοχῆς ἔχουσιν ἀνάγκην, οὔτε ἀναγνωρίσεως. Ἐπιβάλλονται οἴκοθεν. Εἶνε ἡ γνησία καὶ αὐθόρμητος ἔκφρασις τοῦ πνεύματος τῆς ἀρχεγόνου Ἐκκλησίας.

Ἐν τούτοις, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὰς ἀγαθὰς διαθέσεις τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως, ὁσάκις αὕτη ἐπιλαμβάνεται τῶν διαφόρων εὐκαιριῶν διὰ νὰ ἀπευθυνθῇ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς.

Μετὰ τὴν πρώτην ὁμολογίαν τοῦ ἀπροσαρμόστου τοῦ γενικοῦ ἐκλατινισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας, ἓν ἀποφασιστικὸν βῆμα πρὸς τὰ πρόσω ὑπολείπεται εἰσέτι. Τὸ βῆμα τοῦτο θὰ φέρῃ τὴν μεγάλην ἡμέραν τῆς ἀνασυστά-

---

ρωσικῆς θεολογίας. Paris, 1937 (ρωσιστί): «Μόνη ὀρθόδοξος θεολογία εἶνε ἡ τῶν ἑλλήνων πατέρων. Ὁ ἑλληνισμὸς τῶν πατέρων εἶνε ὁ αἰώνιος κατηγορικὸς λόγος τῆς ὑπάρξεως τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ πᾶσα ἀληθῶς ὀρθόδοξος θεολογία τοῦ μέλλοντος ὀφείλει κατὰ τρόπον δημιουργικὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν αἰώνιον ταύτην κατηγορικήν. Τὰ δυστυχήματα τῆς ρωσικῆς θεολογίας προέρχονται ἐκ τῆς ἀπιστίας πρὸς τὸν ἑλληνισμὸν χάριν τοῦ σχολαστικισμοῦ καὶ τοῦ πιετισμοῦ» (κατὰ τὴν εἰς γαλλικὴν μετάφρασιν ἀποσπασμάτων τινῶν).

190) Histoire anc. de l'Eglise, τ. III, σ. 659-61.

σεως τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας, τῆς ἑνότητος ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ κοινωνίᾳ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίο.. Μόνον ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος εἶνε ἀγάπη, εἰρήνη, χαρά.

«Οὐδὲν ἡμᾶς χωρίζει ἀπ' ἀλλήλων, ἀδελφοί, ἐὰν μὴ τῇ προαιρέσει τὸν χωρισμὸν ὑποστῶμεν. Εἷς ἡμῶν κύριος, μία πίστις, ἡ ἐλπὶς ἡ αὐτή. Εἴτε κεφαλὴν ἑαυτοὺς τῆς καθόλου Ἐκκλησίας λογίζεσθε, οὐ δύναται ἡ κεφαλὴ εἰπεῖν τοῖς ποσί, χρείαν ὑμῶν οὐκ ἔχω· εἴτε καὶ ἐν ἄλλῃ τάξει τῶν ἐκκλησιαστικῶν μελῶν ἑαυτοὺς τάσσετε, οὐ δύνασθε λέγειν τοῖς ἐν τῷ αὐτῷ σώματι τεταγμένοις ἡμῖν, τό, χρείαν ὑμῶν οὐκ' ἔχομεν. Αἵ τε γὰρ χεῖρες, ἀλλήλων δέονται· καὶ οἱ πόδες, ἀλλήλους στηρίζουσι· καὶ οἱ ὀφθαλμοί, ἐν τῇ συμφωνίᾳ τὸ ἐναργὲς τῆς καταλήψεως ἔχουσιν» [191]).

† Ἀρχιμ. ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ ΠΟΛΑΚΗΣ
Προϊστάμενος
τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Κοινότητος Παρισίων.

---

[191]) Μ. Βασιλείου, Ἐπιστολή ΟΖ΄.

ΤΟ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΟΝ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

Ἵδρυσις τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου.

Ἡ ΕΝ ΚΥΠΡΩι Ἐκκλησία ἱδρύθη κατὰ τὸν πρῶτον χριστιανικὸν αἰῶνα. Τὸ Εὐαγγέλιον ἐκηρύχθη ἐν Κύπρῳ ἐνωρίτατα ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων Παύλου καὶ Βαρνάβα. Οὗτοι ὑπακούσαντες εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐγκατέλειψαν τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἐπεβιβάσθησαν πλοίου διὰ τὴν Κύπρον [1]). Φθάσαντες εἰς Σαλαμῖνα μετὰ τοῦ Ἰωάννου Μάρκου, ἐξαδέλφου τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα [2]), ἐκήρυξαν εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὸ Εὐαγγέλιον καὶ διέσχισαν ὅλην τὴν νῆσον φθάσαντες μέχρι τῆς Πάφου, ἔνθα ὁ Ἀπ. Παῦλος ἐτύφλωσε τὸν μάγον Βαριησοῦν [3]). Σώζονται διάφοροι παραδόσεις περὶ τῆς ἐν Κύπρῳ δράσεως καὶ τῶν θαυμάτων τῶν Ἀποστόλων. Λεπτομερείας ἐπίσης περὶ τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου εὑρίσκομεν εἰς τὸν πανηγυρικὸν τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, μοναχοῦ τῆς Σαλαμῖνος, φύλακος τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀνεγερθείσης ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἁγίου Βαρνάβα. Αἱ παρεχόμεναι ὅμως πληροφορίαι δὲν θεωροῦνται παντάπασιν ἀκριβεῖς [4]). Ἀπὸ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ χριστιανισμοῦ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ε΄ αἰῶνος ὀλίγα γνωρίζομεν περὶ τῆς δράσεως τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου. Πολέμιοι τῶν χριστιανῶν, κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι, οἵτινες ἠπείλησαν καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν τῆς ἐν Κύπρῳ Ἐκκλησίας. Ἀργότερον ὅμως ὁ κίνδυνος αὐτῶν ἐξέλιπεν. Οὗτοι ἐπὶ τοῦ Τραϊανοῦ, ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τῶν Ἰουδαίων τῆς Κυρηναϊκῆς, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Μεσοποταμίας, ἐπανεστάτησαν κατὰ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐξουσίας διὰ τὰ σκληρὰ ἐναντίον αὐτῶν μέτρα καὶ διέπραξαν τρομερὰ κακουργήματα, φονεύσαντες μυριάδας χριστιανῶν καὶ κατερειπώσαντες τὴν ἀκμάζουσαν πόλιν Σαλαμῖνα. Τὸ κίνημα κατεστάλη μετὰ τραχὺν ἀγῶνα, καθ' ὃν ὑπερίσχυσαν οἱ Ρωμαῖοι, οἵτινες συνέτριψαν τοὺς Ἰουδαίους, ἐξώρισαν τοὺς ὀλίγους ἐπιζήσαντας καὶ ἀπηγόρευσαν αὐστηρῶς τὴν εἴσοδον αὐτῶν εἰς τὴν νῆσον [5]). Πρὸς ἀναδιοργά-

---

[1]) Πράξ. 13, 4. [2]) Κολοσ. 4, 10. [3]) Πράξ. 13, 10. [4]) Vacant diction. de Théologie tom. II., part. II., col. 2425 - 26.

[5]) Εὐσεβ Ἐκκλ. Ἱστορία Ε. Π. τόμ. 20, 304 - 307, Σάθα Μεσαιων. Βιβλ. τόμ. Β΄. σελ. 6. Hackett. A History of the Orthodox Church of Cyprus, p. 5.

νωσιν τῆς Ἐκκλησίας ἦλθον ἐκ τῆς Συρίας κήρυκες, διότι οἱ περισσότεροι τῶν ἰθαγενῶν εἶχον φονευθῇ κατὰ τὴν ἰουδαϊκὴν ἐπανάστασιν. Ἡ Ἐκκλησία ὠργανώθη, ὁ χριστιανισμὸς ἤνθησε καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῶν διωγμῶν ἡ Κύπρος προσέφερεν εἰς τὸν βωμὸν τῆς πίστεως πολλοὺς ὁμολογητὰς καὶ μάρτυρας.

Ὁ χρονογράφος Λέων ὁ Μαχαίρας ἀναφέρει ὅτι ἡ Ἁγία Ἑλένη, μεταβαίνουσα εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ ἔργου τῆς ἀνευρέσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, διῆλθεν ἐκ Κύπρου καὶ εὗρε τὴν νῆσον εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν, λόγῳ τῆς ἀνομβρίας καὶ τῆς δυστυχίας. Ἐπιστρέφουσα ἐξ Ἱεροσολύμων ἐστάθμευσε καὶ πάλιν εἰς Κύπρον καὶ ἔκτισε δύο ναοὺς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ εἰς τὰς πόλεις Βασιλοπόταμον καὶ Τόχνην ἀφίσασα καὶ τεμάχια ἐκ τοῦ Τιμίου Ξύλου [6]).

Ἐκ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας γνωρίζομεν ὅτι δύο Ἐπίσκοποι τῆς Κύπρου παρεκάθησαν ἐν τῇ ἐν Νικαίᾳ Α΄ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ ὁ Πάφου Κύριλλος καὶ ὁ Σαλαμῖνος Γελάσιος, οἵτινες καὶ ὑπέγραψαν τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου. Ὁ διάσημος Ἐπίσκοπος Τριμυθοῦντος Σπυρίδων ἔλαβε μέρος εἰς τὰς συζητήσεις, ἀλλὰ τὸ ὄνομά του δὲν ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν ὑπογραψάντων [7]).

Κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα τὸ δραστηριώτατον πρόσωπον τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου ὑπῆρξεν ὁ Ἐπίσκοπος Κωνσταντίας Ἐπιφάνιος. Ἀνεμίχθη εἰς τὰ μεγαλύτερα θρησκευτικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς του καὶ κατεπολέμησε διὰ συγγραμμάτων τάς αἱρέσεις. Εἰργάσθη ἐπίσης διὰ νὰ ἐκκαθάρῃ τὴν νῆσον ἐκ τῶν αἱρετικῶν Ἀρειανῶν, Σαβελλιανῶν κ. ἄ., ἀποταθεὶς δὲ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιον ἐζήτησε τὴν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὑποστήριξιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Καὶ πράγματι ὁ αὐτοκράτωρ ἐξέδωκε διάταγμα ἀπειλοῦν αὐστηρὰς τιμωρίας εἰς πάντας τοὺς ἀντιτιθεμένους πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἐπιφάνιον. Τοιουτοτρόπως πολλοὶ ἐκ τῶν αἱρετικῶν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν, ἐνῷ ἄλλοι ἐμμένοντες ἐν τῇ πλάνῃ ἐξωρίσθησαν [8]). Ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Β΄ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ παρεκάθησαν καὶ τρεῖς ἀντιπρόσωποι τῆς Κύπρου [9]). Λέγεται ὅτι παρευρέθη καὶ ὁ ἱερὸς Ἐπιφάνιος, ἂν καὶ δὲν ὑπέγραψε τὰ Πρακτικά.

---

6) Σάθα ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 54 - 56.
7) Σωκράτους Ἐκκλ. Ἱστορία Migne p. g. t. 67, σελ. 695.
8) Vacant ἔνθ. ἀν. σελ. 2428.
9) Σωζομ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Migne τόμ. 67, σελ. 1552

Τὸ ζήτημα τοῦ Αὐτοκεφάλου.

Ἐκ τῆς ἱστορίας οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως καὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας. Βεβαίως κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις ἦτο στοιχειώδης. Οἱ Ἀπόστολοι κηρύττοντες τὸ Εὐαγγέλιον εἰς μίαν πόλιν ἐγκαθίστων ἐν αὐτῇ ἐπίσκοπον. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἑκάστη πόλις ἐκέκτητο τὸν ἴδιον Ἐπίσκοπον καὶ εἰς τὰς μικρὰς πόλεις ἥδρευον Ἐπίσκοποι, ὧν ἕκαστος ἤσκει ὡρισμένην δικαιοδοσίαν ἐν ἐξαρτήσει ἀπὸ τοῦ Ἐπισκόπου τῆς πρωτευούσης τῆς Ἐπαρχίας [10]).

Σὺν τῷ χρόνῳ, λόγῳ τῆς ἐξεχούσης θέσεως τῶν πρωτευουσῶν ἐνίων Ἐπαρχιῶν, οἱ Ἐπίσκοποι τούτων ἀνεδείχθησαν ὑπέρτεροι τῶν Ἐπισκόπων τῶν πρωτευουσῶν τῶν λοιπῶν Ἐπαρχιῶν. Διὰ τοῦ Στ′ δὲ Κανόνος τῆς Α′ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀνεγνωρίσθησαν ἰδιαίτερα προνόμια εἰς τοὺς Ἐπισκόπους τῶν πόλεων Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας: «Τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν· ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν Ρώμῃ Ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστι. Ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις Ἐπαρχίαις τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς Ἐκκλησίαις» [11])

Ὁ Κανὼν οὗτος, ὡς ρητῶς ἀναφέρεται, προασπίζει τὰ προνόμια καὶ «πρεσβεῖα» τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις Ἐπαρχίαις. Περὶ τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου οὐδὲν ὀνομαστικῶς ἀναφέρεται. Ἐλλείψει πάσης ἄλλης ἐναντίου μαρτυρίας δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὡς βέβαιον ὅτι ἡ Ἐκκλησία Κύπρου «ἐτήρησεν ἐξ ἀρχῆς εἶδος ἐκκλησιαστικῆς ἀνεξαρτησίας, καθ' ἑαυτὴν ἐκλέγουσα τοὺς κατὰ καιρὸν πνευματικοὺς αὐτῆς ποιμένας. Ἀλλὰ τὸ ἔθιμον αὐτὸ καίτοι σιωπηλῶς ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας καθιερωθέν, ἠθέλησε νὰ διεκδικήσῃ ὁ Ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, σοφιστικῶς προβάλλων ὅτι ἡ διοικητικῶς ὑποκειμένη τῇ Ἀντιοχείᾳ νῆσος ὤφειλεν οὐ μόνον νὰ ἀναγνωρίζῃ καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ θρόνου τῆς Μητροπόλεως, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῦ νὰ λαμβάνῃ τοὺς προϊσταμένους τῶν Ἐπισκοπῶν αὐτῆς, ἰδίᾳ δὲ τὸν Μητροπολίτην Κωνσταντίας» [12]). Διὰ τῶν διεκδικήσεων τούτων τοῦ Ἐπισκόπου Ἀντιοχείας ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας

---

10) Μιλὰς Ἐκκλ. Δίκαιον σελ. 493 - 4.

11) Σύντ. Ράλλη Ποτλῆ, τόμ. Β., σελ 129.

12) Σάθα ἐνθ. ἀν. εἰσ. σελ. ιδ′.

Κύπρου ἀρχίζει τὸ ἐπίμαχον περὶ αὐτοκεφάλου ζήτημα. Τὸ ζήτημα τοῦτο, ἓν τῶν δυσκολωτάτων σημείων τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου, περιβάλλεται, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Hackett, ὑπὸ πυκνοῦ σκότους [13]). Ἐκ τῆς ἱστορίας δὲν περιεσώθησαν ἀκριβεῖς περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς περαιτέρω ἐξελίξεως τῆς ἔριδος εἰδήσεις. Πιθανὸν ὅτι τοῦτο ἀνεφύη περὶ τὸ τέλος τοῦ 4ου αἰῶνος.

Οἱ Ἐπίσκοποι Ἀντιοχείας ἑρμηνεύοντες ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸν Κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου διεξεδίκουν διοικητικὴν ἐπὶ τῆς Κύπρου δικαιοδοσίαν. Μεταξὺ τῶν προνομίων τῶν Πατριαρχῶν κατελέγετο καὶ τὸ προνόμιον τοῦ ἐκλέγειν τοὺς ὑποκειμένους αὐτῷ Μητροπολίτας. Ἡ πολιτικὴ διοίκησις τῆς νήσου ηὐνόει τοῦτο, καθότι ἡ νῆσος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπήγετο εἰς τὸ θέμα τῆς Ἀνατολῆς καὶ διῳκεῖτο ὑπὸ ἀπεσταλμένου ἐξ Ἀντιοχείας στρατηγοῦ.

Τοὐναντίον οἱ Κύπριοι, ἀποκρούοντες τὰς κυριαρχικὰς τάσεις τῶν Ἐπισκόπων Ἀντιοχείας, προέβαλλον τὴν μακρὰν παράδοσιν καὶ διετείνοντο ὅτι ὁ Στ′ Κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου εἶναι ὑπὲρ αὐτῶν, καθότι ἐξασφαλίζει τὰ δίκαια τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν.

Ὁ Ἀντιοχείας Ἀλέξανδρος ἔγραψε (μεταξὺ 413 - 417) πρὸς τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον I ἀναφέρων ὅτι ἡ ἐπὶ τῆς Κύπρου δικαιοδοσία τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας ἐξησκεῖτο ὑπὸ τῶν προκατόχων του, ἀλλ' ὅτι παρημελήθη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀντιοχειανοῦ σχίσματος.

Ὁ Πάπας μὴ ἐξετάσας λεπτομερῶς τὸ ζήτημα, ἀλλὰ θεωρήσας ἀκριβεῖς τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Ἐπισκόπου Ἀντιοχείας, ἔγραψε πρὸς τοὺς Κυπρίους νὰ ἀναγνωρίσωσι αὐτὸν ὡς ἐκκλησιαστικὸν αὐτῶν ἀρχηγόν. Ὁ Πάπας ὑπεστήριζεν ὅτι ἡ δικαιοδοσία τοῦ Πατριάρχου δὲν ἐξετείνετο μόνον ἐπὶ μιᾶς Ἐπαρχίας ἀλλ' ἐφ' ὅλων τῶν Ἐπαρχιῶν τῶν ἀποτελούντων τὸ θέμα τῆς Ἀντιοχείας. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐπιστολῆς: «Super Diocesum suam praedictam Ecclesiam non super aliquam provinciam recognoscimus constitutum» [14]).

Οἱ Κύπριοι ὅμως οὐδόλως ὑπήκουσαν εἰς τὴν σύστασιν ταύτην τοῦ Πάπα.

Οἱ Πατριάρχαι Ἀντιοχείας ἠρκοῦντο κατ' ἀρχὰς νὰ διακηρύττουν τὰς ἀξιώσεις των χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιδιώκουν νὰ τὰς ἐπιβάλουν. Ἀλλ' ὅταν ὁ Ἰωάννης ἐγένετο Πατριάρχης Ἀντιοχείας ἐλήφθησαν ἐπιθετικώτερα μέτρα. Ὁ θάνατος τοῦ Ἐπισκόπου Κωνσταντίας ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὰς ἐπιδιώξεις τοῦ Ἰωάννου.

---

[13]) Hackett ἔνθ. ἀνωτ., σελ. 13.

[14]) P. L. τόμ. 20, σελ. 547 - 548.

Ὁ Ἰωάννης εὗρεν ὡς λίαν κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν διὰ νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἐπιδιωκομένην ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου ἐξουσίαν τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας. Πρὸς τοῦτο ἔπεισε τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀνατολῆς Φλάβιον Διονύσιον, ἑδρεύοντα ἐν Ἀντιοχείᾳ, νὰ γράψῃ (τῇ 21η Μαΐου 431) πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Κύπρου Θεόδωρον ἀπαιτῶν νὰ ἐμποδίσῃ, χρησιμοποιῶν ἐν ἀνάγκῃ καὶ βίαν, τὴν ἐκλογὴν νέου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου μέχρις οὗ τὸ ὅλον ζήτημα τῆς μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀντιοχείας καὶ Κύπρου διαφορᾶς ἀχθῇ πρὸ τῆς προσεχῶς συγκληθησομένης ἐν Ἐφέσῳ συνόδου.

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἐπίσης ἐδηλοῦτο ὅτι ἐν περιπτώσει καθ' ἥν, λόγῳ τῆς ἀργοπορίας τυχὸν τῶν γραμμάτων, ἐγίνετο ἡ ἐκλογή, ὁ νεοεκλεγησόμενος ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων Ἐπισκόπων ὤφειλε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἔφεσον.

Γράμματα ὁμοίου περιεχομένου ἀπεστάλησαν καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Κύπρου, δύο δὲ πολιτικοὶ ἀπεσταλμένοι καὶ εἷς διάκονος τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας ἀπεστάλησαν εἰς Κύπρον διὰ τὴν πιστὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς.

Τὰ γράμματα ἐξ Ἀντιοχείας ἔφθασαν ἐγκαίρως, οὐχ ἧττον ὅμως οἱ ἐν Κύπρῳ, μὴ ὑπακούσαντες εἰς τὴν ἐντολήν, προέβησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν νέου Ἀρχιεπισκόπου, τοῦ Ρηγίνου. Εὐθὺς δὲ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ρηγῖνος μετὰ τριῶν ἄλλων Ἐπισκόπων ἀνεχώρησαν εἰς Ἔφεσον διὰ νὰ ἐκθέσωσι τὰς ἀπόψεις αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου [15])

(Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχὲς)

Διάκ ΙΑΚΩΒΟΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ
Ὑπογραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου.

15) Hackett ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 13-16. Περιοδ. Ἀπ. Βαρνάβας, ἔτος 1931, σελ. 406-407 Hefele: Histoire de Concile t. II p. I. σελ. 335 ὑποσημείωσις ἐν ᾗ ἀναλυτικῶς ἐκτίθεται τὸ ζήτημα τοῦ Αὐτοκεφάλου ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ.

ΕΠΙΣΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Κατωτέρω καταχωρίζονται τὰ ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. Μακαρίου μεταξὺ τῆς Α. Μακαριότητος καὶ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἀνταλλαγέντα Εἰρηνικὰ Γράμματα.

Ἀριθμ. Πρωτοκ. 109.

Παναγιώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὲ Πατριάρχα, λίαν ἡμῖν ἀγαπητὲ καὶ περισπούδαστε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ Κύριε Μάξιμε, τὴν Ὑμετέραν Γερασμίαν Παναγιότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Μετὰ χηρείαν δεκατετραετῆ, ὁ Ἁγιώτατος Ἀποστολικὸς καὶ Ἀρχιεπισκοπικὸς Θρόνος Κύπρου ἐπληρώθη διὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Λεοντίου τοῦ Α΄. Ἀλλ᾽ ἀτυχῶς, κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος, ταχέως αὖθις ἐχήρευσεν ὁ ἱερὸς Θρόνος, τοῦ Θεοῦ τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκὸς εὐδοκήσαντος μετακαλέσασθαι εἰς οὐρανούς, μικρὸν μετὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ, τὸν ἐκλεγέντα ἀείμνηστον Ἀρχιεπίσκοπον.

Ἀπείρῳ ἐλέει τοῦ Οὐρανίου τῆς Ἐκκλησίας Δομήτορος εἰς διαδοχὴν τούτου κληθέντες καὶ ἐν ἐλπίδι ἐπὶ τὴν θείαν βοήθειαν τὰς εὐθύνας ἀναδεξάμενοι τῆς ἱερᾶς καὶ μεγάλης ἐντολῆς, ὡς ἤδη τοῦτο καὶ τηλεγραφικῶς ἐξηγγείλαμεν, ἄσμενοι νῦν, τῷ ἀπ᾽ αἰώνων παραδεδομένῳ καλῷ καὶ σεπτῷ ἔθει στοιχοῦντες, πέμπομεν τάδε ἡμῶν τὰ ἀδελφικὰ Γράμματα πρὸς τοὺς Γερασμίους Προκαθημένους καὶ Προέδρους τῶν Ἁγιωτάτων Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, δι᾽ ὧν σὺν τῇ ἀναγγελίᾳ τῶν περὶ ἡμᾶς οὑτωσί, θείᾳ ἐπινεύσει, οἰκονομηθέντων τὴν καλὴν ἅμα ὁμολογοῦμεν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, τῆς ὑπὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν Θεοφόρων Πατέ-

ρων διακηρυχθείσης καὶ ὑπὸ τῶν σεπτῶν καὶ πνευματοκινήτων Οἰκουμενικῶν Συνόδων στερρῶς ἐσαεὶ περιθριγκωθείσης.

Ἀλλὰ καὶ τὴν διαβεβαίωσιν παρεχόμεθα, ὅτι ἀξιοχρέως περὶ πλείστου ποιούμενοι τὴν ἑνότητα καὶ τὴν συνεργασίαν τῶν κατ' Ἀνατολὰς Ἁγιωτάτων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν, ὑπὸ τὴν κανονικὴν καὶ ἱστορικῶς διὰ μακραίωνος πράξεως καθηγιασμένην ἡγεσίαν τοῦ Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Κωνσταντινουπόλεως, ὅση ἡμῖν δύναμις, συμβαλοῦμεν εἰς τὸ γενέσθαι στενωτέρους τοὺς μεταξὺ αὐτῶν δεσμοὺς καὶ πρόθυμον παρέξομεν τὴν πρὸς τοῦτο συναντίληψιν καὶ συναρωγὴν ἡμῶν, κατὰ τὰ εὐαγγελικῶς δεδιδαγμένα καὶ κανονικῶς διατετεταγμένα. Καὶ γάρ, εἴπερ ποτὲ καὶ σήμερον ἀπαραίτητος τυγχάνει ἡ στενὴ σύμπραξις τῶν Ἁγίων Ἀδελφῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐπ' ἀντιμετωπίσει τοσούτων πολεμίων τοῦ ἀνεκτιμήτου θησαυροῦ τῆς οὐρανίου καὶ ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως, «τῆς περὶ τὸ δόγμα ὁμοίως καθάπερ καὶ τῆς περὶ τὴν πρακτικὴν ἀκρίβειαν, τῶν δύο τούτων χαριτοβρύτων πυξίων τοῦ Παναγίου Πνεύματος». Εἴπερ ποτὲ καὶ σήμερον ἐπιτακτικῶς ἀπαιτεῖται κοινὸς καὶ σύντονος ἀγὼν ἐκ μέρους τῶν Ἁγίων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἐπλεόνασαν γὰρ αἱ ψευδοδιδασκαλίαι, ἐπληθύνθη ἡ ἀνομία καὶ ἐψύγη ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν πρὸς τὴν πάτριον εὐσέβειαν καὶ ἀρετήν. Ναί· εἴπερ ποτὲ καὶ σήμερον ἀναγκαιοτάτη ἐστὶν ἡ πλήρης ἑνότης τῶν Ἁγίων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐν ταῖς ἐνεργείαις καὶ ταῖς κατευθύνσεσιν. «Ἀγαθοὶ μὲν γὰρ οἱ δύο ὑπὲρ τὸν ἕνα καὶ πολλῷ πλέον οἱ πλείους εἰς τὸ μεταδιδάξαι καὶ συνετίσαι τὸν ἐξαμαρτάνοντα καὶ πλανώμενον».

Ταῦτα ἐν ἀγάπῃ πολλῇ πρὸς τὴν Ὑμετέραν Γερασμιωτάτην Παναγιότητα ἐπιστέλλοντες καὶ πᾶσαν δαψίλειαν ἀγαθῶν Αὐτῇ τε καὶ τῇ κατ' Αὐτὴν Ἁγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ κατ' Αὐτὴν εὐσεβεῖ πληρώματι παρὰ Κυρίου ἐπευχόμενοι, πολλὴν ἅμα καὶ ἀΐδιον ἐκφράζομεν τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν πρὸς τὴν Πρωτόθρονον Μητέρα Ἐκκλησίαν, ἥτις, φιλόστοργον πάντοτε, καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας, ἐνδειξαμένη μέριμναν περὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἐν πάσῃ αὐτῆς ἀνάγκῃ καὶ περιστάσει, πάνυ συμπαθῶς καὶ νῦν τῆς παρακλήσεως ἡμῶν ἐπακούσασα, προφρόνως ἀπέστειλε πρὸς ἡμᾶς δύο αὐτῆς ἐπιλέκτους Ἱεράρχας, ὄντως μεγάλην καὶ ἀνεκτίμητον διὰ τῆς κοσμούσης αὐτοὺς πολλῆς συνέσεως καὶ τῶν ἄλλων αὐτῶν πνευματικῶν χαρισμάτων παρασχόντας καὶ παρέχοντας τὴν βοήθειαν καὶ τὴν συναντίληψιν τῇ πολυπαθεῖ Ἐκκλησίᾳ Κύπρου.

Τὰς δ' εὐχὰς καὶ δεήσεις τῆς Ὑμετέρας Θεοτιμήτου Κορυφῆς πρὸς

τὸν Σωτῆρα ἡμῶν καὶ Θεὸν ὑπὲρ τῆς ἐνισχύσεως ἡμῶν ἐν τῇ ἱερωτάτῃ διακονίᾳ ἀντεξαιτούμενοι, κατασπαζόμεθα καὶ αὖθις Αὐτήν τε καὶ τὴν περὶ αὐτὴν χορείαν τῶν Ἱεραρχῶν ἐν φιλήματι ἁγίῳ καὶ

διατελοῦμεν.

Ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου, τῇ 24ῃ Δεκεμβρίου 1947.

Τῆς Ὑμετέρας λίαν ἡμῖν περισπουδάστου
καὶ σεβασμίας Παναγιότητος
ἀγαπητὸς καὶ ὅλως πρόθυμος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς
† Ὁ Κύπρου **Μακάριος.**

Ἀριθμ. Πρωτοκ. 103

Μακαριώτατε καὶ Ἁγιώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Μακάριε, τὴν Ὑμετέραν σεβασμίαν Μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Ἄρτι μόλις ἐκομισάμεθα τὰ ἀπὸ κδ΄. Δεκεμβρίου τοῦ λήξαντος ἔτους χρονολογούμενα Εἰρηνικὰ Γράμματα τῆς Ὑμετέρας σεβασμίας Μακαριότητος, δι' ὧν Αὕτη, ἐξαγγέλλουσα, κατὰ τὸ ἔκπαλαι παρ' ἡμῖν κρατοῦν κανονικὸν ἔθος, τὴν ἤδη τηλεγραφικῶς ἐγνωσμένην ἡμῖν ἐκλογὴν καὶ ἀνάρρησιν Αὐτῆς ἐπὶ τὸν Ἁγιώτατον Ἀποστολικὸν καὶ Ἀρχιεπισκοπικὸν τῆς Κύπρου Θρόνον, τὴν καλὴν ὁμολογεῖ τῆς πίστεως ὁμολογίαν, τὴν ὑπὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων κηρυχθεῖσαν καὶ ὑπὸ τῶν Θεοφόρων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας ἐν ὅροις σταθεροῖς καὶ ἀμετακινήτοις περιθριγκωθεῖσαν, καὶ τῆς μετὰ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κατάρχεται ἐκκλησιαστικῆς ἐπικοινωνίας.

Τούτων ἀναγνωσθέντων ἐν συνεδρίᾳ τῆς περὶ ἡμᾶς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ἐδοξάσαμεν μὲν ἐν εὐχαριστίᾳ πολλῇ τὸ ὑπερύμνητον καὶ ὑπερδεδοξασμένον Ὄνομα τοῦ Οὐρανίου τῆς Ἐκκλησίας Δομήτορος καὶ Κυβερνήτου, ὅτι ἐν τάχει ἐχαρίσατο τῇ κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους ὑπὲρ δύναμιν ὄντως δοκιμασθείσῃ καὶ ταλαιπωρηθείσῃ ἀγαπητῇ ἀδελφῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα τὸν ἄξιον Προκαθήμενον αὐτῆς, τὸν πόνον αὐτῆς κουφίσας τὸν ἐπὶ τῇ σμικρὸν μετὰ τὴν ἐκλογὴν ἀφ' ἡμῶν μεταστάσει τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου κυροῦ Λεοντίου, ὅλως ἰδιαιτέρως δ' ἐχάρημεν κατιδόντες τὴν ἐν αὐτοῖς ἐπισήμως παρεχο-

μένην διαβεβαίωσιν ὅτι ἡ Ὑμετέρα περισπούδαστος ἡμῖν Μακαριότης προφρόνως πάνυ παρέξει πᾶσαν τὴν ἀπ' Αὐτῆς συναντίληψιν καὶ συναρωγὴν εἰς ἐπίρρωσιν τῆς εἴπερ ποτὲ σήμερον ἐπιβαλλομένης τακτικῆς τῶν Ἁγιωτάτων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν συνεργασίας καὶ πρὸς ἀλλήλας ἐπικοινωνίας καὶ ἐπαφῆς, πρὸς περιφρούρησιν τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀντιμετώπισιν ἅμα τῶν ἐκ τῶν συγχρόνων συνθηκῶν καὶ περιστάσεων προκυπτόντων νέων ἑκάστοτε σοβαρῶν προβλημάτων.

Ἄσμενοι τοίνυν ἀνταποδιδόντες τῇ Ὑμετέρᾳ σεβασμίᾳ Μακαριότητι τὸν τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀγάπης ἀσπασμόν, καὶ ὁλοθύμως συγχαίροντες Αὐτῇ ἐπὶ τῇ προκρίσει καὶ ἐκλογῇ καὶ ἀναρρήσει Αὐτῆς ἐπὶ τὸν Ἀποστολικὸν τῆς Κύπρου Θρόνον, εὐχόμεθα Αὐτῇ ἀπὸ μέσης καρδίας ὑγιαίνειν κατ' ἄμφω καὶ πλουτεῖν ἐν ἔργοις θεοφιλέσι καὶ τοῦ ἐν Χριστῷ καταρτισμοῦ τοῦ προσφιλοῦς ἡμῖν ὀρθοδόξου τῆς Νήσου πληρώματος συντελεστικοῖς καὶ διατελοῦμεν μετ' ἀγάπης ἀδελφικῆς.

,αϠμζʹ. Φεβρουαρίου ιζʹ.

Τῆς Ὑμετέρας σεβασμίας Μακαριότητος
ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ***Μάξιμος.***

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

Ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἐτῶν τῆς πρεσβυτικῆς ἡλικίας καὶ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ὑπὲρ τῆς Ἁγιωτάτης ἐν Ρουμανίᾳ Ἐκκλησίας φροντίδων κύπτων, ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον τῇ 27ῃ Φεβρουαρίου ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Ρουμανίας Νικόδημος.

Τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ πολιοῦ Πρωθιεράρχου ἀνήγγειλε τῇ Ἐκκλησίᾳ τηλεγραφικῶς ὁ σεβ. Μητρ. Μολδαβίας κ. Ἰουστινιανός, Τοποτηρητὴς τοῦ χηρεύοντος Πατριαρχικοῦ θρόνου Ρουμανίας.

Ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 4ης Μαρτίου ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀναγγείλασα τὴν θλιβερὰν εἴδησιν ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἐκλιπόντος Πρωθιεράρχου, ἐξῆρε τὰ ἰδιαίτερα αὐτοῦ προσόντα καὶ τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἁγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρουμανίας καὶ ηὐχήθη μετὰ τῶν σεβ. Συνοδικῶν Ἀρχιερέων ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς μακαρίας αὐτοῦ ψυχῆς ἐν σκηναῖς δικαίων.

Τὰ συλλυπητήρια τῆς Μητρὸς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ Αὐτῆς ἡ Α. Θ. Παναγιότης διεβίβασε τῇ Ἁγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρουμανίας τηλεγραφικῶς, ἀναθεῖσα ἅμα τῷ αἰδεσιμ. Πρωθιερεῖ κ. Κωνσταντίνῳ Μωραϊτάκῃ, Ἀποκρισιαρίῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου παρὰ τῇ Ἁγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρουμανίας, ἵνα παραστῇ καὶ ἐκπροσωπήσῃ Αὐτὴν καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον κατὰ τὴν κηδείαν.

Ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία ἐψάλη τῇ 4ῃ Μαρτίου καὶ ὥρα 11ῃ π. μ. ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Ναῷ συμμετασχούσης ἁπάσης τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας. Παρέστησαν τὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως, τὸ διπλωματικὸν σῶμα, οἱ κοσμήτορες καὶ οἱ Καθηγηταὶ τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι. Ἐκτὸς τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου παρέστησαν καὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Ρωσσικῆς καὶ Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας.

Πλῆθος λαοῦ συνέρρευσε διὰ νὰ ἀποτίσῃ ὕστατον φόρον τιμῆς πρὸς τὸν ἐκλιπόντα Πρωθιεράρχην.

Ἐπικηδείους ἐξεφώνησαν ὁ σεβ. Τοποτηρητὴς Μητρ. Ἰουστινιανὸς καὶ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Θρησκευμάτων τῆς Ρουμανίας.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἱ. ἀκολουθίας τὸ σκῆνος τοῦ μεταστάντος βασταζόμενον ὑπὸ τῶν πρωθιερέων τῆς πρωτευούσης περιεφέρθη πέριξ τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ συνακολουθούντων ὅλων τῶν ἐπισήμων καὶ ἐτάφη εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ ἐσωνάρθηκος παρὰ τὸν τάφον τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Μύρωνος.

Ὁ ἀοίδιμος Πατριάρχης Νικόδημος Μουντεάνου, ἐγεννήθη τῷ 1865 ἐν τῇ κωμοπόλει Pipirig τῆς Μολδαβίας. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐξέμαθεν ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ, εἶτα δὲ εἰσήχθη εἰς τὸ Σεμινάριον τοῦ Ἰασίου, ἐξ οὗ ἀποφοιτήσας ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Μητρ. Μολδαβίας Ἰωσὴφ Νανιέσκου εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Κιέβου πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ. Ἐπιστρέψας ἐχειροτονήθη εἰς πρεσβύτερον, διετέλεσε δὲ πρωτοσύγκελλος τῆς Μητροπόλεως Μολδαβίας, τῆς Ἐπισκοπῆς κάτω Δουνάβεως καὶ διευθυντὴς τοῦ Σεμιναρίου Γαλατσίου. Τῷ 1912 ἐξελέγη Ἐπίσκοπος Χουσίου, ποιμάνας τὴν Ἐπισκοπὴν ταύτην ἐπὶ ἑνδεκαετίαν. Τῷ 1918 διωρίσθη Τοποτηρητὴς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κισνοβίου. Κεκμηκὼς ἀπὸ τὰ βάρη τῆς Ἀρχιερατείας τῷ 1923 ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἱστορικὴν Μονὴν Νεάμτσου, διορισθεὶς ἡγούμενος αὐτῆς καὶ ἐπιδοθεὶς εἰς Θεολογικὰς μελέτας. Τῷ 1935 ἀνακληθεὶς εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν ἐξελέγη Μητροπολίτης Μολδαβίας, τῇ δὲ 30ῇ Ἰουνίου 1939 Ἀρχιεπίσκοπος Βουκουρεστίου, Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας καὶ Πατριάρχης Ρουμανίας.

Ὁ Θάνατος τοῦ Πατριάρχου Νικοδήμου ἀπεστέρησε τὴν Ἁγιωτάτην ἐν Ρουμανίᾳ Ἐκκλησίαν τοῦ ἀξίου καὶ πεφωτισμένου οἰακοστρόφου, ὅστις ἐπὶ ἐννέα ἔτη ἐκυβέρνησεν αὐτὴν μὲ σύνεσιν καὶ στοργήν. Ὁ μεταστὰς Πρωθιεράρχης σοφὸς καὶ ἐνάρετος, πιστὸς φύλαξ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἀποστολήν, ὑπῆρξε μία ἐξέχουσα φυσιογνωμία ἐν τῷ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησιαστικῷ κόσμῳ. Ἦτο ὅλως ἰδιαίτερος ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ τιμὴ αὐτοῦ πρὸς τὸ πάνσεπτον κέντρον, τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Ἡ διακονία αὐτοῦ ὑπῆρξε πολυμερὴς καὶ γόνιμος. Φιλοπονώτατος καὶ πολυγραφώτατος συνέγραψεν ἢ μετέφρασεν ἐκ τοῦ Ρωσικοῦ ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν συγγράμματα, τὰ μέγιστα συμβαλὼν εἰς τὴν πρόοδον τῶν Θεολογικῶν ἐν Ρουμανίᾳ Γραμμάτων.

Ὁ θάνατος τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Νικοδήμου ἀποτελεῖ πραγματικὴν ἀπώλειαν διὰ τὴν Ἁγιωτάτην Ρουμανικὴν Ἐκκλησίαν.

Τοῦ ἀοιδίμου Ἀρχιεπισκόπου Βουκουρεστίου, Μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας καὶ Πατριάρχου Ρουμανίας Νικοδήμου εἴη αἰωνία ἡ μνήμη.

Κατωτέρω καταχωρίζονται τὰ ἀνταλλαγέντα ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Νικοδήμου τηλεγραφήματα:

Παναγιώτατον Πατριάρχην Μάξιμον,

Σταμπούλ.

Βουκουρέστιον, 29/2/1948.

Μετὰ βαθυτάτης θλίψεως ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ὀρθοδόξου Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας ἀγγέλλει Ὑμῖν ὅτι ὁ Πατριάρχης Νικόδημος ἐκλήθη παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς κόλπους Αὐτοῦ. Ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία ὑπὲρ ἀναπαύσεως αὐτοῦ ψαλήσεται ἐν Βουκουρεστίῳ τῇ Πέμπτῃ 4 Μαρτίου.

Μητροπολίτης Ἰουστινιανός,
Τοποτηρητής.

Μητροπολίτην Ἰουστινιανόν, Τοποτηρητήν,

Βουκουρέστιον.

Βαθύτατα θλιβέντες τελευτῇ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Νικοδήμου, ἐδεήθημεν Κυρίου ἀναπαῦσαι μακαρίαν αὐτοῦ ψυχὴν ἐν σκηναῖς δικαίων. Ἐκφράζοντες ἐγκάρδια ἡμῶν συλλυπητήρια ἀδελφῇ Ἐκκλησίᾳ Ρουμανίας εὐχόμεθα ταχεῖαν παραμυθίαν ἀναδείξει ἀξίου διαδόχου.

1/3/1948.

Πατριάρχης Μάξιμος.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Η Α. Θ. ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΣ

Τῇ 27η Μαρτίου ἡ Α. Θ. Παναγιότης, συγκαλέσασα εἰς Μείζονα Σύνοδον τοὺς καθευρεθέντας ἐνταῦθα σεβ Μητροπολίτας Χαλκηδόνος κ. Θωμᾶν, Δέρκων κ. Ἰωακείμ, Προύσης κ. Πολύκαρπον, Πριγκηποννήσων κ. Δωρόθεον, Ἡλιουπόλεως κ. Γεννάδιον, Ἴμβρου καὶ Τενέδου κ. Ἰάκωβον, Θεοδωρουπόλεως κ. Λεόντιον, Εἰρηνουπόλεως κ. Κωνσταντῖνον, Αἴνου κ. Γερμανόν, Προικοννήσου κ. Φιλόθεον, Κυδωνιῶν κ. Ἀγαθάγγελον, Γάνου καὶ Χώρας κ. Παγκράτιον, Χαλδίας κ. Κύριλλον, Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομον καὶ Λαοδικείας κ. Μάξιμον, ἀνεκοινώσατο αὐτοῖς ὅτι, λόγῳ τῆς κατατρυχούσης Αὐτὴν ἀπὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους ἀσθενείας καὶ ἐκ λόγων βαθείας συναισθήσεως ὧν ἔχει ἔναντι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ὑψηλῶν εὐθυνῶν, ἐνδέχεται ἵνα ἀναγκασθῇ ὅπως ἀποθῇ τὰς πρὸ διετίας ἀνατεθείσας Αὐτῇ εὐθύνας τῆς διακυβερνήσεως τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Μείζων Σύνοδος, μετὰ πολλῆς λύπης λαβοῦσα γνῶσιν τῆς ὡς ἄνω ἀνακοινώσεως τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῆς ἵνα ἡ Ἐκκλησία μὴ στερηθῇ τῆς πείρας, τῶν γνώσεων καὶ τῶν λοιπῶν πολυτίμων προσόντων τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ἐὰν ἤθελέ ποτε πραγματοποιηθῇ ἡ ἀπὸ τοῦ Θρόνου παραίτησις Αὐτῆς, ἀπεφάσισεν ἵνα Αὕτη, συμφώνως πρὸς τὰ καὶ ἄλλοτε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γενόμενα, εὐθὺς ὡς ἤθελε παραιτηθῇ καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς διακοπῆς, ἔχῃ τὴν προεδρίαν τῆς ἱστορικῆς Μητροπόλεως Ἐφέσου, μετὰ ψήφου καὶ μεθ' ὅλων τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ κανονικῶν δικαιωμάτων τῆς προεδρίας ταύτης.

Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐδέχθη ὡς ἐντολὴν τῆς Ἐκκλησίας.

ΜΗΝΟΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

Ἡ πρώτη τοῦ Ἔτους ἐν τοῖς Πατριαρχείοις.

Ἐπὶ τῇ 1η τοῦ Ἔτους ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ κατὰ τὸν ἑσπερινὸν καὶ τὴν θείαν Λειτουργίαν, συγχοραστατοῦντας ἔχουσα ἀφ' ἑσπέρας μὲν τοὺς Σεβ. Συνοδικούς τε καὶ Ἐν-

δημοῦντας Ἀρχιερεῖς, αὐθημερὸν δὲ τοὺς Σεβ. Συνοδικοὺς Θεοδωρουπόλεως, Προικοννήσου, Κυδωνιῶν καὶ Χαλδίας.

Τὴν θείαν Λειτουργίαν ἐτέλεσε, κατὰ τὴν τάξιν, ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μελίτων μετὰ τοῦ Τριτεύοντος τῶν Πατριαρχικῶν Διακόνων κ. Αἰμιλιανοῦ.

Τὴν παραμονήν, μετὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἑσπερινοῦ, προσῆλθε καὶ ὑπέβαλε τῇ Α. Θ. Παναγιότητι τὰ σέβη καὶ τὰς ἑορτίους εὐχὰς αὐτῆς ἡ Πατριαρχικὴ Αὐλή, προσφωνοῦντος τοῦ Πανοσιολ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου κ. Μελίτωνος.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀπαντῶσα ηὐχαρίστησε καὶ ἐπεδαψίλευσε τὰς εὐλογίας Αὐτῆς πᾶσι τοῖς κληρικοῖς καὶ λαϊκοῖς ὑπαλλήλοις τῆς Αὐλῆς.

Αὐθημερόν, μετὰ τὴν θείαν Λειτουργίαν, ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐδέχθη ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Γραφείῳ τοὺς Σεβ. Συνοδικούς, ἀπὸ μέρους τῶν ὁποίων προσεφώνησεν Αὐτῇ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θεοδωρουπόλεως κ. Λεόντιος ὡς ἀκολούθως:

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Κατὰ τὴν ἱερὰν καὶ εὔσημον ταύτην ἡμέραν, καθ' ἣν χαίροντες καὶ ἀγαλλόμενοι σεμνοπρεπῶς καὶ γηθοσύνως ἑορτάζομεν καὶ πανηγυρίζομεν τὴν ἐπέτειον ἑορτὴν καὶ μνήμην τοῦ Μεγάλου Πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν Ἁγίου Βασιλείου, καθ' ἣν ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς νέον σωτήριον ἐνιαυτόν, ἐμφανιζόμενος πρὸ τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ἱεραρχίας καὶ τῆς ὁμογενείας ἁπάσης, προσέρχομαι νὰ ὑποβάλω Αὐτῇ ταπεινῶς τὰ ἔνθερμα συγχαρητήριά μου ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τοῦ νέου ἐνιαυτοῦ ἐπευχόμενος Αὐτῇ ὁλοψύχως ὅπως Κύριος ὁ Θεὸς καταξιοῖ εἰς Αὐτὴν τὸν ἀνατέλλονται νέον ἐνιαυτὸν αἴσιον, ἀσινῆ, εὐτυχῆ καὶ χαρμόσυνον, ἔμπλεω ὑγείας εὐσταθοῦς, μακρότητος ἡμερῶν, πάσης χαρᾶς καὶ πάσης ἀγαθωσύνης, λαμπρύνουσαν καὶ κλεΐζουσαν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ ἔτη πάμπολλα καὶ πανένδοξα.

Ἐάν, Παναγιώτατε Δέσποτα, ἡ παροῦσα ἡμέρα τῆς 1ης τοῦ ἔτους θεωρεῖται σταθμὸς τοῦ βίου ἑκάστου ἐξ ἡμῶν, θεωρῶ δίκαιον καὶ ὅσιον ἐν τῷ μεταιχμίῳ τοῦ παρελθόντος ἔτους εὑρισκόμενοι καὶ ἐν τῇ ἐνάρξει τοῦ αὐγάσαντος νέου ἐνιαυτοῦ ἱστάμενοι νὰ ἀναμνησθῶμεν τῶν χρυσῶν ἐπῶν τοῦ φιλοσόφου Πυθαγόρου, ἀποφθεγξαμένου «μὴ δ' ὕπνον μαλακοῖσι ἐπ' ὄμμασι προσδέξασθαι πρὶν τῶν ἡμερινῶν ἔργων τρὶς ἕκαστον ἐπελθεῖν, πῇ παρέβην, τί δ' ἔρρεξα, τί δέ μοι εἰς δέον οὐκ ἐτελέσθη»· ὅθεν ἀναμιμνησκόμενοι τῶν ρημάτων τούτων ὀφείλομεν, ἀναθεωροῦντες τὸ παρελθὸν ἐφ' οἷς ἐσφάλομεν, ἀναμετρῶντες δὲ καὶ σταθμίζοντες τὸ παρόν, καὶ εἰς τὸ μέλλον ἐταστικὰ ρίπτοντες βλέμματα, νὰ προσατενίσωμεν μετὰ χαρᾶς καὶ μετ' ἐλπίδων πολλῶν ἐπὶ τὸν ἐπιτέλλοντα νέον ἐνιαυτόν, ὅστις ἔστω πᾶσιν ἡμῖν ἄλυπος καὶ ἄνοσος, εὐτυχής, χαρᾶς πνευματικῆς, εὐτυχίας καὶ εἰρήνης πρόξενος.

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Ἀπὸ Χαλκηδόνος, τῆς περιβλέπτου καὶ Θεοσώστου ταύτης Ἐπαρχίας, ἣν τοσοῦτον πατρικῶς καὶ στοργικῶς, συνετῶς καὶ σωφρόνως ἐποί-

μανας, ἐν ᾗ τοσοῦτον ἠγαπήθης καὶ ἐξετιμήθη δεόντως τὸ ποιμαντορικὸν ἔργον Σου διὰ τὰ φιλάνθρωπα, εὐγενῆ καὶ πλήρη ἀλτρουϊσμοῦ αἰσθήματά Σου, διὰ τοὺς αὐτοὺς καὶ μείζονας λόγους ἐκτιμήσεως, σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης, χηρεύσαντος τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου, ἐκλήθης ὁμοφώνῳ γνώμῃ ἁπάσης τῆς Ἱεραρχίας ἐπὶ τὸν Μέγαν Ἁγιώτατον καὶ Ἀποστολικὸν Θρόνον, τὸν Θρόνον τῶν Φωτίων καὶ Χρυσοστόμων, ὅπου δὲν διέψευσας τὰς προσδοκίας πάντων ἡμῶν, ἀναδειχθεὶς εἷς τῶν καλλιτέρων Πατριαρχῶν τοῦ Θρόνου καὶ ἐφάμιλλος πολλῶν προκατόχων Σου, ἐφελκύσας τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐκτίμησιν οὐ μόνον τῆς καθεστηκυίας ἀρχῆς διὰ τὴν πειθαρχικὴν καὶ σώφρονα πολιτείαν Σου, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς ἀναδειξάσης Σε Ἱεραρχίας καὶ τοῦ χριστεπωνύμου λαοῦ τὴν ἀγάπην. Κράτει, ὅθεν, Παναγιώτατε, στερρῶς τοὺς οἴακας τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὁλκάδος ταύτης τῆς πολλαχῶς χειμαζομένης καὶ σωφρόνως διοικῶν, λαμπρύνων καὶ κλεΐζων αὐτὴν διὰ τῶν ἐξόχων προτερημάτων Σου ἔντεινε, κατευοδοῦ καὶ ἀνδρίζου ἐν αὐτῇ, καθοδηγῶν ταύτην εἰς εὔδιον λιμένα σωτηρίας, εἰς δόξαν Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας Αὐτοῦ, τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος καὶ τοῦ εὐγενοῦς καὶ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους. Ἀμήν.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης εὐχαριστοῦσα καὶ εὐχομένη ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς:

Ἅγιοι ἀδελφοὶ καὶ τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Εὐχαριστοῦμεν ἀπὸ μέσης καρδίας ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς ῥήμασι δι᾿ ὧν ἡ ὑμετέρα ἀγαπητὴ Ἱερότης προσηγόρευσεν ἡμῖν ἐπὶ τῇ ἐπιτολῇ τοῦ νέου ἔτους ἀπὸ μέρους τῆς σεβασμίας Ἱεραρχίας καὶ τῆς εὐσεβοῦς ὁμογενείας καὶ μετὰ συγκινήσεως ἀποδεχόμεθα τὰς πρὸς Κύριον εὐχὰς πάντων ὑμῶν ὑπὲρ τῆς ἱκανώσεως ἡμῶν πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ θείου θελήματος ἐν τῇ ζωῇ καὶ τῷ ἔργῳ τῆς Ἐκκλησίας.

Πρὸ τοῦ νέου ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητος Κυρίου ἱστάμενοι, ἑδραιωμένοι ἐν τῇ πίστει ἀφορῶμεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν αὐτῆς Ἰησοῦν καὶ παρ᾿ Αὐτοῦ ἀπεκδεχόμεθα τὸν δόλιχον τοῦ ἐνιαυτοῦ σωτήριον τῇ Ἁγίᾳ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ κόσμῳ παντί.

Τὰ ἀνήκουστα δεινά, δι᾿ ὧν διῆλθεν ἡ ἀνθρωπότης ἐν τοῖς ἐσχάτοις τούτοις καιροῖς, βαρυτάτην κληρονομίαν συνεπειῶν κατέλιπον ἐπὶ πάσης πλευρᾶς τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων· ὡς δὲ ἦν ἑπόμενον, ἡ γενικὴ αὕτη τοῦ κόσμου ταλαιπωρία εἶχε τὴν ἐπήρειαν αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, πολλὰς καὶ ποικίλας ἀγαγοῦσα εἰς μέσον δυσχερείας καὶ προβλήματα, πολλὴν ἐπιδεόμενα τὴν προσοχὴν καὶ ἀνύστακτον τὴν φροντίδα. Πεποίθαμεν, ὅμως, ὅτι οἱ ἀπὸ τῶν καιρῶν πειρασμοὶ καὶ τὰ παθήματα πρὸς ὥραν εἰσὶ καὶ ὅτι, παρὰ τὰ ἐμπίπτοντα ἀντίξοα, ἡ ἔκβασις τῶν τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας πραγμάτων ἔσεται αἰσία καὶ σύμφωνος πρὸς τὸν θεῖον αὐτῆς χαρακτῆρα καὶ προορισμόν. Διότι οἴδαμεν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν ἦν, ἔστι καὶ ἔσται.

Ἐν τῇ γλυκείᾳ ταύτῃ πίστει κρατυνόμενοι οὐκέτι μνημονεύομεν

τῶν θλίψεων, μᾶλλον δὲ καὶ συνυπουργοὺς λογιζόμεθα αὐτὰς εἰς τελείωσιν τοῦ θελήματος τοῦ Κυρίου ἐν τῷ Σώματι Αὐτοῦ, ὅ ἐστιν ἡ Ἐκκλησία.

Ἔμπλεοι τοιούτων σκέψεων, περιεζωσμένοι δὲ τῇ Χάριτι τοῦ Κυρίου, καταρχόμεθα τοῦ νέου σωτηρίου ἔτους ἐπὶ χρησταῖς ταῖς ἐλπίσιν, ὅτι καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπὶ τῆς ὁλοθύμου ἀγάπης τῆς ἐν Χριστῷ Ἱερᾶς Ἀδελφότητος στηριζόμενοι συνεχίσωμεν Θεῷ δουλεύοντες ἐν τῇ περιποιήσει τῶν τιμιωτάτων συμφερόντων τῆς Ἁγίας ταύτης Ἀποστολικῆς καὶ Οἰκουμενικῆς Καθέδρας καὶ τῆς καθόλου Ἁγίας ἡμῶν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ τῇ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προαγωγῇ τῆς ἁγίας ὑποθέσεως τῆς ἐξαπλώσεως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, ἐν ᾗ μόνῃ κεῖται ἡ λύσις τῆς ἀπορίας, ἥτις συνέχει τὴν ὑπ' οὐρανὸν σύμπασαν.

Κατὰ τὴν εὔσημον ταύτην στιγμὴν ὑψοῦμεν τὴν πατρικὴν ἡμῶν καρδίαν εἰς δέησιν πρὸς τὸν Ἀγαθὸν Θεὸν καὶ εὐχόμεθα, ὅπως εὐλογήσῃ τὸν στέφανον τοῦ νέου ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητος Αὐτοῦ καὶ παράσχῃ αὐτὸν τῇ Ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ Γένει, τῇ προσφιλῇ ἡμῶν Χώρᾳ καὶ συμπάσῃ τῇ ἀνθρωπότητι αἴσιον, εἰρηνικὸν καὶ θείᾳ εὐλογίᾳ κατηγλαϊσμένον.

«Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπερεκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν, κατὰ τὴν δύναμιν τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἡμῖν, Αὐτῷ ἡ δόξα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων». Ἀμήν. (Ἐφεσ. Γ'. 20—21).

Τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἐπεσκέφθησαν καὶ ὑπέβαλον τὰ σέβη αὐτῶν ὁ Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ Μιχαὴλ Μελᾶς, οἱ ὀφφικιάλοι καὶ οἱ τὰ πρῶτα φέροντες τῆς ὁμογενείας.

Ἡ ἑορτὴ τῶν Θεοφανείων.

Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων (6ῃ τοῦ μηνὸς) ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐχοροστάτησεν ἡ Α. Θ. Παναγιότης τελέσασα ἅμα καὶ τὸν Μ. Ἁγιασμόν, συγχοροστατοῦντας ἔχουσα τοὺς Σεβ. Μητροπολίτας, Θεοδωρουπόλεως, Προικοννήσου, Κυδωνιῶν, Γάνου καὶ Χώρας καὶ Χαλδίας

Τὴν θείαν Λειτουργίαν, κατὰ τὴν τάξιν, ἐτέλεσεν ὁ πανοσιολ. Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, Ἀρχιμ. κ. Ἰάκωβος, μετὰ τοῦ Ὑπογραμματέως πανοσ. Διακόνου κ Ἰακώβου.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης εἰς Χάλκην.

Τῇ 18ῃ τοῦ μηνὸς ἡ Α. Θ. Παναγιότης, συνοδευομένη ὑπὸ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Ρόδου καὶ Λαοδικείας καὶ τῆς ἀκολουθίας Αὐτῆς, ἀνεχώρησεν εἰς Χάλκην πρὸς ἐφησύχασιν ἐν τοῖς Πατριαρχικοῖς Διαμερίσμασι τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγίας Τριάδος.

Ὀνομαστήρια τῆς Α. Θ. Παναγιότητος.

Τῇ 21ῃ τοῦ μηνός, ἑορτῇ τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, ἐπὶ τοῖς Ὀνομαστηρίοις τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ἐφησυχαζούσης ἐν τῇ ἐν Χάλκῃ Ἱ. Μονῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐτελέσθη ἡ θεία Λειτουργία μετ' ἀρτοκλασίας χοροστατοῦντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ρόδου κ. Τιμοθέου.

Κατὰ σεπτὴν ἐπιθυμίαν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος μὴ γενομένου ἐπισήμου ἑορτασμοῦ, τὰς συγχαρητηρίους προσρήσεις καὶ εὐχὰς τῆς μὲν σεβασμίας Ἱε-

ραρχίας ὑπέβαλε τῇ Α Θ. Παναγιότητι ὁ πρῶτος τῇ τάξει Σεβ. Μητροπολίτης Χαλκηδόνος κ. Θωμᾶς, ἐπισκεφθεὶς Αὐτὴν αὐθημερὸν εἰς Χάλκην, τῆς δὲ Πατριαρχικῆς Αὐλῆς, τοῦ ἱ. Κλήρου καὶ τῶν προσελθόντων ἐδέχθη ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Γραφείῳ ὁ Πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μελίτων.

Πάνσεπτος Πατριαρχικὸς Ναός.

Κατὰ πάσας τὰς λειτουργίας τῶν Κυριακῶν καὶ ἑορτῶν τοῦ μηνός, ὡς καὶ κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανείων, ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, κατὰ τὴν τάξιν, ἐχοροστάτησεν ὁ Πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος.

Ἑορτὴ τριῶν Ἱεραρχῶν.

Τῇ 30ῇ τοῦ μηνὸς ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, σεπτῇ ἐντολῇ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, τὴν θείαν Λειτουργίαν καὶ τὸ καθιερωμένον Μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν Εὐεργετῶν, Διδασκάλων καὶ μαθητῶν τῆς Μ. Γ. Σχολῆς, ἐτέλεσεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἴμβρου καὶ Τενέδου κ. Ἰάκωβος. Τὸν θεῖον Λόγον ἐκήρυξεν ὁ Πανοσιολ. Τριτεύων κ. Αἰμιλιανός.

Πατριαρχικαὶ Εὐχαί.

Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Θεοφανείων (6ῃ τοῦ μηνὸς) τὰς εὐχὰς τῆς Α. Θ. Παναγιότητος πρὸς τὸν Τοποτηρητὴν τοῦ ἐνταῦθα Ἀρμενικοῦ Πατριαρχείου διεβίβασεν ὁ Πανοσιολ Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Μελέτιος, ἐπισκεφθεὶς αὐτὸν ἐν συνοδείᾳ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Τουρκικοῦ Γραφείου κ. Εὐθ. Μαυρίδου.

Ὀνομαστήρια.

Τοῖς κατὰ τὸν μῆνα Ἰανουάριον ἑορτάσασι Σεβ. Μητροπολίταις Χαλδίας κ. Κυρίλλῳ (18ῃ τοῦ μηνὸς), Λαοδικείας κ. Μαξίμῳ (21ῃ τοῦ μηνὸς), Κυδωνιῶν κ. Ἀγαθαγγέλῳ (23ῃ τοῦ μηνὸς) καὶ Προικοννήσου κ. Φιλοθέῳ (29 τοῦ μηνός), ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἐπισκεφθείς, διεβίβασε τὰς Πατριαρχικὰς Εὐχὰς ὁ Πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μελίτων.

Τῷ ὁμοίως ἑορτάσαντι Σεβ. Μητροπολίτῃ Σάρδεων κ. Μαξίμῳ, (21ῃ τοῦ μηνός), ἀπουσιάζοντι ἐπὶ ἀποστολῇ εἰς Κύπρον, ἡ Α. Θ. Παναγιότης συνεχάρη τηλεγραφικῶς.

Κίνησις Ἀρχιερέων.

— Τῇ 10ῃ τοῦ μηνὸς ἐπανέκαμψεν ἐκ τῆς Ἐπαρχίας αὐτοῦ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἴμβρου καὶ Τενέδου κ. Ἰάκωβος. Τὴν Α. Σεβασμιότητα ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὑπεδέχθη ὁ πανοσ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Μελέτιος.

— Τῇ 16ῃ τοῦ μηνὸς ἀφίχθη ἀεροπορικῶς ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ρόδου κ. Τιμόθεος ἵνα καὶ αὐτοπροσώπως ὑποβάλῃ τῇ Α. Θ. Πανιότητι καὶ τῇ Μητρὶ Ἐκκλησίᾳ εὐχαριστίαν ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ αὐτοῦ ὡς Μητροπολίτου Ρόδου.

Ἡ Α. Σεβασμιότης παρέμεινεν ἐνταῦθα ἐπὶ δωδεκαήμερον, φιλοξενηθεῖσα ἐν τοῖς Πατριαρχείοις. Ἀνεχώρησε τῇ 28ῃ τοῦ μηνὸς ἀεροπορικῶς ἐπανακάμπτουσα εἰς τὴν Ἐπαρχίαν αὐτοῦ.

Κατά τε τὴν ἄφιξιν καὶ ἀναχώρησιν τὴν Α Σεβασμιότητα ἐχαιρέτησεν ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὁ πανοσ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Μελέτιος.

Ἐπισκέψεις.

Κατὰ τὸν παρόντα μῆνα τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἐπεσκέφθησαν :

Ὁ Ἐξοχώτατος Πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀγκύρᾳ κ. Περικλῆς Σκέφερης καὶ ὁ ἐνταῦθα Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος Εὐγενέστατος κ. Μιχαὴλ Μελᾶς.

ΜΗΝΟΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

Η Α. Θ. Παναγιότης εἰς Φανάριον.

Τῇ 18ῃ τοῦ μηνὸς ἡ Α. Θ. Παναγιότης, συνοδευομένη ὑπὸ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Νεοκαισαρείας καὶ Λαοδικείας καὶ τῆς ἀκολουθίας Αὐτῆς, κατῆλθεν εἰς Φανάριον.

Πάνσεπτος Πατριαρχικὸς Ναός.

Καθ' ἁπάσας τὰς Λειτουργίας τῶν Κυριακῶν καὶ τῶν Ἑορτῶν τοῦ μηνὸς τούτου ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐχοροστάτησε, κατὰ τὴν τάξιν, ὁ πανοσ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μελίτων.

Ἱερὰ Μονὴ Ἁγίας Τριάδος Χάλκης.

Ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Φωτίου Πατριάρχου Κων/πόλεως τοῦ Ὁμολογητοῦ, Ἱδρυτοῦ τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἔνθα ἡ Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολή, ἐτελέσθη ἐν τῷ Ναϊδίῳ τῆς Μονῆς πανηγυρικὴ λειτουργία, προεξάρχοντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Λαοδικείας κ. Μαξίμου.

Ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος παρέστη ὁ πανοσ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Μελέτιος.

Τρισάγιον ὑπὲρ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Φωτίου.

Ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ ἱ. Φωτίου, Πατριάρχου Κων/πόλεως τοῦ Ὁμολογητοῦ, σεπτῇ Πατριαρχικῇ ἐντολῇ, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Περγάμου κ. Ἀδαμάντιος, μεταβὰς εἰς τὸ ἐν Βαλουκλῇ Νεκροταφεῖον, ἀνέγνω τρισάγιον ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Φωτίου τοῦ Β'.

Ἐπίσκεψις Ἐπισκόπου Γιβραλτάρ.

Τῇ 6ῃ τοῦ μηνὸς ἀφίχθη ἐνταῦθα πρὸς ποιμαντορικὴν ἐπίσκεψιν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ὁ νέος Ἀγγλικανὸς Ἐπίσκοπος Γιβραλτὰρ κ. Douglas Horsley. Ἡ Α. Θεοφιλία τῇ 9ῃ τοῦ μηνὸς ἀνελθοῦσα εἰς Χάλκην ἐν συνοδείᾳ τοῦ Πρωθιερέως τῆς ἐνταῦθα Ἀγγλικανικῆς Παροικίας αἰδεσ. κ. W. Piper ἐπεσκέφθη τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐπιδοῦσα Αὐτῇ καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας.

Κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην, καθ' ἣν παρῆσαν οἱ Σεβ. Μητροπολῖται Πριγκηποννήσων κ. Δωρόθεος, Ἴμβρου καὶ Τενέδου κ. Ἰάκωβος, Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομος καὶ ὁ πανοσ Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μελίτων, ἐγένοντο ἑκατέρωθεν θερμαὶ ἐκδηλώσεις ὑπὲρ τῆς συνδεούσης τὰς δύο Ἐκκλησίας ἐγκαρδίου φιλίας καὶ ἐξεφράσθη ἡ εὐχὴ ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς αὐτῆς μέχρι τῆς ποθητῆς ἑνώσεως.

Μετὰ τὴν Πατριαρχικὴν ἀκρόασιν ἡ Α. Θεοφιλία ὡδηγήθη εἰς τὴν αἴθουσαν τελετῶν τῆς Σχολῆς, ἔνθα, παρισταμένων τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν μαθητῶν, προσεφώνησεν αὐτὴν ὁ Σχολάρχης Σεβ. Μητροπολίτης Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομος, ἐκφράσας τὴν χαρὰν τῆς Σχολῆς ὑποδεχομένης διακεκριμένον Ἱεράρχην τῆς φίλης Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπαντῶν ὁ Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Γιβραλτὰρ ηὐχαρίστησε θερμῶς διὰ τὴν γενομένην αὐτῷ ὑποδοχὴν καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς διδάσκοντας καὶ διδασκομένους ἐν τῇ Σχολῇ.

Τὴν μεσημβρίαν παρεκάθησεν εἰς τὴν κοινοβιακὴν τράπεζαν τῆς Σχολῆς.

Κατά τε τὴν ἄφιξιν καὶ ἀναχώρησιν ἐγένετο τῇ Α. Θεοφιλίᾳ τιμητικωτάτη ὑποδοχὴ καὶ προπομπή.

Τῇ 12ῃ τοῦ μηνὸς ἡ Α. Θεοφιλία, συνοδευομένη καὶ αὖθις ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα Ἀγγλικανοῦ Πρωθιερέως, επε

σκέφθη τὰ Πατριαρχεῖα καὶ ἐγένετο δεκτὴ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Ἀρχιερέων ὑπὸ τῆς σεβασμίας Ἱεραρχίας μετὰ θερμῶν ἐκδηλώσεων τιμῆς. Καὶ ἡ ἐπίσκεψις αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν ὅπως ἐξαρθῶσιν οἱ συνδέοντες τὰς δύο Ἐκκλησίας δεσμοὶ καὶ τονισθῇ ἡ ἀνάγκη τῆς πληρεστέρας προσεγγίσεως αὐτῶν.

Τὴν μεσημβρίαν ἡ Α. Θεοφιλία παρεκάθησεν εἰς κοινὴν μετὰ τῶν ἁγίων Ἀρχιερέων τράπεζαν.

Ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἀντεπεσκέφθη τὴν Α. Θεοφιλίαν ἐν τῷ Πρεσβυτερείῳ τοῦ ἐν Πέραν Ἀγγλικανικοῦ Ναοῦ ὁ Πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μελίτων, ἐπιδοὺς αὐτῇ σεπτὸν ἀπαντητικὸν Πατριαρχικὸν Γράμμα πρὸς τὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπον Καντουαρίας.

Ἐπισκέψεις.

Κατὰ τὸν παρόντα μῆνα ἐπεσκέφθησαν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον:

— Ὁ παρεπιδημῶν ἐν τῇ Πόλει καθηγητὴς καὶ λογοτέχνης κ. Ι. Παναγιωτόπουλος μετὰ τῆς κυρίας του.

— Οἱ Ἕλληνες παλαισταὶ μετὰ τοῦ Προεδρείου των.

Θάνατος Ἱερέως.

Κατόπιν μακρᾶς νόσου ἀπεβίωσε τῇ 22ᾳ τοῦ μηνὸς καὶ ἐκηδεύθη τὴν ἑπομένην 23ην τοῦ μηνὸς ὁ Πανοσιολ. Ἀρχ. Δωρόθεος Λαμπρινίδης, ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἱερατεύσας εἰς Κοινότητας τῆς Ἁγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χαλκηδόνος, ἀφ' ἱκανοῦ δὲ ἐφησυχάζων. Τῆς κηδείας αὐτοῦ, γενομένης δαπάνῃ τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῷ Ι. Ναῷ τῆς Ἁγίας Τριάδος Σταυροδρομίου, προέστη ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Χαλκηδόνος κ. Θωμᾶς.

Τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἀντεπροσώπευσεν ὁ Πανοσιολ. Μ. Ἀρχιμ. κ. Καλλίνικος.

ΜΗΝΟΣ ΜΑΡΤΙΟΥ

Κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας.

Τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἀδιαθετούσης, τὴν θείαν Λειτουργίαν, σεπτῇ ἐντολῇ Αὐτῆς, ἐτέλεσεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἴμβρου καὶ Τενέδου κ. Ἰάκωβος μετὰ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Θεοδωρουπόλεως κ. Λεοντίου καὶ Λαοδικείας κ. Μαξίμου. Τὸν θεῖον Λόγον ἐκήρυξεν ὁ Πανοσιολ. ὑπογραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου κ. Ἰάκωβος.

Πάνσεπτος Πατριαρχικὸς Ναός.

Καθ' ἁπάσας τὰς Λειτουργίας τῶν λοιπῶν Κυριακῶν, τὰς Λειτουργίας τῶν Προηγιασμένων ὡς καὶ τὰς Ἀκολουθίας τῶν Χαιρετισμῶν, ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, κατὰ τὴν τάξιν, ἐχοροστάτησεν ὁ Πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μελίτων.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΜΗΝΩΝ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ - ΜΑΡΤΙΟΥ

Συνοδικαὶ συνεδρίαι.

Ἐπὶ τῇ μετὰ τὰς διακοπάς, λόγῳ τῶν ἑορτῶν τοῦ Δωδεκαημέρου, ἐπαναλήψει τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐν προσαγορεύσει ηὐχήθη τοῖς Σεβ. Ἁγίοις Συνοδικοῖς Ἀρχιερεῦσι τὰ εἰκότα, ἀπὸ μέρους δὲ αὐτῶν ἀπήντησεν εὐχαριστῶν καὶ ἀντευχόμενος ὁ Α΄ τῇ τάξει Σεβ. Μητροπολίτης Χαλκηδόνος κ. Θωμᾶς.

Ἑόρτιοι χαιρετισμοί

Ληφθέντα ἀνεγνώσθησαν συνοδικῶς συγχαρητήρια ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τηλεγραφήματα καὶ γράμματα τῶν Μακ. Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Μόσχας καὶ Βελιγραδίου, τῶν Προέδρων τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν Κύπρου, Ἑλλάδος, Βουλγαρίας καὶ Πολωνίας, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς, τῶν Ἱεραρχῶν τοῦ Θρόνου καὶ ἄλλων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν προσώπων, εἰς ἃ ἐγένοντο αἱ προσήκουσαι ἀπαντήσεις. Ἑόρτιοι χαιρετισμοὶ ἀντηλλάγησαν ὡσαύτως, διὰ γραμμάτων, μεταξὺ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν φίλων Ἐκκλησιῶν Ἀγγλικανικῆς καὶ τῶν ἐν Ἑλβετίᾳ Παλαιοκαθολικῶν.

Ἀνασυγκρότησις τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου.

Κατὰ τὴν συνοδικὴν συνεδρίαν τῆς 4ης Μαρτίου, προεδρευούσης τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, γενομένης, συμφώνως ταῖς κειμέναις διατάξεσι, ἀνασυγκροτήσεως τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ἀπεχώρησαν οἱ Σεβ. Μητροπολῖται Κυδωνιῶν, Γάνου καὶ Χώρας, Χαλδίας, Νεοκαισαρείας, Λαοδικείας καὶ Σάρδεων, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἐκλήθησαν οἱ Σεβ. Μητροπολῖται Προύσης, Ἡλιουπόλεως, Εἰρηνουπόλεως, Αἴνου καὶ Προικοννήσου.

Τῆς Α. Θ. Παναγιότητος δηλωσάσης ὅτι ἐπαφίησι τῇ Ἁγίᾳ καὶ Ἱερᾷ Συνόδῳ τὸ ὑπὸ τῶν διατάξεων παρεχόμενον Αὐτῇ δικαίωμα τῆς κλήσεως ἀριστίνδην τοῦ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ δωδεκαμελοῦς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου μέλους, καὶ γενομένης δεκτῆς τῆς προτάσεως τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἴμβρου καὶ Τενέδου ὅπως ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἕκτου μέλους γένηται διὰ κλήρου, ἐπανεξελέγη ἐκ τῶν ἓξ ἀποχωρούντων διὰ μίαν ἔτι ἐτησίαν συνοδικὴν περίοδον ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Μάξιμος.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ὑπὸ τὴν νέαν αὐτῆς σύνθεσιν συνεκλήθη εἰς πρώτην συνεδρίαν τῇ 27ῃ Μαρτίου, καθ' ἣν μεταξὺ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τῶν νεωστὶ παρακαθημένων Σεβ. Ἁγίων Συνοδικῶν Ἀρχιερέων ἀντηλλάγησαν αἱ προσήκουσαι προσφωνήσεις καὶ ἀντιφωνήσεις.

Ἐκκλησία Κρήτης. Τροποποίησις Καταστατικοῦ.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κρήτης κ. Βασίλειος διὰ γράμματος αὐτοῦ ὑπέβαλε τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν διὰ τῆς Β΄ Πράξεως τῆς ΛΘ΄ Συνόδου Κρήτης τροποποιηθέντα καὶ συμπληρωθέντα Καταστατικὸν Νόμον τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίας καὶ ἐξῃτήσατο τὴν ἔγκρισιν αὐτοῦ.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος, μετὰ μελέτην καὶ εἰσήγησιν τῆς Κανονικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐνέκρινε μετά τινων τροποποιήσεων καὶ προσθηκῶν τὸν ὑποβληθέντα Καταστατικὸν Νόμον, ὥρισε

δ' ὅπως διὰ γράμματος προτραπῇ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κρήτης ἵνα μετὰ τὴν, συμφώνως πρὸς τὰς ἐπενεχθείσας τροποποιήσεις, συμπλήρωσιν τοῦ Καταστατικοῦ, ἀποστείλῃ καὶ αὖθις ἀντίγραφον αὐτοῦ τῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς τελικὴν ἔγκρισιν αὐτοῦ.

Αἱ ἐν Ἀμερικῇ Ὀρθόδοξοι Ρωσσικαὶ Παροικίαι.

Ληφθεῖσα ἀνεγνώσθη συνοδικῶς ἔκθεσις τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς κ. Ἀθηναγόρου, ὑποβάλλοντος πληροφορίας: α) περὶ τῆς ἱδρυθείσης ὑπὸ τῆς ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Θεόφιλον μερίδος τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ρώσσων Ὀρθοδόξου Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἁγίου Βλαδιμήρου καὶ β) περὶ τῆς ἱδρυθησομένης ὑπὸ τῆς αὐτῆς μερίδος Ρωσσικῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας πρὸς μετεκπαίδευσιν τόσον τῶν ἐκ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἁγίου Βλαδιμήρου ἀποφοιτώντων, ὅσον καὶ τῶν ἐκ Σερβίας καὶ Βουλγαρίας προσερχομένων Θεολόγων.

Οἰκουμενικὴ Ὑψηλοεκκλησιαστικὴ κίνησις ἐν Αὐστρίᾳ.

Μετὰ μελέτην ὑπὸ τῆς Κανονικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς διὰ γράμματος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Θυατείρων διαβιβασθείσης αἰτήσεως τοῦ «Δεκανάτου τῆς Ὑψηλῆς ἐν Αὐστρίᾳ Ἐκκλησίας», δι' ἧς 9 ἐκπρόσωποι τῆς Ὑψηλοεκκλησιαστικῆς λεγομένης κινήσεως ἐξῃτοῦντο ὅπως γένωνται ἀποδεκτοὶ μεθ' ὅλων τῶν μελῶν τῆς κινήσεως εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ ὑπαχθῶσιν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ σχετικὴν εἰσήγησιν αὐτῆς, ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἐνέκρινεν ἵνα διὰ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Θυατείρων δηλωθῇ αὐτοῖς ἀπαντητικῶς, ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν ἵνα οἱ συγκροτοῦντες τὴν ὡς ἄνω Ὑψηλὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἐν Αὐστρίᾳ κίνησιν γένωνται ἀποδεκτοὶ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ ὑπαχθῶσιν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἤθελον ἀποδεχθῇ ἄνευ ὅρων πάντα τὰ δόγματα τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τὴν κρατοῦσαν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν καὶ ἤθελον ὑπογράψῃ ἐπίσημον ὁμολογίαν πίστεως.

Αἱ ἐν Βελγίῳ Ὀρθόδοξοι Ρωσσικαὶ Παροικίαι.

Ληφθὲν ἀνεγνώσθη συνοδικῶς γράμμα τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Βλαδιμήρου, Ἐξάρχου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῶν ἐν Δυτικῇ Εὐρώπῃ Ὀρθοδόξων Ρωσσικῶν Παροικιῶν, ὑποβάλλοντος πληροφορίας περὶ τῆς δημιουργηθείσης ἐσχάτως ἐν ταῖς ἐν Βελγίῳ Ὀρθοδόξοις Ρωσσικαῖς Παροικίαις ἐκρύθμου καταστάσεως καὶ τῶν γενομένων ὑπ' αὐτοῦ πρὸς ἀντιμετώπισιν ταύτης παρὰ ταῖς Κυβερνητικαῖς Ἀρχαῖς τοῦ Βελγίου διαβημάτων.

Τὸ ὡς ἄνω γράμμα παρεπέμφθη τῇ Κανονικῇ Ἐπιτροπῇ πρὸς μελέτην καὶ εἰσήγησιν.

Ὀρθόδοξος Ἑλληνικὴ Κοινότης Μασσαλίας.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος πληροφορηθεῖσα ἐξ ἐκθέσεων τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Θυατείρων κ. Γερμανοῦ τὴν ὅλως ἀντιπειθαρχικὴν στάσιν τοῦ Ἀρχιμ. Λουκιανοῦ Δεπούντη, Ἱερατικῶς Προϊσταμένου τῆς ἐν Μασσαλίᾳ Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Κοινότητος, ᾧτινι ἡ Α. Σεβασμιότης ἐπέβαλε τὴν ποινὴν τῆς ἀργίας, ἀπεφάσισεν ἵνα γένηται αὐτῷ καταλλήλως ἐσχάτη σύστασις τῆς Ἐκκλησίας ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὴν εὐθεῖαν καὶ κανονικὴν ὁδόν.

Ἱερὰ Πατριαρχικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ.

Ἐν τῇ συνοδικῇ συνεδρίᾳ τῆς 30ῆς Μαρτίου ἐνεκρίθη ὁ ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς Ἐφορίας τῶν Νοσοκομείων Βαλουκλῆ καταρτισθεὶς ἐσωτερικὸς Κανονισμὸς τῆς Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ, ὅστις καὶ ἐπεδόθη ὑπὸ τῆς Μ. Πρωτοσυγκελλίας, πρὸς ἐφαρμογὴν αὐτοῦ, τῷ Ἡγουμένῳ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, Θεοφιλ. Ἐπισκόπῳ Παμφίλου κ. Γερασίμῳ.

Χειροτονία διακόνου.

Ἐπὶ σχετικῇ εἰσηγήσει τῆς Ἐφορίας τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς ἐνεκρίθη συνοδικῶς ἡ εἰς διάκονον χειροτονία τοῦ ἐκ τῶν μαθητῶν τῆς Ζ΄ τάξεως τῆς Σχολῆς Ἰωάννου Εὐθ. Παπαχαραλάμπους.

Ἡ χειροτονία αὐτοῦ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νεοκαισαρείας κ. Χρυσοστόμου, Σχολάρχου τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, τῇ Κυριακῇ 28ῃ Μαρτίου ἐν τῷ Ναΐδρίῳ τῆς Σχολῆς. Ὁ χειροτονηθεὶς μετωνομάσθη Φιλάρετος.

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ ΙΑΚΩΒΟΣ

Ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ συμπληρώσει τῇ 16ῃ Μαρτίου τεσαρακονταετίας ἀπὸ τῆς εἰς τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα προαγωγῆς τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μυτιλήνης κ. Ἰακώβου, συνοδικῇ ἀποφάσει, ἐξεφράσθησαν αὐτῷ διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος ἐπὶ τῷ ἐπαξίῳ τούτῳ ἰωβηλαίῳ τὰ συγχαρητήρια καὶ αἱ εὐχαὶ τῆς Ἐκκλησίας ἵνα ὁ Οὐράνιος τῆς Ἐκκλησίας Δομήτωρ χαρίζηται αὐτῷ ῥῶσιν δυνάμεων σωματικῶν καὶ πνευματικῶν πρὸς ἐπὶ ἔτη ὡς πλεῖστα συνέχισιν τῆς ζηλωτῆς καὶ τιμίας αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διακονίας.

ΑΓΓΛΙΚΑΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Τὸ Συνέδριον τοῦ Λάμπεθ.

Ἡ Α. Χάρις ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Καντουαρίας κ. Τζώφφρεϋ διὰ γράμματος ἀνεκοινώσατο ὅτι τὸ μέγα συνέδριον τῶν ἀνὰ τὸν κόσμον ἐπισκόπων τῆς ὅλης Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας μέλλει ἵνα συνέλθῃ καὶ αὖθις ἐν Λάμπεθ κατὰ τὸν προσεχῆ Ἰούλιον ἵνα ἐξετάσῃ διάφορα θέματα ἁπτόμενα τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κόσμου καὶ προσεκάλεσε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὅπως ἀποστείλῃ ἀντιπρόσωπον ἵνα παρευρεθῇ κατὰ τὰς ἐναρκτηρίους τελετάς, συνομιλήσῃ μετά τινων Ἀγγλικανῶν Ἐπισκόπων καὶ γένηται δεκτὸς ἐν εἰδικῇ συνεδρίᾳ τῷ Σαββάτῳ, 3ῃ Ἰουλίου, ὑφ' ὅλων τῶν μελῶν τοῦ Λαμπεθείου Συνεδρίου.

Ἀντιπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν τῷ ὡς ἄνω συνεδρίῳ ὡρίσθη ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θυατείρων κ. Γερμανός, διὰ γραμμάτων δὲ ἀνεκοινώθη τοῦτο τῇ τε Α. Χάριτι καὶ τῇ Α. Σεβασμιότητι.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΧΕΡΣΩΝΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βλαδίμηρος, Ἔξαρχος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ Ὀρθοδόξων Ρωσσικῶν Παροικιῶν, διὰ τηλεγραφήματος αὐτοῦ, ἀπὸ 27ης Δεκεμβρίου π. ἔ. ἀνήγγειλε τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν πρὸς Κύριον ἐκδημίαν τοῦ γηραιοῦ βοηθοῦ αὐτοῦ Ἐπισκόπου Χερσῶνος Ἰωάννου. Ὁ ἀείμνηστος, προαχθεὶς εἰς Ἐπίσκοπον ἐν ἔτει 1935φ, παρέσχε τὴν πολύτιμον αὐτοῦ συμβολὴν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς διοικήσεως τῶν ἐν Δυτικῇ Εὐρώπῃ Ὀρθοδόξων Ρωσσικῶν Παροικιῶν, τόσον ἐπὶ τοῦ Σεβ. Ἐξάρχου Εὐλογίου, ὅσον καὶ ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Σεβ. Βλαδιμήρου. Πιστῶς ὑπηρετήσας τὴν Ἐκκλησίαν καταλείπει μνήμην εὐόρκου αὐτῆς στρατιώτου.

Εἴη αὐτοῦ αἰωνία ἡ μνήμη.

ORTODOKSİA — Ahlâkî ve Dinî Resale

İmtiyaz sahibi ve Umum neşriyat Müdürü : ADALAR MİTROPOLİTİ DOROTEOS YEORGİADİS

Mahal İdare: Büyükada, Kanarya sok., No. 16, İstanbul.

Basım tarihi : 25/6/948